

fala

Mãe meua
Santa Anna
2024

TIENDA ESPECIALIZADA

**CACHIMBAS • VAPEO
PODS DESECHABLES
ACCESORIOS FUMADOR**

VISITA NUESTRAS TIENDAS

SAGUNTO - AV. SANTS DE LA PEDRA Nº35
PUERTO DE SAGUNTO - C/ SAN VICENTE Nº48
VALENCIA / BENIMACLET - C/ DOLORES MARQUÉS Nº3
VALENCIA / RUZAFÀ - C/ TOMASOS Nº 20
VALENCIA / NAZARET - C/ MAYOR DE NAZARET Nº 90

PROXIMAS APERTURAS:

SAGUNTO - DOCTOR PALOS | SAGUNTO - CRONISTA
CHABRET | VALENCIA, BENICALAP | PAMPLONA |
MADRID | LAS RAMBLAS / BARCELONA

WWW.HUMONNOS.ES

AGROCAMP CANET S.L.

C/ Artista Faller s/n (Pol. Industrial)
46529 Canet d'En Berenguer (Valencia)
Tel/ Fax: 962678500
Móvil: 722441805

fala *Mãe meua*
Santa Anna
2024

Dipòsit Legal: V 3680 2012

Edita: AC Falla Santa Anna (Sagunt)

Exemplars: 500

Coordinació General:

Lourdes Crisol i Barrachina

Maite Francés i Lacalle

Carmen Tamarit i Carles

Guió i coordinació:

Eva Marco i Raro

Javier Bea i Carrillo

José Tena i Tejado

COL·LABOREN:

2

Delegació de Cultura:

Laura Comeche i Martínez

Maite Francés i Lacalle

Carmen Tamarit i Carles

Pots visitar el nostre **llibret digital** a la web de la falla, a la web del ISSUU i a la web www.panalfallero.com/2024

Publicitat

Héctor Pi i Francés

Maite Francés i Lacalle

GENERALITAT VALENCIANA

El llibre ha participat en la convocatòria dels **premis de la Generalitat** per a la promoció de l'ús del valencià de l'any 2024

Autor i Autora poesies

Eva Marco i Raro

Manolo Civera i Gómez

Este llibret participa en els **premis de les Lletres Falleres**

Disseny, maquetació i Portada:

Panal fallero.com

Editorial

Estimats lectors i lectores:

Un any més tenen a les seues mans el nostre llibret.

Enguany, en el 2024, **MARE MEUA**, és un Llibret fet amb molta emotivitat i tendresa.

Hem intentat en aquest llibret, i mitjançant testimonis reals, mostrar la diversitat de maternitats/paternitats, en parella siga heterosexual o homosexual, en solitari, en adopció. Mares/pares que han hagut de viure maternitats amb diferents graus de dificultats, i mares que han deixat de ser-ho en l'àmbit físic, però mai en l'àmbit emocional. Perquè des d'aquest estat, continua comportant-se com a tal, intentant que el seu crit de desesperació i amargura, servisca d'ajuda perquè ningú mai més haja de patir les injustícies de la mort d'un fill/filla a mans d'un assassí i que aquest no torne a veure la llum del dia amb llibertat.

També parlem de la mare Natura tan summament necessària per a la vida ací en la Terra. La Mare Terra ja no sap com advertir-nos dels grans perills que estem passant per no voler aprendre a fer les coses bé. I quantes vegades desfem sense mesura en pro d'un major avanç industrial. Eixe difícil equilibri entre allò dolent i allò de bo de les coses, això que nomenem "evolució".

El perill que també pateix la llengua mare, la nostra llengua, el valencià com a llengua minoritària i el perill real que desaparega si no posem cura en usar-la i fer-la servir en tots els àmbits de la nostra vida, donant-li la importància que es mereix. És tasca de tots.

I finalment hem donat l'oportunitat a la gent de la nostra comissió de poder parlar de les nostres mares, fent-les un xicotet reconeixement, descrivint alguna anècdota o simplement expressant el sentiment que desperten en fills i filles.

Des d'ací aprofite, com cada any, per a donar les gràcies a tota la gent que fa possible any rere any q vostés tinguen el nostre Llibret en les mans, especialment a les col·laboracions fixes, i les que s'afegeixen noves cada any.

I no hem de perdre de vista **la importància que té un llibret**. És el diari d'un any d'una falla però també de la vida.

MARE MEUA, que faríem sense ells!

Desitge que gaudeixin de la seua lectura.

MAITE FRANCÉS I LACALLE

3-Editorial

6-Saluda Alcalde de Sagunt

8-AMOR DE MARE. PRÒLEG

José Tena i Tejado

apartat temàtic

Falla **Marec meua**
Santa Anna
2024

4

16-SER I SENTIR-SE MARE

18-Una mare és una mare

José M. Palomar i Abascal

28-Mares abans i ara

Carmen Tamarit i Carles

34-Mare meua, com passa el temps

Mara

36-Perquè, de mare, hi ha més que una...

Inmaculada Cuenca i Ibáñez

40-Pel dret d'estar fins a la figa

Jocelyn Astudillo i Gandara

46-Mares gestants de fills d'altres

Eva Marco i Raro

52-Construint una família

Joan R. Giménez i Emilio Casamayor

56-Mares de fills i filles diversos

Isabel Murciano i Parada

58-Mare perquè vull

Lourdes Crisol i Barrachina

62-Units per un cordó

Mara

64-Sempre mare

Marisol Burón i Flores

Sumari

68-MARE TERRA, MARE SAGUNT

70-Pertinença. Mare Sagunt
Conxa Cardo i Monzó

76-Compromesos amb la Mare Terra
Celestino Recalatà i Rico

82-Mare Terra, mare protectora
J. Xavier Marco i Raro

88-Mare meua! Acció Ecologista Agró
Laura Llopis i Giménez

94-La mort de la nostra mar
Blanca Domingo i Melià

100-Volem tots i totes cap al nord
Ma José Soriano i Escrig

104-LA MARE DE TOTES LES FESTES

106-Mare, vull ser artista... fallera!
Eva Marco i Raro

112-Ai mare! La llengua i les Falles
Manuel Civera i Gómez

128-Mare meua, la Setmana Santa saguntina
Blanca Ribelles i Lerga

132-La Mare de Déu dels Desemparats
Ana Recio i Gimeno

134-Mares de llibrets
Javier Bea i José Tena

164-LA MARE QUE ENS "HA PARIT" **Apartat faller**

166-Saluda President

168-Saluda Fallera Major

170-Comissió Executiva

171-Vocals

174-Exaltació Fallera Major

176-Falla Gran

177-Crítica Falla Gran
Manuel Civera i Gómez

186-Saluda President Infantil

188-Saluda Fallera Major Infantil

190-Comissió Executiva Infantil

191-Vocals Infantils

140-LLENGUA MARE

142-Mare meua, com està la nostra llengua!
Quico Fernández i Carrasco

150-Mare meua! **Epíleg**
Celia Paniagua i Zornoza

154-PARAULES A LA MEUA MARE

Testimonis de fallers i falleres

200-LA MARE DE MA MARE

Apartat Infantil temàtic

192-Exaltació Fallera Major Infantil

194-Falla Infantil

195-Crítica Falla Infantil
Eva Marco i Raro

208-A les nostres Falleres Majors

210-Vivències santanneres

216-XXX Setmana Cultural

218-XXVIII Certàmen literari

219-Llibret 2023

220-Saguntí de l'any
Cristina Micó i Melià

222-Premis Santa Anna i Josep M. Francés

224-Programa de festes

226-Galeria comercial

Falla *Mare meua* Santa Anna 2024

Com l'abraçada de consol d'una mare, les Falles són eixe moment de l'any en què parar, respirar i sentir. Una pausa dins la voràgine del dia a dia, un espai on les nostres persones estimades, com segurament voldríem més sovint, poden ser la nostra primera prioritat.

Este 2024, la Falla Santa Ana ha escollit de lema "**Mare meua!**", una expressió tan nostra que, reflexionant, cobra més sentit que mai. Mare meua, quantes vegades invertim energia en assumptes que, al cap i a la fi, no són tan importants, i descuidem les relacions amb aquelles persones que ens cuiden. Mare meua, pare meu, germà, germana, amic, amiga, com és possible?

6

La hiperproductivitat de la societat en què vivim, que ens obliga a estar ocupades i ocupats la major part del temps, relega les relacions interpersonals a una posició secundària. Tanmateix, mirant amb perspectiva, és impossible assolir els nostres objectius, donar lloc a un projecte exitós o créixer professionalment sense eixa xarxa de persones que ens sosté, ens reforça i ens dona pau. En el meu cas, això em fa pensar, inevitablement, en ma mare i en mon pare, sense l'empared dels quals mai hauria pogut estar dedicant-vos estes paraules.

Per això, com deia, les Falles tenen un paper tan rellevant. Perquè impliquen, sobretot, gaudir de la companyonia, de la germanor. Perquè les persones que estimem -siga la família de sang o la família que escollim, les amistats de la Falla- ocupen una posició central, com a protagonistes principals de moments compartits al voltant de la festa.

En este 2024 vos desitge que disfruteu de les Falles al màxim amb totes les persones que estimeu. I, sobretot, que més enllà de la festa, siguem capaços d'agrair i cuidar-les com ho mereixen.

Per últim, m'agradaria també reconèixer el treball de la comissió de Santa Ana per fer d'estes Falles un moment inoblidable. La meua més sincera enhorabona a les Falleres Majors i als Presidents per l'esforç i sacrifici que suposa mantindre viva la flama de la nostra festa.

Visca la Falla Santa Ana i visquen les Falles!

Darío Moreno i Lerga
Alcalde de l'Excel·lentíssim Ajuntament de Sagunt

Falla *Mare meua*
Santa Anna
2024

amor de
mare

He de demanar disculpes. Porte enguany tres anys escrivint el pròleg del llibret de Santa Anna, mesclant l'honor de poder fer-ho amb un poc de fatxenderia i rostre per part meua, però enguany no hauria d'haver-ho escrit, i per això començaré demanant disculpes. I no hauria d'haver-ho escrit per una única raó, més gran que qualsevol altra, una raó a la qual no puc fer-li front: soc un home. Sí, només per això. De la mateixa manera que tots i totes hauríem de ser feministes, i buscar la igualtat real -no sols de boca- entre homes i dones, és una veritat com un temple que un home mai hauria de ser un banderer del feminisme. Feminista sí, per descomptat, però mai un mentor, ja que només es pot parlar del que els ocorre a les dones patint-ho, vivint-ho. I per això enguany no hauria de tocar-me escriure el pròleg, però com continue considerant-ho un honor, i les coordinadores del llibret han tingut a bé demanar-m'ho, així ho faré. A més, molt agraït.

José Tena i Tejado
Panal Fallero

Pravoleg

Que la igualtat entre homes i dones encara no és un fet crec que tots i totes el tenim clar, i que hi ha molta faena encara per fer és una veritat universal. Després està el tema d'aquells i aquelles que no vulguen veure'l d'aquesta manera, però basta veure les xifres de violència de gènere, les desigualtats en drets en altres països, la diferència de càrrecs d'importància i sou, i un llarg etcètera per a continuar apostant fort pel feminisme, perquè tota dona aconseguisca universalment la mateixa tranquil·litat i benestar que històricament sempre hem tingut els homes. **És clar que els gèneres tenen diferències físiques i biològiques, però això mai degué traduir-se en diferències de drets.**

Sempre he estat envoltat de dones. No sols és que he sigut un xiquet "marer" (i el continue sent), sinó que a més en la meua vida han predominat les amigues, moltes més que amics. Diverses d'eixes amigues m'han arribat a confessar que amb mi se senten compreses, i lluny d'alegrar-me, això m'entristeix: Això significa que en el dia a dia no se senten compreses per altres homes? Doncs

clar que no, i raó no els falta. Créixer al costat de dones m'ha ensenyat moltes coses sobre temes que encara -i sembla irrisori- són un tabú, com per exemple, els dolors menstruals, i alhora ha fet adonar-me de l'enorme evolució d'aquests últims vint anys, ja que d'adolescents elles eren incapaces de parlar del sexe i ara ens ho expliquem tot amb tots els pèls i senyals. Escric aquestes línies, creieu-me, amb tota l'emotivitat del món, perquè em sent un privilegiat i molt afortunat per haver crescut al costat de les meues amigues, i que aquestes m'hagen ensenyat, secundat i protegit tant. Sense elles jo no seria la persona que soc, ho tinc molt clar. Sense la meua mare tampoc, que no sols és una mare sinó que és la dona a la qual més admire, i no crec que ningú la iguale mai.

Per això hui dia, quan una dona em conta una anècdota, per xicoteta que siga, d'algun abús de "poder" d'un home, se m'emporten els dimonis. Hi ha homes en el món als quals se'ls hauria de deixar clar que sense les dones que han passat per les seues vides, ells no serien res.

«Puc dir entre moltes cometes que elles, la meua mare, la meua iaia, les meues amigues, han deixat que em senta mare a través de les seues pròpies experiències».

Però no vull aturar-me en aquest tema. El que anava dient és que m'he criat amb dones, la meua mare, la meua iaia materna, la meua tia valenciana... I després una dotzena d'amigues a les quals les he vistes també créixer i sí, moltes d'elles, **convertir-se en mares**. Jo mai podré ser mare biològica, i de fet confesse que a més no ha vingut a mi eixe instint paternal que un dia encén les ganes de criar a un fill; però soc fill, soc amic i, en definitiva, puc dir entre moltes cometes que elles, la meua mare, la meua iaia, les meues amigues, han deixat que em senta mare a través de les seues pròpies experiències. I no tinc dubte que eixa sensació, eixe projecte de més de mig any, eixes pors i incertesa, però també eixa alegria després del part, ha de ser **l'experiència més important i poderosa de les seues vides**.

No obstant això, el que les dones puguen engendrar vida crec que els ha suposat històricament un jou que hui dia no han pogut llevar-se de damunt. La **pressió social** per parir abans que el rellotge biològic determine la fi de la seua fertilitat els fa viure en un compte arrere, sensació que cap home hem experimentat. No vull que això es tergirse: hi ha homes que senten pressió per ser pares abans

d'arribar a una certa edat per a no ser uns "papàs vells", però mai hem sentit el tic tac del rellotge com si estiguera enganxat a uns fardells de dinamita i, en arribar a l'hora prevista, la nostra vida saltara per l'aire. La gent li pot dir a uns joveçans això de "bé, i per a quan el xiquet?", però a qui se li està ficant pressió és a ella i solament a ella, i eixa pressió és com un corcò que a vegades et podreix per dins. Els meus oncles per exemple no van poder tindre fills de manera biològica, encara més, quan ja havien desistit, ella es va quedar embarassada i va tindre un avortament al tercer mes, més un problema derivat d'això que va estar a punt de posar fi a la seua vida. Jo he vist a la meua tia plorar d'impotència, sentir-se incompleta com a dona -quina ironia!- i fins a "dona no vàlida" per intentar una vegada i una altra quedar-se en estat i no aconseguir-ho. Després d'eixe succés, van decidir adoptar, i la meua cosina es va convertir en la xiqueta més feliç i volguda de la família. D'altra banda, veig a una amiga alterar-se perquè li pregunten quan serà mare, ja que té quasi la meua edat i la seua germana

sí que ho ha sigut, però ella no vol, no li interessa la maternitat, no va amb ella, i no entén com, pel fet de ser dona, se li ha de preguntar per això. També he vist com dues amigues han intentat mètodes de fecundació i han aconseguit ser mares per fi, però la diferència entre elles és que una ha sigut conjuntament al seu marit i l'altra va prendre la decisió de ser mare soltera. I una altra amiga que és incapaç de mudar-se de casa dels seus pares -quan econòmicament podria haver-ho fet fa molts anys-, i usar els òvuls que té congelats, però sense nuvi o marit no sent forces per a fer-ho, ni comprar-se pis ni ser mare. Podria continuar citant exemples d'amigues, totes elles casos diferents, únics i personals, i també nomenar la meua mare, que ens va tindre al meu germà i a mi quan tota la família la tenia a set-cents quilòmetres de distància. Podria continuar parlant de totes elles, i cada cas donaria per a un pròleg, però el que mai podria fer és jutjar el seu cas, perquè **la maternitat és una decisió tan personal, tan de dins, que qui som els altres per a dir com han de fer les coses.** I menys jo, un home.

*L'embaràs no és un camí de roses,
i poc s'ha parlat d'això*

Si no creieu que la pressió per la maternitat és un collaret que les asfixia des de xiquetes, preguntar-li a qualsevol dona que tingueu a prop. Us comptaran el seu cas.

Però després arriba el moment de l'embaràs, això que tothom ho denomina "el millor moment de la vida d'una dona". Jo el que he escoltat d'elles és això mateix, però a la llarga, quan de l'embaràs ja s'han oblidat amb els anys. Durant eixe procés, escoltes cansament, estries, vòmits, enrampades, torçons, marejos, angoixa. I por, moltíssima por per com acabarà tot. L'embaràs no és un camí de roses, i poc s'ha parlat d'això. Encara més, existeixen moltíssims problemes psicològics derivats, i sembla que només hàgem escoltat -i a vegades poc cregut- això de la depressió postpart. L'embaràs, els seus pros i contres, és un tema encara tabú, del qual a poc a poc es va parlant, a vegades fins i tot massa, perquè tot efecte té el seu anvers, i han aparegut en l'última dècada eixos gurus de les embarassades que els dicten -perquè moltes vegades semblen ordres- quines han de fer a cada moment si volen que els seus plançons nasquen

amor de

«Sembla que tota dona
haja nascut per a ser
mare i a més una “bona
mare”, i jo em pregunte:
què és ser
una bona mare?».

14

sans. No és ja una qüestió de medicina, existeix tot un mercantilisme sobre com ser una “bona embarassada”. Recorde a la meua millor amiga comentant-nos tots els aliments que, si no en unes guies en unes altres, no podia prendre per risc del fetus. Un dia ens va comentar que, o bé es feia cas de la seua metgessa, o no podia menjar res.

Ara suposem que ja el bebé ha nascut. Comença el vertader treball, les nits d'insomni, estar atenta vint-i-quatre hores mentre tu et recuperes d'un part que t'ha deixat morta, amb les mans inexpertes d'algú que mai ha passat per eixe procés. Sembla que tota dona haja nascut per a ser mare i a més una “bona mare”, i jo em pregunte: què és ser una bona mare? Es pot errar sent mare o es busca la perfecció absoluta? Està per damunt de tot ser mare, fins i tot per damunt de ser humana? Per què recau quasi tota la responsabilitat en elles i no en els homes?

Amb tot això, la qual cosa potser vull posar sobre la taula és que ser mare és una decisió

personal i intransferible, tant ser-ho com no ser-ho, a quina edat i en quin moment i condicions, com actuar abans, durant i després. És una cosa tan meravellosa, però amb tants problemes al voltant que ningú, a no ser eixa persona, ha de donar consells.

Si em pregunten què és la maternitat, jo respondria **una decisió de vida**, perquè el que és absolutament cert és que la vida et canvia per complet des d'eixe moment. Però ja està, una decisió de vida, ni millor que, ni pitjor que. Una decisió de vida. I hi ha tantes formes de vida com persones en el món. Per això mateix, la definició de maternitat varia en cadascun de nosaltres, en cada família. Hi ha mares solteres, casades, emparellades, adoptives, amb o sense úter, fèrtils i no fèrtils, per decisió o perquè la vida no t'ha donat alternativa, dels teus propis fills o d'aliens. I també no mares, pares que exerceixen de mare i pare, àvies que són mares per segona vegada, mares d'acolliment, mares sense que un paper el dictamine, mare de mascotes, mare de tots i de cap. Mares, tantíssimes i tan diferents com, en efecte, persones.

MARE MEUA, quin rotllo us estic soltant! La maternitat és un tema tan inabastable, que no tindriem pàgines suficients en el llibret per a tocar tants casos. Però vam tindre clar que aquest tema seria el que donaria nom al llibret de Santa Anna en algun moment. Perquè sí, perquè aquest tema és per a una falla familiar, un llibret coordinat per dones, de diferents edats, amb les seues mares a prop o fins i tot en la mateixa falla. I eixe moment ha arribat. Mare meua, on ens hem ficat!

En aquest llibret parlarem de mares, amb l'expressió Mare meua!, tan valenciana, tan polivalent i alhora tan entranyable. Parlarem, en primer lloc, de maternitat, d'això de sempre i del que mai es parla, de decisió de ser-ho i de no, dels problemes. I després florirem la paraula Mare per a jugar amb ella, per a parlar de la nostra mare terra Sagunt, o de la nostra festa mare, les Falles i altres festivitats tant d'ací. També expressarem que mare meua, com està el pati!, perquè de veritat, a vegades un es replanteja si continuar evolucionant l'espècie quan estem portant-nos tan malament amb el planeta i la societat. I, per descomptat, parlarem de les nostres mares, una miqueta, per a homenatjar-les des del respecte i l'amor. **AMOR DE MARE.** Parlarem de tot això, des de la humilitat i l'obertura de ment, sense pretendre, com he dit abans, jutjar cap cas, ni molt menys eliminar altres del concepte de maternitat.

*benvinguda,
benvingut*

Volem donar-vos la benvinguda a un tema bonic, perquè al final tots tenim una mare o l'hem tinguda, i haurà sigut com haja sigut, però com diu l'expressió, "mare no hi ha més que una", i això ens ha marcat a tots per a bé, o en algun desafortunat cas, per a mal.

Res més. M'acomiade per a deixar pas al llibret i tot l'elenc de col·laboradores i col·laboradors d'enguany. I gràcies, un altre any més, per haver-me deixat presentar aquest "llibrot".

Per les dones, totes les dones.

**Per totes les formes de mare
i per totes les mares.**

Per les santanneres.

I per totes les mares que han envoltat i envolten la meua vida.

*ser i
sentire-se
mare*

ser

sentire

mare

Com bé s'ha dit en el pròleg, **MARES** hi ha de tants tipus com persones. El concepte de mare ho entenem, ja que des que tenim ús de raó comprenem la seua existència, associem a eixe terme la proximitat i l'amor. No obstant això, en aquest primer apartat del llibret intentarem donar unes xicotetes pinzellades sobre **tipus de maternitat**, no sols la més comuna. Parlarem, en primer lloc, de les mares d'abans i les compararem amb les d'ara, per a conèixer d'on vivim i, sobretot, del gran esforç que van haver de fer perquè hui dia tinguem més facilitats. També veurem altres tipus de famílies, per exemple el cas d'una família amb dues mares o el d'una llar la figura de la qual l'exerceixen dos homes. Parlarem de la duresa de la maternitat i del procés de gestació, assenyalant que no és un camí senzill, que hi ha valor, moltíssim esforç i un gran poder. I, finalment, parlarem de l'amor, d'eixe amor de mare, de la unió entre la figura que l'exerceix i la influència per a tota la vida.

mare

ir-se

falla: *Marec meua*
Santa Anna
2024

una mare
...
és una mare

18

De mare sols en tenim una, i a tu et vaig trobar al mig del carrer. Necessitava començar açò i tenia el tema aproximadament amanit, però no em venia res per a posar en marxa les primeres lletres, així que pensant i recordant m'han vingut al cap les paraules, quasi una sentència, que ma tia, mare d'un cosí llunyà, li deia al fill quan descobria alguna malifeta que havíem fet a sa casa. Després venia una curta estona de mirades baixes, una col·lecció de crits pujats de to i la sorpresa dels dos cosins davant l'extrema velocitat amb la qual sempre

José M. Palomar i Abascal
Professor d'Història i escriptor.
Llicenciat en Belles Arts i investigador d'Història
especialitzat en la Guerra Civil Espanyola

es llevava l'**espartdenya** i repartia les benediccions. A mi me'n tocaven menys, per allò de la confiança, però sempre ens arreglava filosòficament l'esperit millor que una lectura d'Auguste Comte:¹ Una mare normal, de les dels anys 60 del segle passat, i compte amb açò, que no estic per la labor educativa a base de vara; sols constate i referisc coses de la realitat, perceptibles sensorialment i verificables després, com deia el filòsof aquell.

Diferents tipus d'espartdenyes de mare. Les claretes de tela tenien fama de menys perilloses per la seua menor consistència, i les negres felpades, de vegades folrades amb teixit un poc més gros, eren un poc més contundents. És clar que la perillositat final depenia molt de la malifeta i de l'afició a la jugada que li posara la mare en aquell moment.

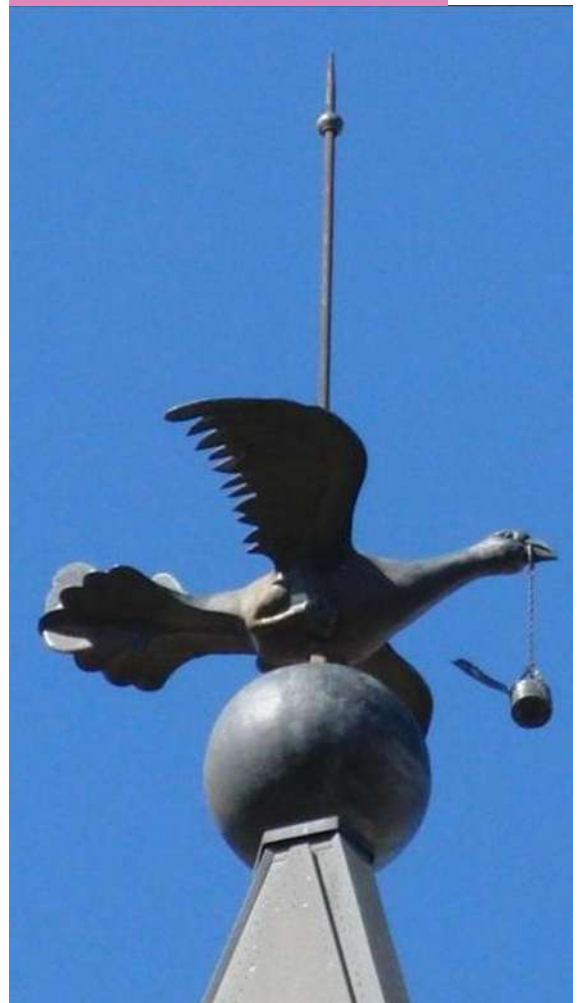
1. Auguste Comte, filòsof positivista. El positivisme o filosofia positiva és una teoria filosòfica que diu i explica que tot el coneixement genuí es limita a la interpretació de les troballes positives, és a dir, reals, perceptibles sensorialment i verificables després. Millor explicat, impossible.

Una mare és una mare

Molt s'ha escrit al voltant de “**la mare**”, de les mares al llarg de la història, sempre amb les seues peripècies per a tirar avant la família, de vegades dins de situacions i fets molt durs que han suposat en la immensa majoria dels casos² **un treball i una dedicació continuada**. En paraules d'un jove modern (curtes paraules), 24-7-365. Tan durs i terribles arriben a ser alguns condicionants que em ve al cap una contalla valenciana, potser tradicional, encara que té una base real segura i s'emmarca dins de les accions encaminades a la supervivència, pura i dura. Es tracta de la llegenda³ del **Pardal de Sant Joan**. Encara que la trau Blasco Ibáñez en el llibre⁴ *Arroz y tartana*, sabem que és més antiga i parla de les famílies locals i d'immigrants que rodaven i venien a València buscant alguna cosa de treball i, sobretot, menjar. Era prou normal que davant d'aquestes penalitats el pare desapareguera en busca de qualsevol cosa que isquera; que la mare, encarregada dels fills, quedara en una situació de total abandó i com que no hi havia què menjar, havia de desfer-se del fill, així de dur. El cas és que la mare amb el fill menut roden els dos per la plaça del Mercat a València, buscant caritat o deixalles aprofitables, i com que no hi ha res i porten alguns dies així, encara el xiquet davant de l'església de Sant Joan i el fa mirar cap a dalt, dient-li que la bola que penja de la cadena que té allà dalt el penell (pardal) està plena de diners, que no la perda de vista que està a punt de caure. I mentre el nano atén la caiguda de la bola mirant el pardal, la mare desapareix i, al poc, el xiquet amb les cervicals endolorides s'adona que està més a soles que la lluna. Si tot va bé, vigilat de lluny per la mare i malgrat els plors, serà recollit en la Casa de la Caritat, i si no, Déu proveirà. No hem d'esgarrar-nos els vestits, que arreu del món, fins i tot en la democràtica Europa, hi ha contalles paregudes de mares, pares i famílies; llegiu bé el conte de *Pulgarcito* o el de *Hansel i Gretel* i penseu després.

«Tindre un fill o filla i sobreviure sense danys col·laterals era una proesa que calia celebrar i es celebrava sovint com una cosa gran».

L'anomenat **Pardal de Sant Joan**

Obra de **Giovanni da Milano**

Dibuix d'un **part**. Es veu la partera, la dona que ajuda i la futura mare. Làmina alemanya de principis del s. XIX

4. "Vagaban padre e hijo, aturdidos por el ruido de la venta, estrujados por los codazos de la muchedumbre, e insensiblemente, atraídos por una fuerza misteriosa, iban a detenerse en la escalinata de la Lonja, frente a la famosa fachada de los Santos Juanes. La original veleta, el famoso Pardalot, giraba majestuosamente.

—¡Mia, chiquio, qué pájaro!...
¡Cómo se menea!... —decía el padre."

2. Encara que, com és natural, també hi ha mares amb una implicació i responsabilitat baixa (podem dir-li baixeta), i com podem veure per l'aproximada continuïtat de les nostres societats, no han sigut nombroses i en són poques, si no ja estaríem desapareguts.

3. Li dic llegenda, però està fonamentada en fets reals vinculats a les diferents èpoques de fam i penúria que ha patit la gent amb pocs recursos, per exemple els anys posteriors a la Guerra del Francès i les desfetes de les Guerres Carlines, que malbarataren bona part del s. XIX al País Valencià.

Ser mare sempre ha tingut els seus perills i el major de tots no ha estat el marit (que també). És reconegut en totes les societats, sobretot antigues o passades, que **el perill més gran de la mare eren els fills**. Més concretament he de referir-me a **l'acte de tindre'ls**, de parir. Tindre un fill o filla i sobreviure sense danys col·laterals era una proesa que calia celebrar i es celebrava sovint com una cosa gran. La dona, la mare en definitiva, avisada i instruïda per sa mare i per les amigues i veïnes, anava al part com si hagués jugat un bitllet a la loteria i el premi podia ser la grossa, l'última grossa vull dir. Com que no hi havia Seguretat Social,⁵ una de les figures importants per a les mares eren les **parteres o comares**, dones totes amb saviesa i sobretot experiència que es guanyaven la reputació no pels èxits sinó per la quantitat de xiquets que havien aconseguit traure del part. I és que sovint, i podem discrepar, algunes coses que he llegit contenen que, per variades raons i davant d'un part ajustat, es triava la vida del xiquet i no la de la mare. De vegades li donaven a triar al pare o al "patriarca" del clan familiar el que havia de fer-se, i si el nadó tenia possibilitats deixaven la mare i treien el fill. I així era sovint. Estava també estesa la dita de "a reina muerta, reina puesta" (aplicable també al rei) i si sumem a tot açò la possibilitat (freqüent possibilitat) de les posteriors infeccions postpart s'entén perfectament açò del perill de ser mare. Vull

Una mare és una mare

Cuina econòmica de ferro, obra en el mateix banc. Dura, fiable, econòmica i perillosa per als menuts.

22

dir que **els parts perfectes eren rars** i el més normal era que hi hagués alguna complicació, resolta amb saviesa per la partera; res que no puguem resoldre i portar avant amb els mitjans de què disposem hui, ni paregut.

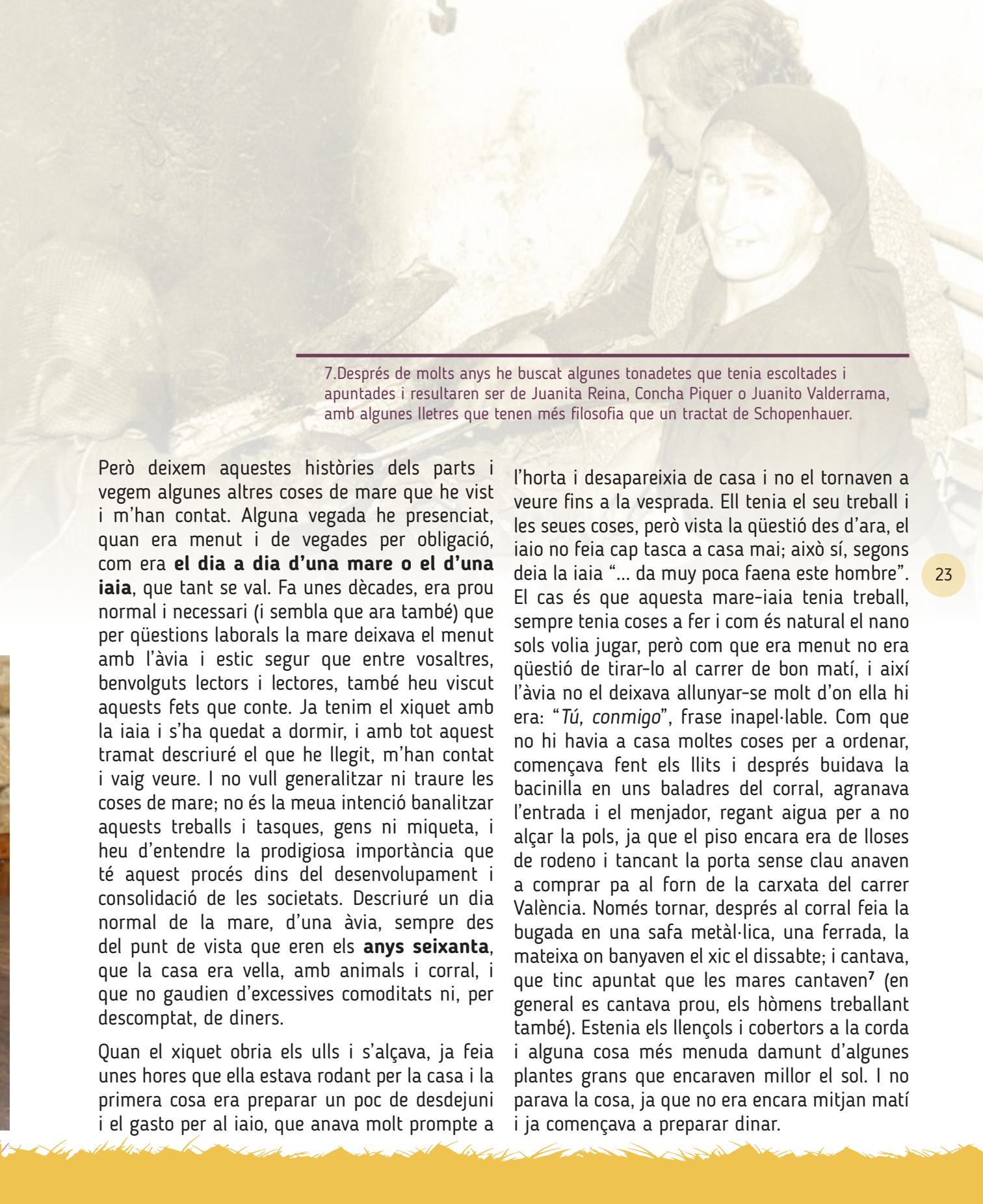
I ara, amb tot açò que conte, recorde el nom d'Ignaci F. Semmelweis i la seua història com a especialista en obstetrícia i els seus treballs en l'hospital de Viena.⁶ Aquest metge va ser un dels promotors, pense que dels primers, que després de molts desastres va veure la conveniència d'una cosa tan senzilla com era llavar-se les mans abans d'atendre un part. Era cap al 1850 i no vos conte els detalls de la pel·lícula perquè són prou desagradables; no vull ni imaginar el que podia ser un part a l'Edat Mitjana ni la posterior atenció a una mare amb problemes. I de tot açò he de dir que no es lliuraven ni les reines, que com a mares també patien les males hores i, encara que amb molts més mitjans per a sobreviure, no es lliuraven de res. A la fi eren mares, amb tot el que suposa, i en pose un exemple, però n'hi ha molts més: l'emperador Carles I va nàixer, de sobte i corrent, al retrete, amb sa mare ("Doña Juana") tota apurada i fent força, que si no l'arriben a ajudar les dones de companyia pintava molt malament la qüestió.

5. Seguretat Social sí, la que tenim i gaudim hui. Aquesta Seguretat que ens salva la vida i ens soluciona malalties i problemes de salut i que de vegades la tenim infravalorada i deixada de la mà. Ja m'agradaria a mi veure per un foradet alguns i algunes professionals de la crítica barata actual tirar avant unes febres a mitjan segle XIX...

6. El Siglo de los Cirujanos, un llibre de Jürgen Thorwald on, entre moltes més coses referides a la medicina, parla i descriu com estava la cosa de la cirurgia en la segona meitat del s. XIX. Llegir-lo em va fer créixer el pèl que no tinc i valorar el treball dels metges i altres treballadors i treballadores del gremi. Em fa pensar açò, com ja he dit, que no valorem com toca el que tenim.

Botella de vi amb quina dels anys 60, la famosa "San Clemente". Diuen que llevava la fam i donava ganes de llegir, immòbil, com el frare de l'etiqueta. Al costat, un plat de llesquetes amb vi, mà de sant perquè els xiquets engorrossos deixaren la vesprada tranquil·la...

7. Després de molts anys he buscat algunes tonadetes que tenia escoltades i apuntades i resultaren ser de Juanita Reina, Concha Piquer o Juanito Valderrama, amb algunes lletres que tenen més filosofia que un tractat de Schopenhauer.

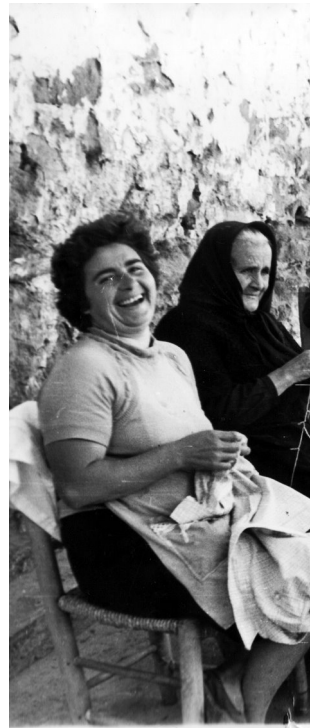
Però deixem aquestes històries dels parts i vegem algunes altres coses de mare que he vist i m'han contat. Alguna vegada he presenciat, quan era menut i de vegades per obligació, com era **el dia a dia d'una mare o el d'una iaia**, que tant se val. Fa unes dècades, era prou normal i necessari (i sembla que ara també) que per qüestions laborals la mare deixava el menut amb l'àvia i estic segur que entre vosaltres, benvolguts lectors i lectores, també heu viscut aquests fets que conte. Ja tenim el xiquet amb la iaia i s'ha quedat a dormir, i amb tot aquest tramut descric el que he llegit, m'han contat i vaig veure. I no vull generalitzar ni traure les coses de mare; no és la meua intenció banalitzar aquests treballs i tasques, gens ni miqueta, i heu d'entendre la prodigiosa importància que té aquest procés dins del desenvolupament i consolidació de les societats. Descric un dia normal de la mare, d'una àvia, sempre des del punt de vista que eren els **anys seixanta**, que la casa era vella, amb animals i corral, i que no gaudien d'excessives comoditats ni, per descomptat, de diners.

Quan el xiquet obria els ulls i s'alçava, ja feia unes hores que ella estava rodant per la casa i la primera cosa era preparar un poc de desdijuni i el gasto per al iaio, que anava molt prompte a

l'horta i desapareixia de casa i no el tornaven a veure fins a la vesprada. Ell tenia el seu treball i les seues coses, però vista la qüestió des d'ara, el iaio no feia cap tasca a casa mai; això sí, segons deia la iaia "... da muy poca faena este hombre". El cas és que aquesta mare-iaia tenia treball, sempre tenia coses a fer i com és natural el nano sols volia jugar, però com que era menut no era qüestió de tirar-lo al carrer de bon matí, i així l'àvia no el deixava allunyar-se molt d'on ella hi era: "*Tú, conmigo*", frase inapel·lable. Com que no hi havia a casa moltes coses per a ordenar, començava fent els llits i després buidava la bacinilla en uns baladres del corral, agranava l'entrada i el menjador, regant aigua per a no alçar la pols, ja que el piso encara era de lloses de rodeno i tancant la porta sense clau anaven a comprar pa al forn de la carxata del carrer València. Només tornar, després al corral feia la bugada en una safra metàl·lica, una ferrada, la mateixa on banyaven el xic el dissabte; i cantava, que tinc apuntat que les mares cantaven⁷ (en general es cantava prou, els hòmens treballant també). Estenia els llençols i cobertors a la corda i alguna cosa més menuda damunt d'algunes plantes grans que encaraven millor el sol. I no parava la cosa, ja que no era encara mitjan matí i ja començava a preparar dinar.

Botella de vi amb quina dels anys 60, la famosa “*San Clemente*”. Diuen que llevava la fam i donava ganes de llegir, immòbil, com el frare de l’etiqueta. Al costat, un plat de llesquetes amb vi, mà de sant perquè els xiquets engorrossos deixaren la vesprada tranquil·la...

Allí encara es guisava amb llenya i tenien la típica cuina de ferro encaixada al banc d’obra, amb foguer, tapadores redones de ferro, vareta per a retirar-les, caixó de cendres i dipòsit per a la llenya menuda baix de tot, a terra. Alguns dies tornaven a eixir al forn del pa, ja que preparava coses que les còien al mateix forn, i anys després vaig sentir que ací **a Sagunt això es diu passejar el dinar** (arròs passejat, carabassa passejada, coca passejada...) encara que és també molt normal per la banda d’Aragó, de Terol, que és on ho he vist fer igual. I es dinava parlant fins que la iaia, farta ja de donar explicacions i suportar al xiquet les quaranta mil típiques preguntes de: “*Cómo es esto..., cómo es lo otro..., por qué no vamos luego aquí..., por qué no vamos allá...?*”, i ella, acabant de pelar ja la seua taronja replicava: “*Come y calla, que estás a la mitad del plato y no te levantas hasta que no termines*”. Després replegava les quatre coses de taula i les escurava en una safa, deixant-les eixugar al banc del corral, i no parava, sols un poc de tranquil·litat després del dinar intentant que el xiquet fera becadeta o almenys parara un poc. I la iaia-mare es posava a cosir i a repassar la roba que no li agradava traure a fer al carrer, la que no li podien veure les veïnes. A la vesprada, **sempre amb coses per a fer**, s’ocupava d’uns pocs animals i, de vegades, amb el content del menut que l’ajudava, li tocava eixir a fer una poca ramulla per als conills. I de seguida es feia hora de socialitzar un poc i de berenar. Les dones del carrer havien tret les cadires a la porta o a qualsevol racó de fora i es reunien a parlar i repassar (i establir una crítica no molt amable) a

«Les dones del carrer havien tret les cadires a la porta o a qualsevol racó de fora i es reunien a parlar i repassar el barri».

Dones parlant o cosint al carrer

alguns i algunes del barri que no eren ben mirats; tot açò sense perdre de vista els xiquets, feina en què sovint eren ajudades pels més majors, quan els nanos més menuts es posaven verdaderament insuportables.

Davant d'aquesta situació, que podia arruïnar el poc de temps d'esbarjo de què gaudia la iaia-mare, sempre hi havia un "pla B": segons contem i he provat, consistia en l'elaboració ràpida d'unes llesquetes de berenar. No res, llesques de pa dur fregides amb una poca llet o oli, banyades o sucades totes dins d'un plat fondo amb vi cabut i arrebossades amb sucre. Remei extrem que feia que els xiquets, sobretot els menuts, perderen l'"ardor guerrer" i tornara la tranquil·litat al carrer. En un no-res venia el final de la vesprada i en aplegar l'home de treballar tornava a començar la faena, ja que se sopava prompte i encara que de migdia hi havia sobres, sempre fregien alguna cosa a banda (si n'hi havia, que de vegades he sentit contar que al rebost la cosa estava escurada). Mentre preparava coses la iaia-mare, posava al dia l'home de les coses del carrer i aquest, segons l'ànim que portava, li contava alguna cosa del món exterior, peripècies i desastres, i poca cosa del treball. Si feia bon temps, de cara ja a la nit, tornaven a eixir al carrer a parlar amb els veïns, amb els menuts, però sense fer soroll ni malifetes i prompte a dormir. Segons diuen, era normal que l'home es gitara abans i la iaia-mare es quedara un poc més, repassant l'estat de la roba de l'home, deixant-la decent per a l'endemà. I així era tot, sempre, dia rere dia, sense parar; sols alguna festa o celebració ocasional, alguna missa, bateig o soterrar; no es parava mai.

No voldria acabar aquestes línies, i he d'acabar ja, sense recordar una classe especial de mares, les anomenades “**mares de llet**”. Aquestes dones han format sempre una categoria familiar molt especial de la qual han eixit els germans i germanes de llet, generalment molt integrats tots dins de la família segona, generant sovint molt bones vinculacions familiars. Encara que actualment són rares, i no dic que no n'hi haja, aquestes dones-mares han estat determinants per a tirar avant els menuts d'altres mares que, per qualsevol raó, no podien donar a mamar o criar els infants. He llegit i he sentit contar molts casos: des de la simple ajuda entre veïnes, fins als casos més delicats, ben fotuts, on la mare va ser empresonada uns mesos i deixà la xiqueta a una dona de confiança que es va encarregar a donar-li el pit i acollir-la, també després de la mort de la mare.⁸ I és que antigament no hi havia els aliments substitutius o de complement que tenim a l'abast ara, en qualsevol farmàcia o magatzem, i la mare, davant de problemes amb la llet o altres coses, ho tenia malament.

Diferents complements que les mares que podien donaven als menuts amb problemes o amb deficiències de nutrició. L'Arobón antidiarreic, el famós **Pelargón** o l'**Eledón**, tots de la multinacional **Nestlé**.

I com ja he dit, per a les mares no sols estava el tema del part; també venia després tot el que comporta criar els nadons. Jo recorde, per la meua edat, el Pelargón i les ampolles de llet que ens donaven a l'escola, perquè van detectar que hi havia xiquets que no desdejunaven, o molt poc, i tampoc portaven res d'esmorzar. Sembla que ara és al contrari, i els mestres i professors inicien campanyes per a educar els xiquets (i els pares) davant de la quantitat i qualitat de porqueries que mengen. Tot ha canviat: **el rol de la mare i del pare és diferent i s'adapta al tipus de societat actual**, i he de dir que sembla, de vegades, difícil adaptar-se davant de l'atac massiu dels mitjans de massificació i la seua propaganda. Però, açò és ja un altre

8. Són coneguts, estudiats, publicats i no resolts, molts casos de dones empresonades després de la GCE en què la mare no volia emportar-se el nadó a la presó, primer per les condicions que allí hi havia i, després, perquè senzillament desapareixia el xiquet o xiqueta i a callar. Tampoc era convenient que la mare entrara en la institució prenyada, ja que pariria allí, però amb tota seguretat es quedaria sense el nadó.

9. Les Luthiers, meravellós grup de música i lletra, sense desperdici tot.

tema i, encara que relacionat, no vull eixir-me'n de la línia i ho deixarem en aquest punt. Sols recordar, com ja he escrit moltes vegades, una reflexió i frase que va fer un grup de músics⁹ (música filosòfica), i diu que **qualsevol temps passat no és ni millor ni pitjor; és i serà sempre anterior**.

mares

abans i ara

28

El primer que caldrà és situar l'abans, perquè l'ara queda més que clar.

Històricament podria anar-me'n fins on volguera, però no me n'aniré molt lluny. Vull escriure des de les meues vivències i a partir d'aquestes començaré parlant per les mares de fa un segle, any amunt, any avall. Eixes que varen ser mares els anys previs a la Guerra Civil, que visqueren aquest enfrontament, la postguerra i gran part de la dictadura o tota ella.

Les circumstàncies en què **varen trobar-se amb la maternitat** per aquells anys eren moltes i ben diferents en funció fonamentalment de la classe social a què pertanyien, però també hi havia algunes altres que les igualaven.

Carmen Tamarit i Carles Mestra jubilada i fallera de la Falla Santa Anna

Arribaren com arribaren al matrimoni, fora per amor o per conveniència; totes ho feien assumint que passaven d'obeir fidelment el pare a obeir fidelment el marit, depenent d'ell a tots els nivells i acceptant-ne totes les demandes, foren del tipus que foren, sense alçar la veu ni el cap. Entre totes elles, moltes vegades era la prioritària donar un primogènit (millor que una primogènita) el més aviat possible. En el cas de les classes socials privilegiades per a donar continuïtat al cognom familiar, al títol nobiliari o a ambdues coses alhora. Quan això no passava, la maternitat començava sent una decepció i no una alegria. En molts casos fins i tot es podia repudiar la muller fent-la sentir com un objecte sense valor.

Si tot anava com el marit volia, la maternitat començava amb bon peu i a criar el primer fill, i la resta que anaren arribant. Podia ser tota una experiència. Això ja depenia, com quasi sempre, de la classe social, perquè les més altes disposaven de vivenda pròpia, però les més humils havien de compartir-la amb la família de l'home perquè generalment el marit també treballava amb el pare. Aquesta situació suposava acceptar per part de la dona la convivència amb tota la família política amb les ingerències que comportava, **sobretot respecte de la criaça de fills i filles per tal de no trencar les tradicions socials i familiars.**

Aquestes mares que passaven gran part dels primers anys de matrimoni criant, en molts casos també feien de “**mare de llet**” o “**ama de cria**” amamentant nadons de veïnes o familiars que per motius diferents no tenien llet per a fer-ho personalment. Cal tenir en compte que la llet materna era l'alimentació principal dels nadons al llarg de molt de temps (de vegades anys), ja que l'economia familiar no permetia certes despeses. Aquesta relació que s'establí arribava en molts casos a mantenir-se al llarg de la vida, ja que els nadons propis i aliens creixien junts i es creaven vincles sentimentals perdurables. Això sí, per molts que en tingueren i criaren, eixes mares tenien amor, afecte i paciència per a tots i totes.

La cria de fills i filles no era, evidentment, l'única tasca a realitzar en el dia a dia de la vida d'aquestes mares. Fer d'ama de casa no era tan còmode i fàcil com ho és ara. Les tasques domèstiques es realitzaven totes a mà, ja que els pocs aparells que hi havia no estaven a l'abast de l'economia general. L'horari de treball a diari començava a l'alba i no acabava en pondre's el sol. **A més, en els pobles les dones també s'encarregaven o ajudaven els marits en les tasques del camp** i amb els animals domèstics que els proporcionaven aliment.

Mares analfabetes que no sabien de comptes i lletres, però a qui era difícil enganyar perquè l'experiència i la vida ensenyava des de ben menudes, que lluitaven contra marits i família per a donar a les filles una millor educació que els proporcionara també millor vida.

Així van aconseguir que la generació posterior la formaren eixes mares nascudes als anys previs i durant la nostra guerra, que van conèixer la postguerra i les penúries que l'acompanyaren, però que també van tindre l'oportunitat d'anar a escola malgrat que només fora per aprendre “a llegir, escriure i conèixer les quatre regles de les matemàtiques” (com deien). Després, i en funció de la classe social (com sempre), o de si es vivia en poble o ciutat, les coses canviaven. En la classe mitjana de les ciutats crec que és on es van produir els canvis més significatius perquè no tenien ni els condicionaments de les classes altes ni sofrien les penúries de les classes més baixes. La majoria pogueren triar la parella per amor i amb certa llibertat, arribant al casament i a la maternitat per voluntat pròpia, tot i que la figura del marit encara estava per damunt de la de la muller. La maternitat, més que el casament, treia del món laboral a totes aquelles que hi havien accedit de fadrines a un lloc de treball, retornant a “sus labores” (allò que posava als DNI de l'època), i a les labors casolanes s'afegien les tasques amb fills i filles que passaven totes pel control maternal ja que els pares “treballaven” i tornaven cansats, i d'ells sols depenien les decisions “importants” que les mares no podien prendre unilateralment.

A black and white photograph of a woman with her hair styled in rollers, wearing denim overalls over a dark long-sleeved shirt. She is pointing her right index finger upwards with a serious expression. The image is partially overlaid by a pink circular graphic containing text.

LES MARES DIUEN:
«Mentre visques en
esta casa, faràs el
que jo et diga».

«Entre totes eixes dones, moltes vegades era la prioritat donar un primogènit (millor que una primogènita) el més aviat possible».

Les mares d'eixa generació no van necessitar massa ajuda de llurs mares perquè com que "no treballaven" tenien disponibilitat per a fer-se càrrec de fills i filles a temps complet; només deixaven a les iaies la tasca de ser-ho convidant nets i netes a dinar dissabtes o diumenges, donar-los la pagueta setmanal per a llepolies i contar-los les històries i contalles populars i tradicionals per tal de mantenir-les en el temps.

El pas dels anys i l'evolució de la societat de mitjan segle passat, una vegada superada la postguerra civil, va fer veure a eixes mares que el futur de llurs filles podia ser encara millor que el propi. L'accés a estudis secundaris i superiors va estar un objectiu molt generalitzat que va permetre a la **posterior generació de dones accedir a llocs de treball** molt més diversos. Metgesses, infermeres, mestres, advocades, notàries, jutgesses, economistes, catedràtiques, arquitectes... van sorgir d'eixa generació nascuda cap als anys 50-60 del segle XX. **Dones l'objectiu primer de les quals no va estar el matrimoni i la maternitat sinó el seu camí professional.** Dones que arribaren al matrimoni i a la maternitat sense haver d'abandonar la seua professió. Mares que aprengueren a organitzar el temps per

a arribar a tot, que aconseguiren que llurs parelles compartiren responsabilitats amb fills i filles i també en les tasques casolanes diàries. Mares que demanaven ajuda a les mares quan ho necessitaven perquè les iaies havien de ser iaies i no segones mares. Mares que lluitaren en uns moments històrics molt decisius per tal que el futur de la generació posterior encara fora millor.

Aquesta generació posterior és la formada per les mares actuals. Mares que han tingut al seu abast diferents oportunitats d'estudis i de treball, que han gaudit i gaudeixen de noves llibertats, que tenen una manera diferent de viure a llurs mares, amb unes prioritats també diferents; mares que comparteixen amb les parelles les tasques quotidianes per poder gaudir i compartir el temps lliure en família; mares que no es consideren pitjors per deixar fills i filles en mans dels pares, dels iaies i iaies, o en activitats extraescolars per a no reduir el seu horari de treball, com tampoc ho fan els pares; mares a qui la maternitat no ha restat res del que tenien sense ser-ho; mares que eduquen fills i filles perquè en un futur no facen cap pas enrere, sinó que, ben al contrari, continuen fent passos endavant perquè encara en queden alguns per fer.

Mares durant la Guerra Civil

Les dones poden ser mares i la maternitat és una opció.

Ser mare és una experiència que cada dona viu de manera diferent i això ha estat així al llarg de la història. Però pense que també hi ha hagut sempre una constant: cada generació ha lluitat per tal que la generació següent tinguera millors oportunitats i millors opcions de treball i vida. I això espere que no canvie mai perquè tot és millorable.

*mare meua,
com passa
el temps...*

Arriba el dia en què...

Parles igual que ella.

Rinys igual que ella.

Cantes com ella quan està contenta.

Ensenyes coses com ella.

Escoltes música com ella, amb eixe silenci i eixa pau.

Balles igual que ella.

Escrius com ella.

Plores i t'emociones com ella.

I arriba el moment en què els vestits i les sabates que de menuda passejaves pel menjador, pensant a ser una dona major, eixos vestits que eren tan grans i arrossegaves com una cua de núvia per terra, ara et van com un guant. Les sabates de tacons amb què amb dificultats caminaves, ara camines amb elles com una model.

I en cada pas que fas any rere any vas comprenent tot allò que criticaves i entens perfectament: tots els límits, totes les preocupacions, les inseguretats, les pors i els patiments.

I comprens que, passara el que passara, ella estava acompanyant-te, ben prop intentant guardar distàncies però sense deixar-te sola, donant-te consells que de vegades no escoltaves, cuidant-te.

Ara et mires a l'espill i la veus a ella.

Ella que et va portar dins al llarg de nou mesos i ara tu la portes **al cor per a tota la vida.**

Mara
Fallera de Santa Anna

Mares i filla durant la Guerra Civil Espanyola

perquè, de mare,
~~no~~ hi ha més
que una...

36

Això fa la dita popular, però la nostra filla no la diu, ni la pensa, ni la sent. I no per ser mala filla, sinó perquè té **dos mares**. Sí, som una **família** de dos mamàs i una filla.

Perquè només el fet de parir no dona títol de mare. Els humans tenen progenitors i les persones tenen mares i pares. En moltes ocasions no són els mateixos.

Perquè hi ha dones que han parit i no n'han exercit, i hi ha persones que sense parir han exercit de MARES amb majúscules.

filla: *Marec meua*
Santa Anna
2024

Inmaculada Cuenca i Ibáñez
Arquitecta tècnica i una de
les mares de Marina

37

Perquè hi ha pares que són MARES, perquè hi ha àvies que són MARES, perquè hi ha ties que són MARES, perquè hi ha amigues que són MARES; perquè hi ha gent que en la seua vida té diverses MARES.

La MARE que cuida, la que acarona, la que procura el millor per al seu fill o filla, la que no dorm, la que pateix, la que gaudeix, la que riu i la que plora...

En el meu cas, en el nostre cas, **la meua parella i companya de vida és una altra dona**, estem casades i tenim una filla. Com he dit adés i vull repetir, som una família de dos mamàs i una filla.

Les dos mamàs n'estem orgulloses, de manera individual i col·lectiva, i com qualsevol mare o pare intentem donar continuïtat a la nostra experiència de vida en la nostra filla. La il·lusió, l'amor i l'educació són les nostres eines més poderoses.

Intentarem acompanyar-la fins que pugui caminar, i quan ja camine intentarem donar ales per a poder volar.

Hi ha una frase que des de sempre diu la nostra filla i crec que resumeix perfectament la nostra inquietud: "NO SOC VOSTRA, SOC LA VOSTRA FILLA".

LES MARES DIUEN:
«Quan sigues mare,
menjaràs ous».

«Ni se m'ocorre
comparar els tipus de
família. La vida no es
compara, es viu».

Ni se m'ocorre comparar els tipus de família; si és millor un pare, dos mares, fill únic, una multitud, una parella... La vida no es compara, es viu. I cadascun té una experiència de vida.

Sé que pot fer pensar la nostra "forma de família". La gent potser té curiositat de saber com funcionem, com ens relacionem amb els altres, etc. La meua experiència, la nostra experiència, social i de comunitat no ha pogut ser millor. **Estem totalment integrades en la comunitat** en què ens movem, en la qual ens desenvolupem com a persones. Som respectades i mai hem tingut problemes amb els nostres veïns, en el nostre barri, en el col·legi, amb els papàs i mamàs dels amics, amb els nostres amics, en els nostres treballs, en la nostra falla, en la nostra comparsa mora i en una infinitat de coses i activitats en què participem.

És evident que cada dia la societat avança i qualsevol d'estes curiositats i dubtes s'esvaeixen en el pensament del progrés... o almenys, això esperem.

I la meua experiència com a MARE, com qualsevol mare, entenc que és similar. Compartir les vivències del dia a dia amb la meua filla, les seues preocupacions i les seues ocupacions. Educar-la i formar-la en el respecte i en la defensa per ser respectada. Vull que de major siga "de professió, feliç". Quina mare no vol això per als seus fills o filles.

I així em sent també jo com a filla. El meu xicotet homenatge a la meua MARE que em va criar, em va educar i em va procurar la seua vida per a mi i els meus germans.

Itàlia comença a esborrar del registre a la mare no gestant en el cas de parelles lesbianes

Les unions entre persones del mateix sexe es van legalitzar a Itàlia en 2016, la qual cosa els va concedir molts dels drets de les parelles casades. No obstant això, aquell Govern de centreesquerra es va abstenir d'atorgar plens drets d'adopció sota la idea que fomentaria els embarassos subrogats (que no són legals al país). En l'actualitat hi ha més de 13.000 unions d'aquest tipus.

Itàlia és un dels països d'Europa Occidental amb pitjor historial en matèria de drets de les persones LGTBQ+. Ocupa el lloc 34 d'una llista de 49 països europeus. Però les coses sempre poden anar a pitjor. Des d'octubre de 2022, a Itàlia governa la ultradreta (va guanyar les eleccions de setembre 2023). Però no està sola. L'Executiu el formen tres partits: La Lliga de Matteo Salvini, Forza Itàlia (el partit de Silvio Berlusconi) i *Fratelli D'Itàlia (Germans d'Itàlia) el partit d'extrema dreta de Giorgia Meloni.

I així, aquesta última, ja com a primera ministra, ha donat ordre d'anul·lar la doble maternitat en el cas de les lesbianes. L'Executiu desaprova que aquestes parelles crien juntes als seus fills i afirma que les lleis italianes no permeten que els xiquets tinguin dues mares.

i com les meues cap!

pel dret
d'estar fins
a la fi

40

Sempre s'ha dit que les dones tenim un instint maternal que ens fa sobreposar-nos a tot, estimar als nostres fills i filles per damunt de les coses i que ens atorga una espècie d'halo de llum que ens dona la força. Eixe és **el conte que ens han venut des de xiquetes** perquè aguantem hores de somni i de cansament sense dir ni piu. I, és també, la vara amb la qual se'ns jutja si ens atrevim a dir, o pensar si més no, que ser mare és esgotador i que moltes vegades ens agradaria eixir corrent per a no sentir més plors, crits o xicotetes veus que ens demanden 24/7.

Jocelyn Astudillo i Gandara
Educatadora social i mare

La maternitat té llums i ombres. Si senyors, així és. I això no ens fa millors ni pitjors mares o males dones. Hem de normalitzar el sentiment d'estar fins al cony dels nostres propis fills i filles. Jo a estones ho estic. Per moments em sent així i això que no porte més que un parell de mesos de maternitat. Però és que la maternitat és un estat mig bipolar en el qual dos sentiments són els que més em freqüenten: felicitat i amor màxim cap a un ésser preciós (almenys jo la veig així) i, per l'altre costat, ganes d'eixir corrent i no girar la vista arrere.

És cert que hi ha dones que viuen la maternitat d'una forma més fàcil. O almenys això és el que s'aparenta. És millor no veure comptes d'Instagram d'unes certes mares en les quals poques setmanes abans d'haver parit es mostren fent de tot, i tot bé lògicament, amb un ventre pla, mamelles fermes i cara resplendent. Això, no fa més que sumar estrès a un postpart que ja de per si és estressant i que ens refrega en la cara el mal que estem, el lleig del nostre cos, fent-nos perdre la perspectiva que no tots els cossos són iguals i que aquesta recuperació ràpida no seria possible sense un arsenal de tractaments estètics, entrenadors personals o ajuda domèstica que no tenim.

«A les dones se'ns ha ensenyat a sacrificar-nos i aguantar des de xiquetes i se'ns ha parlat d'aquest instint maternal com alguna cosa que portem pegat als nostres ovaris».

Molt important és tindre una **xarxa de suport**, siga aquesta familiar o d'amistats, en les quals es puga descarregar un poc. Però si ens parem a observar, és més probable que ens trobem que la gran majoria de les mares estan soles en aquesta labor. I dic soles no perquè no tinguen una relació de parella, ja que, afortunadament, hui dia hi ha moltes parelles que són una aportació i no una càrrega més. Em referisc a la soledat de desmitificar la maternitat i acceptar que està bé i que és normal que els nostres fills i filles, als qui adorem, ens tinguen fins a la figa. Que no som males mares per voler eixir corrent quan ploren desesperadament o quan ens sobrepassen les seues demandes.

Està bé, som humanes, estem cansades, necessitem respirar abans

de seguir... Necessitem sentir el suport d'altres per a adonar-nos que no estem soles, que és normal sentir aquest aclapament, que està bé no tindre la casa perfecta, ni el cos perfecte. Necessitem sentir paraules d'alé i comprensió en comptes de judicis. Que no se'ns mire rar si decidim donar lactància materna fins als dos anys o, per contra, si decidim optar pel biberó des del començament. "La desesperació d'altres mares m'abriga", vaig llegir una vegada (Revista Mamagazine, vol.4, gener 2023) i no pot haver-hi més saviesa en eixa frase.

Se'ns bombardeja d'informació (moltes vegades contradictòria entre si) sobre com ser bons pares i mares, sobre com fer per a criar xiquets i xiquetes felços, responsables, intel·ligents, competents, amb autoestima, amb

LES MARES DIUEN:
«No ixes fins que no
arreplegues la teua
habitació».

43

bons valors, empàtics, sans (físicament i mentalment), independents... que, sumat a l'estrés quotidià dels nostres treballs i la vida en general, ens sobrepassa d'exigències i obligacions produint, el que els experts denominen com *burnout* parental.

Si bé els pares també pateixen d'aquest *burnout*, la diferència està en el fet que ací compleixen un paper fonamental els rols de gènere, ja que a les dones se'ns ha ensenyat a sacrificar-nos i aguantar des de xiquetes i se'ns ha parlat d'aquest instint maternal com alguna cosa que portem pegat als nostres ovaris. Continuem sent les encarregades de les cures de la llar, de les tasques quotidianes, de la càrrega mental que implica estar pendents de cada component de la família (organitzar la casa, organitzar la vida dels fills i filles, assistir a reunions, portar-los al metge).

¡Pel dret d'estar fins a la fi

Pressió sobre les mares en els seus embarassos a través de xarxes socials

44

Insistisc, que hi ha cada vegada més homes que s'impliquen en les faenes de casa. D'això no hi ha dubte i jo mateixa en done fe d'això amb la parella que tinc al meu costat. Afortunadament, estem davant una generació d'homes que canvien bolquers i porten a la guarderia, cosa que els nostres pares rarament van fer. O mai, més ben dit. Però encara ens queda lluny aconseguir la plena paritat. Investigacions parlen que falten entre dues i tres generacions perquè s'igualen les contribucions entre pares i mares.

Les dones continuem sent les encarregades de les cures. Socialment, estem predestinades a això. N'hi ha prou amb mirar la quantitat d'infermeres versus infermers, cuidadores d'ancians o xiquets. Cuidar és el treball de les dones. Siga pagat o no.

«Investigacions parlen que falten entre dues i tres generacions perquè s'igualen les contribucions entre pares i mares».

Bournout Parental

El burnout parental, també anomenat **esgotament parental**, és una síndrome molt comuna en pares i mares que estan exposats a situacions altament estressants en les quals han de combinar la cura dels seus fills juntament amb el compliment d'altres obligacions, com per exemple el treball o la cura d'altres persones. En els seus orígens, l'expressió "burnout parental" es va començar a usar en la dècada dels vuitanta per a referir-se a la síndrome d'estrés que patien els pares i les mares de xiquets i xiquetes amb malalties cròniques o greus i que, en haver d'exercir dels seus cuidadors, els desgastava físicament i emocionalment.

psicologiaymente.com

mares

gestants de fills
d'altres

Mare és qui gesta o és qui cria? Mare és la que gesta i/o cria, encara que moltes persones consideren que Mare és la que cria, per l'esforç i dedicació que representa la criança.

I criar és la tasca més difícil de totes: educar, transmetre valors, formar bones persones, dedicar i donar estima al mateix temps. Però, de vegades, el més difícil no és criar, sinó aconseguir quedar-se embarassada; per a moltes dones este fet és una veritable odissea.

Les tècniques actuals de reproducció assistida han facilitat i fan realitat el somni de moltes dones i homes, però de vegades ni amb l'ajuda d'estes tècniques obtenen l'objectiu buscat.

LES MARES DIUEN:
«Que passa? Que els
teus amics no tenen
casa o que?»

Fallera
Marec meua
Santa Anna
2024

47

Eva Mª Marco i Raro
Fallera de la falla
Santa Anna de Sagunt

Una tècnica de reproducció assistida que s'ha posat últimament a debat a Espanya és la **gestació subrogada**. La controvèrsia social es posava en escena amb la maternitat subrogada de l'actriu Ana Obregón: tota Espanya començava a opinar al respecte: si estava bé, si a la seua edat era correcte i lògic, etc., mentre que altres persones famoses ja havien obtingut l'objectiu de ser pares gràcies a la gestació subrogada en altres països.

El que està clar és que **actualment a Espanya no és legal esta pràctica**, encara que la ciutadania espanyola pot acudir a altres països per aconseguir la gestació subrogada sense tindre després massa dificultats per a inscriure les criatures al Registre Civil. Pel que fa a la gestació subrogada i totes les qüestions al voltant, hi ha posicions a favor i en contra. En este article donarem veu a les dues posicions i que cadascú reflexione i prenga posició al respecte, si vol.

POSICIONS EN CONTRA

És curiós que en esta posició en contra hi ha dues ideologies contràries: tant les persones que pensen que esta pràctica va contra els principis feministes i també les persones més conservadores relacionades amb l'Església, encara que cadascú justifica la seua posició de manera diferent.

El feminisme considera que és una manera més de comercialitzar o llogar, a canvi d'un preu, el cos d'una dona. **Les dones no són recipients per a usar;** consideren que és una manera de control sexual de la dona i una mercantilització o tràfic de les dones. A més, una vegada signat el contracte la dona no pot canviar d'opinió; és irrevocable, per tant, consideren que és una imposició.

Considerant el cas de legalitzar-lo de manera altruista, fins i tot així es convertiria en un model comercial.

Al seu torn, els conservadors, principalment l'Església catòlica, consideren que és una maternitat per encàrrec i que va en contra de la concepció natural humana, de l'ètica i moral. Pensen que és una manera d'emascarar una explotació de la dona i a més la d'una menor. Afirmen que podria donar lloc a llarg termini a una crisi d'identitat del gestat.

Les dones i els seus nadons són éssers humans i no es pot posar mai un preu a una vida. En lloc de considerar una solució al problema, pensen que és un problema si augmenta esta pràctica, la consideren com un ventre de lloguer i no una gestació subrogada. L'Església no accepta esta pràctica ni cap altra de reproducció in vitro, i menys quan existeix una donació d'esperma. En el seu lloc recomanen recórrer a l'adopció tradicional o l'acolliment.

Personatges públics amb fills per gestació subrogada.

«El feminisme considera que és una manera més de comercialitzar o llogar, a canvi d'un preu, el cos d'una dona».

POSICIONS A FAVOR

Diverses associacions són favorables a l'aprovació a Espanya de la gestació per substitució, com ara Asociación *Son Nuestros Hijos* i la *Societat Espanyola de Fertilitat*. A l'abril de 2016, estes associacions llançaren unes propostes per a la legalització a Espanya, amb unes premisses bàsiques que inclourien tots els **models de família sempre que hi haja problemes greus que impedisquen l'embaràs** o en cas d'esterilitat per raó de sexe (parelles homosexuals i homes fadrins). Caldria sempre passar per proves psicològiques i mèdiques sota l'aprovació d'un informe dels Serveis Socials corresponents i aprovada per un comitè ètic.

La proposta de la Societat Espanyola de Fertilitat posa límits per reduir el risc de la mare en tot el procés de gestació. En el procés de fecundació in vitro i posterior implantació es limitaria a dos embrions com a màxim per implantar, reduint el risc per a la gestant, i a més la gestant hauria de ser ja mare d'almenys un fill propi amb bona salut.

Altres condicions que hauria de tindre la candidata gestant són no tindre cap vinculació familiar o laboral o dependència amb els futurs pares. L'administració adjudicaria una compensació econòmica, creació d'un registre nacional de gestants per tal de regular les vegades que realitzen esta pràctica i garantir els drets de les dues parts.

REGULACIÓ EN ALTRES PAÏSOS

Altres països tenen diferents models per a la gestació subrogada: en el cas del Brasil, la gestant ha de ser una dona de la família; al Regne Unit es controla que no hi haja cap transacció econòmica, i a Portugal es reserva esta pràctica a dones sense úter o úter no funcional.

El model del Canadà es basa en la defensa dels drets de les dues parts. És un model totalment altruista que permet una compensació econòmica per despeses de l'embaràs que no pot excedir de 16.000 euros. El model no permet intermediaris ni publicitat, la gestació és apta per a qualsevol model de família en sentit ampli. Les gestants han de tindre almenys vint-i-un anys i fill propi amb bona salut. El nivell econòmic de les candidates a gestant ha de ser mitjà o alt. La gestant no té cap dret sobre el nadó, i es realitzarà a través d'una sentència judicial per defensar els interessos de les dues parts.

En el model dels Estats Units, l'elecció de la gestant és mutu. De vegades les gestants posen les seues restriccions i les parts determinen la relació al llarg de l'embaràs. De vegades inclús es creen vincles d'amistat considerant la gestant com un membre de la família. Encara que les gestants poden tindre motivació econòmica, és ben cert

que la quantitat que reben respecte del nivell de vida existent als Estats Units no és suficient per a passar per este procés i la motivació principal és altruista.

D'altra banda, en altres països és l'agència intermediària la que adjudica la gestant als pares, **i la motivació principal és monetària en països com Rússia, Ucraïna, Tailàndia i l'Índia.** De fet, a Espanya la majoria dels pares en esta situació acudien als Estats Units i abans de la guerra a Ucraïna. En el cas de Tailàndia i l'Índia, en una greu situació econòmica, les dones gestants es troben en situació de pobresa i esta compensació augmenta el seu nivell de vida; això es considera una explotació de la dona i com un negoci. Per tant, decidiren canviar la legislació per acabar amb el negoci de la subrogació.

Després d'exposar les dues posicions cal preguntar-se: **TINDRE FILLS ÉS UN DRET? Més que un dret és una possibilitat, i no es pot considerar un dret.**

El que és cert és que per a algunes persones esta possibilitat es veu convertida en una necessitat, un projecte de vida sense el qual no es troben complets, amb ganes de compartir i donar amor a una personeta especial per a tota la vida. Aconseguir ser pares pot convertir-se en un objectiu difícil.

Mare legal, iaia biològica per ventre de lloguer: preguntes i respostes sobre el cas Obregón

L'actriu va recórrer a l'esperma del seu fill Aless Lequio, que va morir fa tres anys, per a dur a terme el procés als Estats Units.

Fa mesos, Ana Obregón es va convertir en la protagonista del debat mediàtic i polític. La notícia que havia recorregut a un ventre de lloguer als Estats Units per a tornar a ser mare després de la mort del seu fill, Aless Lequio, va ser la més comentada en les xarxes socials, en les portades dels periòdics i fins i tot en el Congrés dels Diputats. Quan la polèmica al voltant d'aquesta pràctica semblava haver-se calmat, una nova exclusiva de la revista Hola! va tornar a encendre el debat.

El País

Millers de dones passen per tractaments hormonal, inseminacions i altres tipus de tècniques per aconseguir l'embaràs desitjat. O de vegades passen anys esperant la telefonada per aconseguir adoptar. Caldria preguntar-se (fent un treball d'empatia total): si estigueres en eixa situació, què faries tu?

Construint

una família

52

Anem a parlar de xifres, de temps, d'espera, de paciència, d'emocions i de moments.

Quatre, els anys que han transcorregut des que vam entrar a la Conselleria de Benestar Social per iniciar un **procés d'adopció**.

Tres, els membres que formem ara aquest **família**.

Dos, els membres que formàvem aquesta família fins fa 4 mesos: **una parella homosexual**.

Un, el nostre fill de 18 mesos que forma part de nosaltres de d'octubre i , en femení, una, una família nova.

Joan R. Giménez i Emilio Casamayor
Pares adoptius

«Volíem formar una família i això és el que intentarem, aprenent i desaprenent cada dia. Amb tota la naturalitat del món».

Així, amb aquesta successió numèrica descendent del 4 a l'1 podríem sintetitzar la nostra història personal i familiar. **Som dos pares, dos pares i un fill**, un fill que sempre serà part de la nostra família i que sempre sabrà i viurà amb la informació que és adoptat.

Han sigut 4 anys, pràcticament des del moment que vam decidir que volíem donar el pas d'ampliar la família i adoptar un xiquet. 4 anys intensos que en l'última etapa es van fer pesats i llargs, però que vists tots ara en perspectiva ens deixen un bon sabor de boca.

A pesar d'aquesta espera mai estàs preparat per a la trucada:

Divendres 30 d'octubre, 14:45 h, sona el telèfon, un d'aquells números llarguíssims que ens havien telefonat amb anterioritat, números oficials que en el nostre cas poden ser de la Conselleria d'Educació (per la faena, encara que no era una hora massa habitual per telefonar) o de Benestar Social (agafes el telèfon tremolant, encara incrèdul però amb la mosca darrere l'orella)

Construint una família

-Bon dia, és vosté fulanito de tal?

- Bon dia, Sí, vosté dirà?

- Li telefonem de la Conselleria de Benestar, volíem informar-lo que se'ls ha assignat un xiquet de 14 mesos dins el procés d'adopció que van iniciar. Hauran de presentar-se dilluns a Castelló i en cosa de 3 o 4 dies tornarà ja vosté a casa amb el xiquet...

54

Terror/ Silenci: - Eeehhh, sí, però, on, quan... Quants dies en concret? Hem de quedar-nos allí a dormir...

- Ho sent... No puc donar-li més informació, dilluns en l'adreça que li enviem per correu li ho explicaran tot bé. Adéu, bon dia.

- Adéu... Bon dia

20 min després

- M'han telefonat de Conselleria

- Com? A estes hores?

- Sí... Ja ens han assignat un xiquet, dilluns hem d'anar a Castelló...

Després de quatre anys de molta burocràcia, papers, reunions, visisites, més reunions i més papers, expectatives, converses, dubtes, molts dubtes... Ja ha arribat el moment, ja som una nova

família. Ja no som només una parella, un matrimoni homosexual. Ara som una família homoparental i tenim una gran, enorme responsabilitat. Tenim un xiquet a qui criar i educar, molta, molta sort, però una gran responsabilitat.

Som una família més, ni millor ni pitjor, diferent? Diferent a qui? No som una família "convencional", "tradicional"? No ens agrada cap d'aquests adjectius o qualificacions. Som una família on el fill té dos pares, sí que hi ha una mare biològica, així com un pare biològic, però que no hi seran presents, no formaran part de la família amb qui es criarà i creixerà el menut.

El menut creixerà amb 2 pares homosexuals, però també amb unes ties lesbianes amb una filla biològica, amb una tia soltera amb un fill biològic, amb una colla de pares i mares heterossexuals sense fills, amb una altra colla de famílies homoparentals amb fills adoptats... Què és una família? Ho són totes, tots els models: **amor, estima, valors, educació i acompanyament**. Què hem d'explicar en l'any 2024? Ix al carrer, mira que t'envolta i veuràs famílies, tantes com vulgues veure'n. Nosaltres i la gent que ens estima i ens envolta les volem veure totes.

Aprenem cada dia, com Pep i Mila, veïns amb una bessonada preciosa de dos anys, com Mireia que ha adoptat un xiquet meravellós amb TEA i amb qui s'està esforçant moltíssim.

55

Voliem formar una família i això és el que intentarem, aprenent i desaprenent cada dia, reforçant al nostre fill, preparant-lo per a les possibles adversitats que arriben: comentaris, mirades, comparacions. Amb tota la naturalitat del món i amb el convenciment de la paraula i la raó, amb la **dignitat i l'orgull** de ser una família més dins la societat i amb la voluntat de créixer tots tres com a persones intentant crear una món millor per a nosaltres i per a les persones amb qui hem de conviure.

Ningú ens dirà què és o com és una família, i si ens ho diuen contestarem amb un somriure a la boca dient que una família som nosaltres, som els tres. Així ens sentim, i així ho som, una verdadera família.

...

mare

de fills i filles
diverses

56

La maternitat que ens ha tocat viure és una maternitat atípica, inesperada, **diferent**. No som ni més fortes ni més capaces que qualsevol altra mamà i per descomptat **no som súper mamàs** com sol dir-nos la gent que no està en la nostra situació. Diuen també que som eixes mares a les quals tothom admira però que ningú volguera ser.

I, així és, nosaltres tampoc volíem aquesta maternitat, no la triem, però va arribar, i tot el que ens havíem imaginat es va esvaïr i el nostre món es va posar potes enlaire obrint la porta a un camí desconegut, ple de por, incertesa, esperança i moltes vegades soledat.

«El que ens diferencia de la resta de mamàs és que hem de lluitar dia rere dia perquè els nostres fills tinguin qualitat de vida».

Isabel Murciano i Parada
Ama de casa
i mare de David (4 anys)

Ballarina Marec meua Santa Anna 2024

Però, tal vegada, el que ens diferencia de la resta de mamàs és que hem de lluitar dia rere dia perquè els nostres fills tinguin **qualitat de vida**, hem de lluitar pels seus drets, perquè siguin respectats, per a incloure'ls en una societat que ens limita molt més que la pròpia discapacitat.

Moltes de nosaltres ens hem convertit en aprenents d'infermeres, terapeutes, logopedes, fisioterapeutes, etc., per a poder donar als nostres fills les millors cures.

Som **mamàs resilients**, lluitadores, fortes i valentes, que alcem la veu pels nostres fills, perquè se'ls escolte, perquè sembla que, si no se'ls sent ni se'ls veu, no existeixen.

Lluitem contra les administracions, que ens fan nadar a contra corrent en una mar perversa de tràmits burocràtics.

Com totes les mamàs, volem que els nostres fills siguin feliços, encara sabent que per a ells el món en el qual viuen, l'entorn en el qual es desenvolupen, a vegades pot ser hostil i despietat.

Som mares a les quals la vida no ens ha donat una altra opció més que la d'afrontar, acceptar la nostra realitat i **lluitar-la sense descans**.

I encara que hi ha moments durs, tot el que fem per ells està fet des de l'amor més gran que puga existir, el d'una mare.

mare

perquè *null*

58

Hola! Sóc Lourdes, fallera de Santa Anna, però sobretot, mare d'un xicotet terratrèmol de 3 anys. **Emma**, aquest és el nom de la meua filla. Emma només té mamà, per decisió pròpia, de la mamà, que sóc jo clar!.

Quan creixes en una família tradicional, amb mamà i papà, mai et plantejes, que no serà així quan cresques i formes la teua pròpia família. Però quan va passant el temps i això no succeeix, que la persona que anheles no arriba, és quan **et plantejes el fet de no poder arribar a ser mare.**

«Espanya a l'any 2022 va registrar per primera vegada més naixements de bebés de mares solteres que de casades».

Lourdes Crisol i Barrachina
Fallera de la falla Santa Anna de Sagunt

I arriba un dia en què et despertes amb 39 anys, sense parella i amb el **rellotge biològic** tronant TIC TAC! , TIC TAC!!!! i penses... se m'ha passat l'arròs, i ja no podré ser mare! A continuació un clic al cap et diu: clar que sí! Ho aconseguiré! **Seré mare soltera!**

Però a veure, com plantejes a casa la teua decisió? En el meu cas, el vaig dir de colp, enmig de la cuina: vull ser mare! I després del moment de xoc, arriba l'alegria i me n'adone que sempre estaran per a donar-me suport en tot, com sempre ho han fet. I el que són les mares! La meua va estar al peu del canó durant tot el procés, «des de que va entrar fins que va eixir», com bé diu ella.

En el meu cas, la doctora va optar per una fecundació In Vitro. El procés no va ser llarg, però sí dur. La **muntanya russa d'emocions** va ser colpidora. L'esperança, l'ansietat i la por van jugar un paper important durant tot el procés, atés que quan el vaig començar ja havia

60

complit el 40 anys, i el temps semblava que corria en contra meua, bo en contra de la biologia, sempre amb el pensament de no aconseguir l'anhelat desig de ser mare.

En menys d'un any, dos cicles d'hormones i dos intents de fecundació després vaig tindre el tan anhelat POSITIU en la prova d'embaràs. La meua mare va estar present en el quiròfan durant la fecundació, i nou mesos després, en un altre quiròfan va tallar el cordó umbilical durant el naixement de la meua filla, d'Emma. Ella va ser el meu pilar de suport en tot moment, mai em va deixar sola.

Ser mare soltera no crec que siga més dur que ser mare amb parella. Suppose que tampoc serà més cansat, només és més solitari.

Te n'adones que eres l'única responsable d'educar i cuidar a la teua filla, i de triar quins valors vols transmetre-li, de posar els límits i no pots ser la bona i la dolenta alhora, i això comporta un estat emocional molt estressant. Conciliar la vida laboral i familiar no és fàcil, encara que, en el meu cas, **els meus pares**, mai m'han deixat sola. Ells han estat en cada pas del camí, encara hui ho estan, i sé que sempre hi estaran, per a què jo no em caiga en aquest dur treball que és ser mare.

L'ajuda de 1.462 euros de la Seguretat Social si eres pare o mare soltera i no arribes a fi de mes

La Seguretat Social té una ajuda per a totes les famílies monoparentals amb fills que tenen problemes per a arribar a fi de mes. Poden cobrar fins a 1.462 euros si compleixen els requisits.

Un dels majors problemes als quals s'enfronten moltes famílies, sobretot després de l'època nadalenca, és que a penes tenen recursos econòmics per a afrontar la costa de gener. Per a assegurar-los un mínim de rendes, la Seguretat Social permet que pares i mares solteres cobren una ajuda de fins a 1.462 euros sempre que complisquen unes exigències mínimes.

LES MARES DIUEN:
«Fins que no el trenques, no et quedaràs tranquil».

Units per un cordó

Jo vaig estar ahí dins,
junts dins del teu cos,
com si fos un invasor
oprimint el teu estómac i el teu cor.
Creixent i creixent ansiós,
escoltant la teua veu,
esperant a dir adeu
a este núvol de foscor.

Units per un cordó,
convertint-me en nadó
creixia el nostre amor
ahí dins, units en la foscor.
En tu, mare, creixia la il·lusió
units per un cordó.

A poc a poc vas canviant,
cuidant cada moment.
Al voltant tots preparant
el difícil moment: el part.

Mara
Fallera de Santa Anna

sempre

mare

Em diuen Marisol Burón, i soc la mamà de **Marta Calvo**. La meua filla va ser assassinada el 7 de novembre de 2019 en un poble de València anomenat Manuel. Marta va quedar amb un xic que va conèixer en les xarxes socials sense saber que eixa persona acabaria amb la seua vida. Marta tan sols tenia 25 anys, una persona plena de vida, afectuosa, bona persona, riallera, i molt amiga dels seus amics i incapaç de fer mal a ningú.

Filla *Mare meua*
Santa Anna
2024

Marisol Burón i Flores
Mare de Marta Calvo Burón

65

Marta vivia independent a València, però mai hem deixat ni un dia de saber una de l'altra, ella sempre m'ho contava tot, i jo com a mare sempre li he donat els millors consells, sempre em deia què feia i on estava en cada moment perquè jo no patira, quan eixia de festa sempre m'enviava la ubicació perquè jo sabera en cada moment on estava per a jo poder estar més tranquil·la. Beneïda ubicació, gràcies a la ubicació tenim eixe assassí en la presó, va assassinar tres riques inclosa la meua filla i van haver-hi vuit temptatives.

En no tindre notícies de la meua filla vaig anar a la recerca d'ella a la ubicació que ella m'envià, vaig tindre l'assassí de la meua filla davant meu i va negar conèixer Marta. Vaig denunciar i als 21 dies es va presentar a la caserna de la guàrdia civil dient que ell era la persona que estaven buscant, dient que havia esquarterat el seu cos i l'havia tirat en diversos contenidors. Després de vuit mesos buscant la guàrdia civil el cos de Marta en l'abocador, mai es van trobar les restes.

Ningú es pot imaginar el dolor tan gran que uns pares poden patir en saber que la teua filla ha sigut assassinada i d'eixa manera. Jo no volia continuar vivint, m'era impossible viure amb eixe dolor. Vaig pensar que només tenia dues opcions: morir i acabar amb eixe dolor o **fer-li justícia** a la meua filla, i, per ella, optí per la segona opció. El judici va durar un mes i vaig declarar a tan sols dos metres de l'assassí de la meua filla, on no tingué el valor d'alçar la mirada. Em vaig proposar que eixe assassí no li posara mai la mà damunt a cap altra dona i per això demanàrem per a ell la presó permanent revisable. La jutgessa no la va aprovar i el van condemnar a 168 anys de presó, que es redueixen a 40 anys. Per a mi això no és prou i per això hem recorregut al Tribunal Suprem (Madrid) i espere i desitge que se li aplique la presó permanent revisable per a poder assegurar-nos que eixe assassí no isca de la presó.

Jo com a mare només tinc forces per a lluitar per això i hem muntat una associació anomenada **PER MARTA CALVO BURÓN**, sense ànim de lucre, i s'ha creat per a defensar els drets de les víctimes d'assassinat, amb agreujants d'agressions sexuals i amb l'ocultació de cadàver. Estem lluitant des de l'associació per canviar el codi penal, perquè a aquell assassí que amague el cos se li aplique directament la presó permanent revisable. Vull dir-vos que no hi havia cap llei que contemplara l'ocultació de cadàver i després de molts viatges a Madrid, molts disgustos, molt de sacrifici, i parlar amb tots els partits polítics, el Govern solament ha aprovat l'ocultació del cos amb una condemna de sis mesos a dos anys de presó. Això és el que val per a ells que un assassí no diga on està el cos. Nosaltres no pararem fins aconseguir el nostre objectiu, perquè per a nosaltres l'ocultació del cos val molt més que això.

Marta va pagar amb la seua vida, i gràcies a ella, per eixa ubicació, ha salvat moltes vides.

Després de més de quatre anys, el cos de Marta continua sense aparéixer. Els assassins tenen més drets que les mateixes víctimes, tenen el dret de callar, mentir i la llei els empara, preval per damunt del sofriment de la família, el no poder començar un dol, i, el més dur, el no saber què va fer i on està la meua filla.

Continuarem **incansablement** en aquesta lluita per ella i per totes.

mare
terra.
mare
Sagunt

mare

mar

saa

Cada dia encenem la televisió i veiem el que li hem fet al planeta. Basta veure que ja les vesprades càlides d'estiu (a vegades el mateix que dura un embaràs) o la falta de pluja. No ens hem portat com a bons fills i filles de la nostra **Mare Terra**, de fet semblen més els titans que volen eliminar-la. Quan diem aquest tipus d'expressions, "som fills/es d'aquesta terra" és perquè l'arrelament que portem al lloc que ens va veure nàixer és tan ferm com el que li té un fill a la seua mare. I en aquest llibret, de la mateixa manera que en tots els llibrets que creguem, a més de Falles i de societat, parlem de **Sagunt i del Camp de Morvedre**, la nostra mare, el xicotet tros de terra que ens ha alletat. En els següents articles veurem temes de Sagunt, sobre com ens comportem amb aquesta ciutat i el seu entorn ecològic.

e terra

e

unt

Falles

Mare meua
Santa Anna
2024

pertinença mare Sagunt

El patrimoni és important perquè representa la història i el llegat d'una societat. És una part integral de la nostra identitat i ha de ser protegit perquè les generacions futures el coneguen i el disfruten.

Ja saben que a la nostra ciutat tenim un vast patrimoni, la qual cosa ens inspira un fort sentiment de pertinença; és per això, per eixe sentiment, que formàrem el **Col·lectiu pel Patrimoni**, perquè ens sentim identificats al voltant de tants testimonis abandonats i ens entristim quan comprovem la desídia al voltant d'aquesta qüestió.

Però, què és el sentiment de pertinença? És un valor emocional que naix en les persones quan són conscients que formen part d'una comunitat o un lloc.

colla **Marec meua**
Santa Anna
2024

Conxa Cardo i Monzó Col·lectiu pel Patrimoni Saguntí

De vegades, al Col·lectiu utilitzem l'expressió “**Ai mare!!!**” quan sentim temor o ens enfrontem a allò força rellevant positiu o negatiu –és el cas del milió d'euros que sobrevola Sagunt des de 2018–, i també diguem “Ai mare!” si alguna cosa ens sorprén positivament –Sagunt en la Xarxa de Jueries, per exemple. Si tots els esforços que anem fent foren acompanyats per més gent, per l'Ajuntament i altres autoritats, de ben segur que el sentiment de pertinença seria molt fort; per tant, les coses canviarien. Crec que s'ho hauríem de fer mirar.

71

Castell de Sagunt, foto de Conxa Cardo

Tinc el costum de caminar quasi tots el matins. No sempre vaig per la mateixa ruta. Els puc assegurar que en eixes caminades he descobert un Sagunt que no coneixia, com quan em vaig endinsar en un carreró prop de l'ermita dels Dolors. Jo observava amb ulls de turista i, en veure'm les veïnes, s'oferiren a ajudar-me per si m'havia perdut. Com els deia, unes vegades vaig pel nord del Palància, al Sagunt nou, ple de moderns edificis, parcs solitaris abandonats i bruts. Molt d'asfalt. Camine a la vora de la muntanyeta de l'Aigua Fresca i somie en el passat medieval d'aquesta masia amb torre de guaita per si venien els pirates...

D'altres, vaig pel **barri de Santa Anna**. M'impresiona la Torre de Santa Anna i el que queda de la muralla àrab o les lloses romanes en les parets d'alguna casa. Passe pel convent de les Servites. Silenci. Em sorprén que aquesta ordre monàstica estiga assentada a Sagunt des d'abans del descobriment d'Amèrica. De vegades, si t'atures un poc, pots escoltar el cant de les monges en les hores preceptives, o el so de la campana, "ja toca la monja", deia la meua àvia, marcant les hores. Els dies que hi passe em desperten records d'infantesa perduda. L'àvia Marianeta i jo anàvem al convent i, torn enmig, l'àvia passava un cobertor per a emmidonar. "Soc Marianeta", deia l'àvia contestant-li a la monja darrere del torn... Els diré que aquests records em colpeixen i enforteixen el meu sentiment de pertinença a aquesta ciutat. És llàstima que els carrers romanen tan bruts on els gossos deixen el seu testimoni i ningú ho replega. He de caminar amb molta cura, mare meua!!!

Palau dels Vives de Canyamàs

Portalet de la Jueria, foto de Conxa Cardo

«El patrimoni és una part integral de la nostra identitat i ha de ser protegit perquè les generacions futures el coneguen i el disfruten».

També camine pel Raval, aleshores enfile cap al sud i, des de la placeta de l'“Àngel Bobo”, em dirigisc a la placeta del Raval davant de l'església, tan solitària. Una joia. És una llàstima que aquest barri no tinga equipaments socials tot i que n'hi ha algun de descampat que suposa problemes i algun parc perdut ple de vegetació per falta de cura. Al carrer de València hi ha moltes cases abandonades. Pegue la volta i puge al carrer de Llíria. Muntanya. Carrer Calvari Vell. És un carrer solitari, carrers estrets, veïnat molt major i poca seguretat de vianants.

En ocasions camine per la Vila. Entrant per la Porta Ferrissa continueu pel carrer.

73

Barri Santa Anna, foto de Conxa Cardo

Carrers que ens parlen...

LES MARES DIEN:
«Emporta't la
rebequeta,
fes el favor».

Major, ple de cases abandonades, carrers que s'enfilen amunt sense senyalítica. Un dels carrers amb nom emblemàtic: “Calle de los héroes”. Disfrute contemplant les casones antigues, com la Casa de Barta i les restes del Palau del Delme, avui desaparegut. **Tot el que no es conserva, desapareix.** Ai mare!! Aguaita a l'ermita de Sant Miquel i de Sant Roc, passe pel Forn de la Melica i arribe a la plaça Major, centre neuràlgic medieval. Plaça de la Peixcateria, Fòrum Medieval... Em quede absorta davant de Santa Maria, presidint la plaça. Entre al carrer de Cavallers. Em deixi arrossegar per la màgia del passat. Estic caminant pel barri noble. M'endinse carrer d'Amalia Danés, tinc la sospita que la nostra conciutadana, Úrsula, farà acte de presència d'un moment a un altre. Què hi farem? Continue per Sant Ramon, veïnat casolà, que commemora la festa del Sant, baixi per Armengol, isc a Cavallers, m'ature davant de la Casa Gran. Llegeix la làpida que menciona Sant Vicent Ferrer. Torne a Santa Maria. M'ature a la Casa de Cultura Capellà Pallarés, bellíssima obra de restauració... Aquests passejos ens conviden a somiar, a llegir entre línies les històries del passat i, si ens atrevim, podem fer-se una pel·lícula mental pròpia del que va succeir. A la

fi me'n vaig a casa, Camí Reial avall, no sense dir-li adeu a la Casa de Romeu..., tristor de casa pràcticament desfeta... Ai mare!!!

Unes altres vegades puge pel carrer del Castell. Palau dels Vives de Canyamàs, carrer del Cobertorer. Més noblesa que romanica a Morvedre des de la reconquesta de Jaume I. Aleshores no puc resistir la temptació d'endinsar-me a la Jueria, carrer Sang Vella, de nom suggerent, enfront carrer Sang Nova i l'ermita. Quines olors, quin tràfec de mercaderies hi hauria als segles XIV o XV? Com seria l'expulsió? Res m'agradaria més que fer un breu salt històric i veure el barri en moviment, entrant i eixint pel portalet de Sang Vella. Quasi albire un assaltament cristià a la Jueria. Somnis...

Com no he de tindre sentiment de pertinença quan estic en aquests carrers? En eixir, el Castell ens vigila, trist, abandonat. Si visquera Anníbal no sé què ens faria...

Torne al món real i m'entristeix comprovar la desídia davant d'un entorn tan preciós, tan desatés, tan ignorat, tot i pensant que allò que es desfà ja no es recupera.

Ai mare!!! Què hi farem?

Sagunt sol·licita a la Generalitat rehabilitar la Nau de Tallers i finalitzar les obres del Teatre Romà

75

L'Ajuntament de Sagunt ha reivindicat hui, davant la secretària autonòmica de Cultura i Esports, Paula Añó, i a la directora general de Patrimoni Cultural, Pilar Tébar, la protecció i adequació del patrimoni històric i industrial del municipi.

L'alcalde de Sagunt, Darío Moreno, acompanyat pel segon tinent d'alcalde, Roberto Rovira, i la regidora de Cultura, Ana María Quesada, ha rebut hui a les representants de la Generalitat, als qui han sol·licitat, entre altres qüestions, la rehabilitació de la Nau de Tallers i la finalització de les obres del Teatre Romà, per a dotar-lo del correcte subministrament elèctric i de banys públics.

Compromesos

amb la mare *terra*

76

La nostra és una terra fèrtil que afona les arrels en l'agricultura. Pràcticament totes **les famílies del Camp de Morvedre tenen una relació directa amb el sector agrari**, sobretot amb la producció i la comercialització de la taronja, però també últimament de l'alvocat. Per tant, molts sou perfectament conscients dels extraordinaris problemes que situen els agricultors en una situació límit.

Porte tota la meua vida dedicant-me al camp i exercint responsabilitats en l'associacionisme agrari valencià: soc vicepresident de l'Associació Valenciana d'Agricultors (**AVA-ASAJA**), així com president de l'Associació de Productors

Folla **Marec meua**
Santa Anna
2024

ASSOCIACIÓ VALENCIANA
D'AGRICULTORS

A S A J A

Celestino Recalatà i Rico
Vicepresident d'AVA-ASAJA

d'Alvocats (**ASOPROA**) i altres càrrecs. Esta experiència em dona una perspectiva real i profunda del sector que m'agradaria compartir amb vosaltres.

Per a començar, ser productor implica tindre serioses dificultats per a obtindre una **rendibilitat digna** i equiparable a altres dedicacions empresarials. Malgrat la seua essencial contribució econòmica, social i mediambiental, l'agricultor pateix una criminalització tan sistemàtica com injusta per part de pseudoecologistes i polítics que no xafen la terra. A conseqüència d'este maltractament, traduït en lleis absurdes, la Comunitat Valenciana és el fanalet roig en envelliment de la població agrària (64,4 anys de mitjana), en superfície deixada de cultivar (171.000 hectàrees abandonades) i en no incorporació de joves agricultors.

Els problemes comencen ja a peu de camp. En els dos últims anys hem patit una **sinistralitat climàtica** rècord que causa importants minvaments de collites. A més, la falta d'alternatives per a combatre les plagues i malalties eleva els danys de fruites i el desaprofitament alimentari. A l'**encariment dels costos de producció** (electricitat, aigua, combustible, abonaments, fitosanitaris, etc.), se sumen problemes per a trobar mà d'obra especialitzada.

78

Quant a la distribució i la venda, el productor és l'anella més feble de la cadena alimentària. El govern espanyol no és capaç de fer complir la **Llei de la Cadena** que prohibeix vendre per davall dels costos de producció, i la Unió Europea es limita a una directiva encara més laxa, a una Política Agrícola Comuna (PAC) absolutament inútil per als cultius mediterranis i a uns acords comercials que fomenten una competència deslleial.

Així, les importacions procedents de països tercers entren a Europa sense reciprocitat fitosanitària, laboral, mediambiental, fiscal, etc. Els tractats se signen sense un estudi d'impacte objectiu i sense un seguiment dels seus efectes sobre els productors europeus. D'altra banda, falten controls per a evitar l'entrada de noves plagues i malalties, com el cotonet de Sud-àfrica que causa estralls en els nostres horts.

En el cas dels cítrics, els acords comercials amb Sud-àfrica i Egipte estan desplaçant les nostres mandarines i taronges en la primera i la segona meitat de la campanya, respectivament. Les importacions poden usar matèries fitosanitàries prohibides ací. Sud-àfrica bat el seu rècord anual d'intercepcions de taca negra sense que la Comissió moga un dit. El tractament en fred només és obligatori per a taronges,

«La Comunitat Valenciana és el fanalet roig en envelliment de la població agrària (64,4 anys de mitjana)».

encara que mandarinines i pomelos comporten el mateix risc d'entrada de falsa arna. I la UE aposta per un acord amb Mercosur que perjudicaria la nostra indústria del suc a costa de la desforestació de l'Amazones.

Els agricultors europeus estem fent un gran esforç per a produir aliments saludables i sostenibles sota la normativa més estricta del món, però no estem sent justament recompensats. Els consumidors han de pagar un preu just que permeti que els productors visquem dignament del nostre producte. Però cal investigar qui es queda els beneficis en la cadena. Si som expulsats dels camps i de les granges, la Unió Europea perdrà la seua sobirania alimentària i dependrà de les importacions de països tercers, la qual cosa ens pot eixir car i perillós a llarg termini. De fet, ja estem començant a veure les conseqüències negatives de les polítiques europees: hi haurà desproveïment puntual de determinats aliments i la situació s'agreuja amb el canvi climàtic.

Necessitem una investigació intel·ligent per a adaptar-nos al canvi climàtic, introduir els avanços tecnològics en l'agricultura anteposant la ciència a la ideologia i demanar una **gestió més eficient de l'aigua**. Els pseudoecologistes pretenen abordar els regadius amb eixe "mort el gos, fi a la ràbia", és a dir, si hi ha menys pluges eliminem els regadius i les preses. Al contrari, cal construir més infraestructures del segle XXI per a millorar l'emmagatzematge i la distribució de

Concentracions a Madrid d'AVA-ASAJA

Compromesos amb la mare Terra

Ana Cañizares al documental **Dones al Camp Valencià**

Enllaç al documental
Dones al Camp Valencià

80

l'aigua per a regadiu perquè d'això depèn la nostra alimentació i el nostre territori.

Podríem estar pàgines i pàgines repassant els desafiaments del sector agrari (que a tota la societat importen) però a tall de conclusió resumiré els principals reptes als quals hem de **posar solució de manera immediata** i contundent: reequilibrar la cadena alimentària, establir reciprocitat en els acords comercials, facilitar una lluita eficaç contra les plagues i malalties, combatre els robatoris en el medi rural, apostar per una investigació dirigida a l'obtenció de solucions, implementar noves tècniques genòmiques, introduir l'agricultura de precisió, millorar la dimensió de les explotacions, donar suport a la incorporació de joves agricultors, controlar la població de la fauna salvatge i reduir notablement la burocràcia.

Des d'AVA-ASAJA estem convençuts que l'agricultura té futur i continuarem reivindicant la defensa dels agricultors i ramaders allà on faça falta perquè, tal com remarca el nostre lema, estem "**Compromesos amb la nostra terra**".

«**Necessitem una investigació intel·ligent per a adaptar-nos al canvi climàtic, introduir els avanços tecnològics en l'agricultura i demanar una gestió més eficient de l'aigua.**»

LES MARES DIUEN:
**«Vas com cagalló
per sèquia».**

Només 17 dones en el registre d'explotacions agràries de titularitat compartida de la Comunitat Valenciana

**Les províncies de València i Alacant
tenen inscrites únicament a dues dones
i la de Castelló a 13**

Solament dues dones a la província de València estan inscrites en el registre d'explotacions agràries de titularitat compartida. La Va unir de Llauradors i Ramaders, a través d'un comunicat amb motiu del 8M, Dia Internacional de la Dona 2023, denuncia que únicament figuren 17 dones com a titulars d'aquesta mena d'extensions de terreny a la Comunitat Valenciana.

mare

terra, mare

protectora

Així és: la **Mare Terra** és la nostra protectora, la que permet que puguem estar ací vivint i la que ens aporta tot allò que necessitem, encara que nosaltres pareix que el que volem és destruir-la amb les nostres accions quotidianes.

Pensem-ho bé: sense la Terra no tindríem una terra (valga la redundància) on poder assentar-nos, viure, créixer, reproduir-nos... No tindríem l'oxigen que necessitem per respirar ni els aliments per poder menjar, perquè no existirien ni arbres, ni animals... Tampoc tindríem roques i minerals per poder construir edificis, bateries per als mòbils o satèl·lits de comunicació. Ni aigua... un element essencial perquè hi haja vida, per això la Terra es coneix també com «el planeta blau». I altres coses més

J. Xavier Marco i Raro
Llicenciat en Químiques i faller de Santa Anna

a les quals quasi no donem importància però que també la tenen. En resum, **ens protegeix, ens cuida, ens dona recursos naturals, ens alimenta...** i podem vore-ho estudiant un poquet el nostre territori més proper.

83

Centrant-nos en la nostra comarca, si ens fixem en les seues característiques orogràfiques observarem que tenim un riu que ens travessa pel centre fins desaiguar a la mar i tota la seua vall està envoltada de muntanyes. D'un costat, la serra Calderona, d'altre els contraforts de la serra d'Espadà, i d'aquesta manera, la vall del Palància es troba protegida per les muntanyes front a condicions climàtiques extremes. Tots coneixem la dita que «el Garbí desvia els núvols» i evita tronades fortes. És una manera de protegir la comarca. **El Garbí** (la Calderona) fa de mur de contenció, de contenció contra les tronades fortes en males condicions i de contenció a les condicions climàtiques extremes, fet que protegeix els cultius i les persones de la vall.

Una cosa semblant, salvant les distàncies, és el que passa a la subcomarca de la Vall de Segó, que també es troba envoltada de muntanyes (Romeu, Salt del Cavall...) i amb la part oberta cap a la mar.

Trinxeres.

Podríem dir que des de les altures del Garbí, la Mola de Segart, el Xocainet, el Picaio, la muntanya de Romeu i el Salt del Cavall, la Mare Terra ens vigila i ens protegeix front a les catàstrofes climàtiques. De fet, si busquem, per exemple, els episodis de danes vorem que **en la nostra comarca, encara que hem tingut episodis de pluges molt fortes, no han arribat a ser tan catastròfiques com en altres zones de la Comunitat Valenciana**, i quan hem tingut riuades la majoria han sigut provocades per pluges per la zona de Chóvar, fora de la nostra comarca, que han provocat crescudes en la rambla d'Azuébar com la de 2001, quan l'aigua botà per dalt de la presa d'Algar encara sense acabar. O per la zona de la capçalera del riu, també fora de la comarca.

Al mateix temps, açò també provoca un **xicotet microclima** que fa que la nostra comarca tinga un clima suau, terres fèrtils per als cultius i inclús zones humides on viuen moltes espècies animals i vegetals que necessiten molta aigua. És el cas de la Marjal dels Moros i de totes les terres de marjal des d'Almardà fins a Almenara i els Estanys.

Un altre aspecte important és l'aigua. Ja hem comentat que tenim unes **importants zones humides** vora la mar, però això no seria possible sense les muntanyes de la Calderona i Espadà i sense el riu Palància. Vegem-ho: potser no li donem importància, però la major part d'aquestes muntanyes són de pedra de gres roig i de calcària, el que provoca que s'absorbisca molta aigua quan plou, es formen rius subterranis i després tinguem fonts i ullals. Fa uns anys ja tractàrem de les fonts del Camp de Morvedre i vérem la gran quantitat que tenim a la comarca (Barraix, Beselga, Font de Quart, Font de Rivera...) i moltes més als voltants, tant en la Calderona com en Espadà, i això tampoc és massa normal en un clima com el nostre si no fora per les característiques del terreny com hem dit.

Aquest tipus de terreny és també el responsable de la **gran quantitat de pous i aqüífers**, la majoria d'ells provinents del mateix riu Palància, que és un riu que té molts trams permeables, sobretot al seu curs mitjà i baix. L'exemple més clar és la zona de la presa d'Algar, on s'ajunta el riu amb la rambla d'Azuébar i la major

«Tot i que la Mare Terra té una grandíssima capacitat de recuperació, (...) els éssers humans pareix que volem destruir-la».

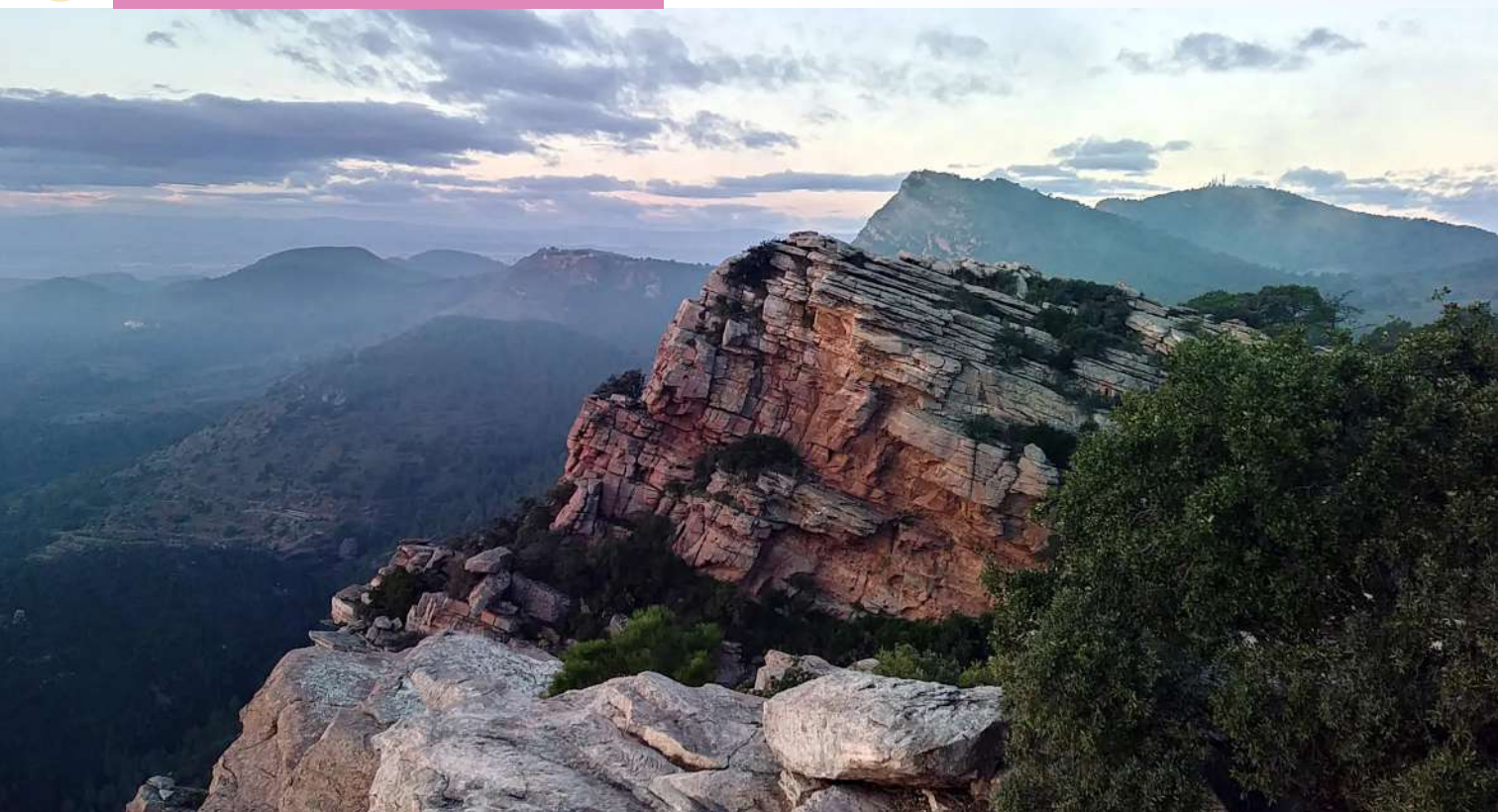
part de l'aigua s'endinsa pel terreny i no la tornem a vore fins a la Font de Quart o els Estanys d'Almenara. De fet, després de construir la presa (pensada per a laminar avingudes i no per emmagatzemar aigua) es van haver de segellar molts dels clavills del terreny per on es perdia l'aigua per tal que l'embassament no es buidara massa ràpidament.

També hem utilitzat durant molts anys aquestes muntanyes com a protecció contra els atacs d'altres pobles. Només cal posar l'exemple del setge d'Anníbal a Sagunt o el dels francesos en la Guerra de la Independència. Huit mesos li costà a Anníbal poder prendre la ciutat, fins i tot amb els elefants. El mateix cas per a la resta de castells, que es construïen dalt de muntanyes per poder defensar-se millor (Petrés, Torres Torres). I més recentment, durant la Guerra Civil, a la serra Calderona es trobava part de la línia de defensa intermèdia, amb trinxeres, nius de metralladores, etc., que van resistir durant molt de temps els combats. A Sagunt, prop de l'institut Clot del Moro i del nou tram de la via verda d'Ojos Negros, prop de Gilet, i també si pugem al Garbí des de l'Oronet, vora carretera podem vore encara algunes restes.

Mare Terra, mare protectora

LES MARES DIUEN:
«*Coneixement
en la beguda*».

Compromís insta la protecció d'al voltant de 900 hectàrees d'espais naturals a Sagunt

Compromís per Sagunt, unida a altres altres forces polítiques, ha impulsat una proposta per a salvaguardar aproximadament 900 hectàrees de valuosos espais naturals en el terme municipal de Sagunt. Els reclams tenen com a objectiu el reconeixement d'àrees com la Marjal dels Moros o la Muntanya de Romeu com a paratges naturals municipals. D'aquesta manera, cerca enfortir les mesures de conservació i preservació dels recursos ambientals al Camp de Morvedre.

La proposta, recolzada per col·lectius comarcals i ambientalistes, sorgeix enmig de la creixent

consciència sobre la importància crucial de protegir els ecosistemes locals en un context de canvis climàtics i "amenaces urbanístiques". La coalició destaca la necessitat urgent d'establir polítiques que promoguen la biodiversitat i asseguren la sostenibilitat d'aquests territoris naturals.

La proposta de Compromís busca no sols el reconeixement oficial d'aquests espais com a paratges naturals municipals, sinó també promoure iniciatives que reforcen la seua gestió i protecció. Entre els aspectes abordats s'inclouen mesures per a evitar possibles amenaces urbanístiques, promoure l'educació ambiental i fomentar pràctiques sostenibles en la zona.

ValenciaPlaza

Actualment, també estem utilitzant els cims de les muntanyes més altes per a situar torres de telecomunicacions (ràdio, televisió, comunicacions...), de vigilància forestal i miradors per a gaudir el paisatge després d'una ruta pels voltants amb bicicleta o fent senderisme. Podem vore-ho fàcilment mirant el Picaio, l'Alt del Pi (darrere del Garbí), Rebalsadors i el Sierro en Serra o el Puntal de l'Aljub en la veïna serra d'Espadà, entre Chóvar i Eslida.

Però no tot resulta tan bo. Tot i que la Mare Terra té una grandíssima capacitat de recuperació, com vam poder comprovar durant la pandèmia de covid, els éssers humans pareix que volem destruir-la, no parem de contaminar-la, d'emetre CO2 a l'atmosfera i esgotar els seus recursos naturals a un ritme frenètic. Tots hem de ser conscients del que tenim, hem de cuidar-ho millor i tractar que la mateixa Mare Terra no diga prou i ens haja de parar els peus d'una manera que ningú voldria.

La Mare Terra ens cuida i ens protegeix, però nosaltres hem de tornar-li-ho també a ella i **tractar de conservar l'entorn i les condicions climàtiques que tenim per evitar la pròpia destrucció de l'espècie humana**. Perquè, en eixe cas, la Terra seguiria, es recuperaria, però nosaltres ja no podríem formar part d'ella.

Mare meua!

Acció Ecologista

Agró

88

Com molt bé sabem en **Acció Ecologista-Agró**, a la nostra comarca tenim la sort de tindre una gran varietat de paisatges, que corresponen a la mateixa diversitat d'ecosistemes, la qual cosa suposa una enorme riquesa, a vegades molt poc valorada.

Les marjals, les platges, les muntanyes, la plana litoral, i també els ecosistemes agrícoles –que representen, al seu torn, un exemple de patrimoni cultural i històric importantíssim– li donen forma a un territori **ple de vida**.

Ballena: *Marec meua*
Santa Anna
2024

Laura Llopis i Giménez
Llicenciada en Ciències de la Mar
i Educadora ambiental
Membre d'Acció Ecologista Agró

(dalt) Platja del Port de Sagunt
(baix) Marjal d'Almardà-Almenara

Però, no són poques les amenaces que pateixen els nostres ecosistemes. Urbanitzacions, pedreres, polígons industrials i moltes altres més. A més a més, en els últims temps s'estan desenvolupant una gran quantitat d'infraestructures i projectes que, sens dubte, afectaran de moltes maneres a com s'ha configurat fins ara el Camp de Morvedre.

D'una banda, la tan publicitada **gigafactoria de bateries de Volkswagen**, que ocuparà quasi sis milions de metres quadrats a la plana litoral que queda entre els termes de Sagunt i de Puçol, en l'àrea coneguda com Parc Sagunt II. **Des d'un punt de vista ambiental, això representa la pèrdua de qualsevol tipus de connectivitat biològica entre els ecosistemes costaners i la Marjal dels Moros amb les muntanyes litorals, a més d'impliar uns alts consums energètics i de recursos, com ara l'aigua.** També, en el moment actual d'emergència climàtica, pensem que s'hauria de revisar quin es el model econòmic que volem, i si aquesta aposta de deixar la possibilitat de reindustrialització de la comarca en mans d'una multinacional és la més adient.

Projecte Gigafactoria Volkswagen

Però, en tot cas, és prou cert que entorn a la destrucció de sòl que representa Parc Sagunt II, sembla existir un cert consens social a l'hora de **sacrificar aquesta part del terme municipal, amb l'esperança que els llocs de treball promesos** siguem una realitat.

El que potser no sabíem és que la gigafactoria portaria aparellada la destrucció d'**altres 250 hectàrees** (2 milions i mig de metres quadrats) de **terrenys de regadiu d'alt valor agroecològic**, per tal que la planta de bateries pugui proveir-se de només un 5% de l'electricitat que necessita, mitjançant **dues plantes fotovoltaïques** que generarien un màxim de 100 MWh.

És difícil d'entendre per què no s'ha previst optimitzar el propi espai de la gigafactoria projectant la col·locació de plaques fotovoltaïques sobre les zones d'aparcament de vehicles i les cobertes de naus i altres edificis per a l'autoconsum, i en canvi s'ha preferit destinar a les plaques el cor de la històrica partida de Montíber, uns terrenys la fertilitat dels quals ha alimentat milers de cultius des de l'època ibera, com testimonia el seu topònim. Tampoc, per què no s'han designat espais degradats, teulades industrials i altres opcions d'instal·lació de les esmentades plaques.

A la vista de tot això, naix a la nostra comarca la **Plataforma en Defensa del Territori del Camp de Morvedre**, de la qual formem part més d'una vintena de col·lectius i associacions, entre els quals es troba Acció Ecologista-Agró, i que té com a objectiu que "la necessària puixança de les energies renovables es duga a terme prioritant el millor ús del sòl, de manera racional i facilitant l'exposició pública dels projectes".

No es tracta dels únics projectes que tenim damunt. L'ampliació del By-pass al seu pas per Sagunt també implica riscos i amenaces, tant des d'un punt de vista mediambiental com de la salut i la qualitat de vida del veïnat. El projecte preveu duplicar de 6 a 12 carrils la via, la qual cosa representa una innegable agressió al paisatge i al medi ambient.

L'alta velocitat, en passar per la comarca, representa una altra possibilitat de greus impactes paisatgístics. A la Vall de Segó, tots els pobles s'han unit per demanar trellat a l'hora de planificar un projecte amb tan alta capacitat de transformar el territori.

I per si fora poc, en l'horitzó es dibuixa la possibilitat de tornar a **ampliar el port comercial**. Si la segona ampliació ja va tindre conseqüències palpables a les platges del Grau Vell i en la Marjal dels Moros, com quedarien si s'ampliara una tercera vegada?

Després de tot l'anterior, mare meua!, sembla que estem trepitjant l'accelerador, com si tinguérem pressa per arribar a no se sap on. No seria millor parar-se a pensar el que necessitem realment?

Nosaltres considerem que sí, que cal reflexionar abans d'actuar, pensar en el que ens ve, i decidir juntes cap a on volem anar. I per això fa poc organitzàrem una iniciativa anomenada **Decidim el Camp de Morvedre** per tal que ciutadania i representants polítics pensàrem junts quin model de comarca volem. El resultat del projecte va ser una pàgina web on es pot trobar moltíssima informació i un vídeo amb les conclusions que vos recomanem veure en aquest **enllaç**:

Estem en un moment crucial, amb una ciutadania cada volta més conscienciada, i està clar que la participació ha de ser una eina clau a l'hora de prendre decisions d'impacte en el nostre territori. Estar informats és fonamental per a poder fer-ho.

Una altra de les conclusions que podem traure, analitzant totes aquestes iniciatives que estan desenvolupant-se a Sagunt, és la diferència de velocitat a què es produeixen els canvis: d'una banda, quan es tracta de donar-li més gasolina a la economia (i mai més ben dit), i de l'altra quan es tracta de compensar els impactes ambientals generats, amb mesures suficientment ambicioses. Cap dels projectes ja

finalitzats fa temps al nostre municipi –ja siga la segona ampliació del port, o Parc Sagunt I, per exemple– han complert amb les mesures previstes inicialment per a evitar que els danys causats foren encara majors.

En el moment en què ens trobem, amb un canvi global del clima que amenaça directament el nostre estil de vida actual, no ens podem permetre cometre els mateixos errors que en el passat. No ens en queda altra sinó defensar els espais naturals que romanen i aprofundir en la promoció d'una nova mentalitat ciutadana envers el consum, el transport, l'alimentació, etc.

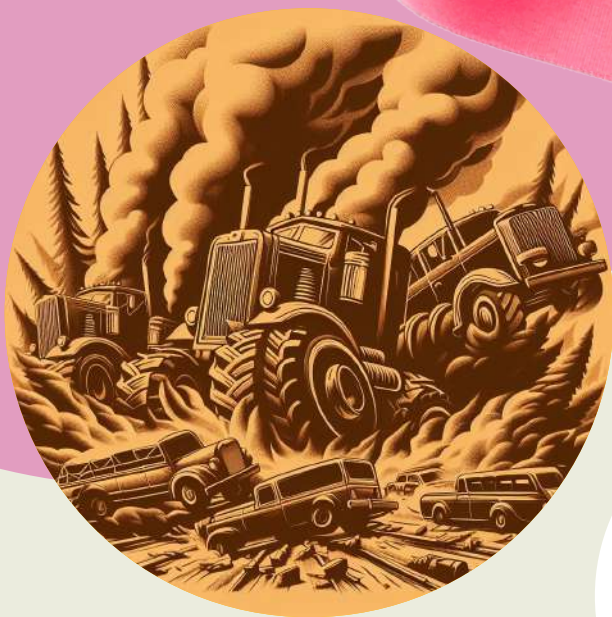
Des d'AE-Agró portem molts anys **fent educació ambiental** a tots els nivells, des del treball amb xiquets i xiquetes a les escoles i instituts, fins a projectes que involucren el treball voluntari de persones adultes.

Com a activistes, ens involucrem en la **defensa del nostre riu Palància**, de les nostres marjals, de les platges i, com no, de les nostres muntanyes litorals.

Vos animem a acompanyar-nos en aquesta lluita tan necessària, per tal d'aconseguir un millor futur per a totes i tots!

Pam a pam!

Defensant la nostra terra! Participa!

Enllaços d'interés proporcionats per l'autor:

- <https://accioecologista-agro.org/morvedre/>
- <https://accioecologista-agro.org/la-gigafactoria-de-bateries-electriques-de-sagunt-i-la-nova-mobilitat/>
- <https://accioecologista-agro.org/presentem-un-dossier-dubnicacions-alternatives-a-les-centrals-fotovoltaiques-per-a-salvaguardar-montiber/>
- <https://decidimmorvedre-ae-agro.org/informat/>
- <https://www.educacioambientalagro.com/>
- <https://accioecologista-agro.org/entra-en-accio/>

la mort

de la nostra

mar

Quan pensem en el canvi climàtic tenim la idea que són coses que estan massa lluny com per a afectar-nos, perquè al cap i a la fi les veiem a través de la televisió o per Internet. Alguns exemples serien els casquets polars que es desfan, la destrucció de la capa d'ozó, les inundacions que pateixen a països que no sabem ni on ubicar-los, etc. Però aquest problema està molt més a prop del que pensem, a la nostra mar, la Mediterrània. Els ecosistemes marins són molt més complexos del que ens podem imaginar: cada ésser viu que habita la mar és importantíssim per a la supervivència del conjunt, des del microorganisme més menut fins a les gegants balenes blaves. En el moment que un sol ésser viu desapareix del mapa, tot l'ecosistema es posa en perill; per això la definició d'ecosistema és "el conjunt d'éssers vius que viuen en comunitat i el medi on viuen".

LES MARES DIEN:
«Aspavila o aquest
estiu no eixiràs».

folia: *Marec meua*
Santa Anna
2024

Blanca Domingo i Melià Graduada en Ciències Ambientals

La mar Mediterrània funciona com una mare creadora de vida que abraça i protegeix tots els que l'habiten. Les seues aigües blaves i serenes són el que són gràcies a la diversitat biològica que presenten. Aquesta mar acull segles d'història i cultura. És molt més que una extensió d'aigua: és la casa de milers d'espècies i l'origen de moltes civilitzacions. Les nostres vides sempre han estat lligades a la mar i als seus habitants d'una forma recíproca, en alguns casos de forma abusiva i en molts casos d'una forma inconscient pel mal tracte que cada vegada més estem fent-los.

La **posidònia oceànica** és una d'aquestes afectades, i moltes vegades pel desconeixement de les seues funcions la menyspreem. Són aquestes típiques "algues" que trobem mortes a la vora de la platja després d'un temporal o als fons marins de les precioses platges i cales dels llocs on anem a estiuajar. El primer que es pensa quan la veiem és que l'aigua està bruta, que els ajuntaments pertinents no es fan càrrec de les platges dels seus municipis i un llarg etcètera de queixes que tots en algun moment hem dit criticant aquests éssers vius tan necessaris. Desmitificant aquestes mal anomenades algues, començarem pel

principi: **no són algues, sinó plantes**. A més, aquesta planta és completament **crucial per a la supervivència** de la resta dels éssers vius que l'envolten ja que no només és l'hàbitat de moltíssimes espècies, sinó que també és una de les majors productores d'oxigen i captadora de diòxid de carboni i, per tant, és un dels millors filtres que té la mar, imprescindible per a la supervivència de tots els éssers vius perquè manté l'aigua cristal·lina i ben neta.

96

No obstant això, la posidònia oceànica s'enfronta a diversos problemes que causen nosaltres, els éssers humans. L'ancoratge indiscriminat de **vaixells**, cada vegada més a prop de les costes, que erosionen tot el fons marí i destrueixen la terra que necessita aquesta planta per a fixar les arrels; les urbanitzacions costaneres on cada vegada es respecten menys els espais que necessita l'ecosistema; la contaminació de les aigües per part d'aquestes urbanitzacions i la **pujada de la temperatura de l'aigua** pel canvi climàtic, que impossibilita la vida d'aquesta planta, són alguns dels moltíssims problemes a què s'enfronta i per la qual cosa cada vegada podem observar més posidònia morta a les nostres costes i com a conseqüència una gran disminució de la biodiversitat per falta d'hàbitat i zona de cria per a molts peixos i mol·luscos.

Per una altra banda, com ja he comentat, la vida marina no es troba únicament dins de l'aigua: els ecosistemes costaners arriben des dels fons marins més profunds fins a les dunes de les platges. Per tant, hi ha moltes aus que depenen també de la mar; les més conegudes serien les gavines que veiem sempre passejant sense por prop de les nostres tovalloles quan prenem el sol, però n'hi ha d'altres que tenen més por i també necessiten les nostres platges per a viure e incubar els ous, com és el cas del corriol camanegre. Aquesta xicoteta au, que difícilment haureu vist prop de les dunes de la platja, la podem trobar a molts llocs arreu del món, però les costes valencianes són un d'aquests llocs on viuen, o almenys vivien no fa tants anys. El **turisme descontrolat** a la cada vegada més àmplia temporada estival, coincidint amb la seua època de reproducció i la "neteja" de les platges, incloent l'eliminació de les dunes i tot allò que pot molestar als turistes, està contribuint a una greu disminució d'aquestes aus a les nostres costes.

La "neteja" dels hàbitats del corriol camanegre els deixa completament al descobert per als seus depredadors i acaben sent una presa molt fàcil tant ells com els ous que ponen a la mateixa arena de la platja, sempre prop de les dunes. No sols estan en perill pels depredadors naturals: el constant trànsit

«És necessari que ens tornem a reconciliar amb el nostre entorn».

per aquestes zones de les platges tant com a zona de pas pels banyistes o com a zona de passeig per a les persones que van a caminar una estona amb els gossos produeix la destrucció dels nius, el trencament dels ous en xafar-los o que s'espanten les mateixes aus pels gossos i els seus amos. Per tant, el seu major problema és la pèrdua d'habitat. Aquest fet és un dels més greus que està afectant a tot tipus d'animals i plantes arreu del món, ja que cada vegada nosaltres ocupem més espai per a viure i aquest espai acabem furtant-lo als éssers vius que ja habitaven allí des de fa molts anys, i ells per por o buscant llocs on poder viure millor cada vegada es van quedant més acorralats per l'ésser humà.

Aquests són sols alguns dels milers d'exemples que es podrien donar de com els nostres excessos afecten cadascun dels éssers vius del planeta, tant els que es troben ben lluny com els que viuen als mateixos hàbitats que nosaltres. Aquests efectes poden ser tan directes com els que hem vist amb els vaixells i la posidònia o els banyistes i el corriol, o indirectes com és el canvi climàtic que està fent augmentar la temperatura de l'aigua, com hem pogut comprovar aquests darrers estius, canviar els corrents oceànics o produir cada vegada més fenòmens meteorològics extrems fins a fer quasi impossible la vida éssers.

La mar de la nostra mar

Protesta de Sagunt i Canet per l'estat de les seues platges

98

Acció de GreenPeace al Port de Sagunt

És necessari que ens tornem a reconciliar amb el nostre entorn. Ens hem acostumat a tractar-ho com si fora nostre únicament, com si tot el que ens envolta estiguera ahí per al nostre benefici, **com si la mar i les seues platges foren per a utilitzar-les com a zones recreatives**. Tots els éssers vius es mereixen tant com nosaltres poder viure en pau, perquè, encara que molta gent no ho pense, si desapareixen els éssers vius nosaltres també ho farem. Per poder aconseguir un equilibri és vital un canvi de mentalitat.

És quasi impossible imaginar-se la nostra vida sense la natura i, més concretament pel lloc on vivim, **sense la mar**, perquè sense aquests éssers la mar no tornaria mai a ser el que és ara mateix. Nosaltres som els màxims responsables del perill que estan patint totes les vides marines, però també som els que hem d'actuar per a no perdre allò que més valor té: la nostra vida i la de tot el que ens envolta.

La Colla Verda acomiada el 2023 amb una plantació dunar a la platja de l'Almardà

El projecte de voluntariat ambiental de Acció Ecologista-Agró i l'Ajuntament de Sagunt han protagonitzat una nova plantació de flora dunar a la platja de l'Almardà, on els voluntaris i les voluntàries han reforçat la vegetació dunar per a augmentar la seua biodiversitat i millorar així la seua resiliència davant els temporals i l'erosió litoral. Aquesta ha sigut l'última activitat de l'any convocada per la Colla Verda. En 2023, la Colla Verda hibernarà en la Marjal dels Moros per a celebrar els 40 anys de lluita de AE-Agró defensant aquest aiguamoll.

Les dunes, a més de ser un oasi de biodiversitat entre la terra i la mar, són la principal protecció natural que tenen les platges contra l'erosió litoral. Per això, quan arriba la tardor, la Colla Verda concentra els seus esforços a millorar l'estat de conservació de les dunes.

Ajuntament de Sagunt

Colla Verda a l'Armardà

Volem

tots i totes

cap al nord

100

S'acosta el fred al **nord**. Les aus ho intueixen, ho saben i volen resguardar-se, fugir dels perills i dels problemes per a viure tranquil·les al caliu del sud.

Però n'hi ha una que no pot fer-ho. Ni ella, ni el seus fills. El **fred** està ja dins del seu niu i no pot escapar. Una terrible au que semblava part de la família els amenaça i ataca, potser vol inclús matar-los perquè no puguin volar d'allí. El fred ha pres el seu cor per sempre i no raona.

Mª José Soriano i Escrig
Mestra d'Infantil
Membre de l'Escola Valenciana i de Compromís

Una **oroneta** endarrerida ho veu tot des de dalt. Què hi farà? Intueix la tragèdia, però com pot ajudar? Ella sola no té prou força.

101

Vola ràpida fins trobar-se amb un **xatrac** de lluent bec taronja i li conta intranquil·la allò que va a passar.

• Mare meua! - diu el **xatrac** mentre l'**oroneta** retorna cap al nord.

El **xatrac** es troba amb un **cigne cantaire** que s'allunya batent les seues blanquíssimes ales, i li conta el que va a passar.

• Mare meua! - diu el **cigne cantaire** mentre el **xatrac** retorna cap al nord.

El **cigne cantaire** es topeta pel cel amb una **baldriga grisa** que revolta pel cel i li conta allò que va a passar.

• Mare meua! - diu la **baldriga grisa** mentre el **cigne cantaire** retorna cap al nord.

La **baldriga grisa** vola amb les seues xicotetes ales fins albirar una **gavina riallera** i bramaire i li conta el que va a passar.

Campanya de Sagunt contra la **Violència de gènere**

• Mare meua! - diu la **gavina riallera** mentre la **baldriga grisa** retorna cap al nord.

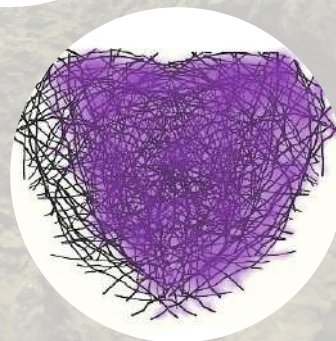
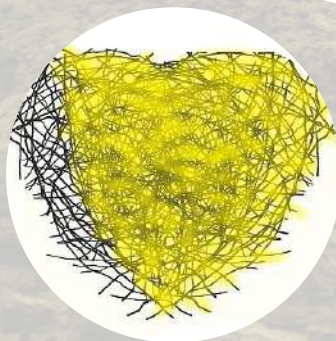
La **gavina riallera** encara pot veure el majestuós **flamenc rosat** i, acostant-se, li conta què va a passar.

• Mare meua! - diu el **flamenc rosat** i tots dos retornen cap al nord.

Quan estan tots al nord de nou, formen un cercle al voltant del niu amenaçat i comencen a piular ben fort. A dins, els pardalets atemorits els escolten amb esperança mentre l'au de cor fred es resisteix a fugir. Però el clam és tan gran que atrau moltes aus que retornen al nord i s'uneixen a la piulada incessant.

Finalment l'au de cor fred ha d'anar-se'n.

I ara, totes acompanyen en un cercle protector els pardalets, que ja no estan atemorits i van sentint a poc a poc com la caliu del sud impregna totes les seues plomes.

*He volgut que aquest conte tinguera un final feliç perquè davant del fet terrible de la violència masclista i vicària hem de mantenir un fil d'esperança. Eixa esperança que s'ha de sostindre en una societat educada i cívica que vigile i responga amb resolució i solidaritat.

La **violència vicària** és la més cruel de les violències perquè causa un mal irreparable i destrueix la dona maltractada. **Més de 40 xiquetes i xiquets han estat assassinats pels seus pares biològics**, parelles o exparelles de la mare des que en 2013 es va començar a comptabilitzar aquest tipus d'assassinats. El seu macabre objectiu és destruir la dona per sempre.

No deixem que el fred s'apodere dels nius sotmesos a la por i la humiliació de la **violència de gènere**. Siguem totes i tots, oronetes, gavines o flamencs vigilants, denunciants i acompanyants de les aus que no poden anar al sud quan aplega el fred.

Sols volant cap al nord, on perdura l'horror, i piulant ben fort donarem el caliu necessari per a evitar més tragèdies.

la mare
de totes
les
festes

El tema central d'aquest gran úter anomenat llibret és la maternitat. Però a vegades ens oblidem que el llibret, que parteix de la falla -que també parla de maternitat-, està dins de la nostra festa mare: les Falles. És imprescindible que un llibret faller parle de **Falles**. No obstant això, de la mateixa manera que hem dit que som filles i fills d'aquesta mare terra, també ho som **de les nostres tradicions i la cultura** que ens ha alletat. Som fallers/es, ens agraden les nostres festes, aquelles que vam aprendre a casa i en el barri, als carrers del nostre poble. En aquest apartat parlarem de maternitat i Falles, com voler ser hui dia dona artista fallera i de la llengua que hem d'usar: el valencià. A més parlarem d'altres festes que ací a Sagunt hem de continuar preservant.

mare

festes
festes

falla
Mare meua
Santa Anna
2024

mare

∴ Vull ser artista...
fallera!

106

La Plantà era el dia més especial en la seua infància. Sentia una emoció especial els dies en què les diferents peces viatjaven des del taller fins a la plaça. Els remats, els ninots, les estructures de fusta que formarien la falla es col·locaven estratègicament encaixant peça a peça com un trencaclosques creatiu i artístic per formar un tot: la falla.

Com a fallera de la comissió vivia il·lusionada els dies de Plantà, però a més a més era la culminació del treball que havia vist nàixer setmana rere setmana al taller del tio Paco.

Les visites dels dissabtes al taller, quan els pares anaven per ajudar a fer falla, s'havien gravat intensament en els seus ulls. En la Plantà, els ninots que havia vist completament "en blanc" com fantasmes

Eva Mª Marco i Raro
Fallera de la falla Santa Anna

sense vida ara cobraven vida amb els vius colors i les seues satíriques expressions al rostre.

Abans d'arribar als dies de Plantà, el taller es convertia en una mar de nervis: l'estrés d'organitzar i embolicar els ninots per protegir-los en el moment més delicat: el trasllat i transport des del taller fins a la ubicació al carrer on es plantarien.

Any rere any, la il·lusió de ser artista fallera creixia, i encara era una xiqueta d'onze anys quan va dir a sa mare un dia de Plantà: **“Mare, vull ser artista... artista fallera!”**. La mare, un poc despistada, li va dir: **“Sí, Mar, tu seràs el que vulgues ser”**.

Mar desitjava que arribara el dia que aconseguira el seu objectiu, però malauradament el taller del tio Paco va tancar les portes i en eixe moment veia allunyar-se el seu desig. Però la il·lusió d'ella continuava; una il·lusió que mantenia constant sense tenir cap referent femení, ja que no hi havia cap dona artista fallera o almenys ella no en coneixia; sí coneixia dones que col·laboraven al taller o feien alguna falleta infantil.

Hui aquell taller del tio Paco es manté en el record de Mar, i un dia, visitant el taller de l'artista de la seua estimada falla, la seua ment viatjava al passat i va recordar...

LES MARES DIUEN:
**«Quan tu vas,
jo vinc».**

La porteta s'obri i, de sobte, un conjunt d'aromes de benzines, pintures i serradura envaeixen tot el meu ser... Quins records em venen a la memòria! Al fons, modelant amb argila, està el tio Paco; les seues mans treballades són com subtils gavines volant i posant-se a la mar. A poc a poc van modelant el cos d'una dona, una nova creació artística que serà el cos central d'una nova falla.

108

L'esbós està penjat al tauler amb les altres comandes per a aquest exercici faller, i a la taula hi ha dibuixos de les diferents escenes, eixes que havien ideat el "Grup Ninotaires", malnom de broma que utilitzaven al taller per a les persones que tenien les idees dels ninots i escenes més gracioses i satíriques.

Aquells meravellosos anys, quan el taller funcionava a ple rendiment, encara feien servir motles de guix i cartó pedra per a omplir-los. Temps en què la fusta i el cartó eren els reis del taller, quan encara els ninots tenien forma de personatges populars i les formes geomètriques i innovadores no havien sorgit encara. Temps on el suro blanc començava a fer camí i encara es gestaven grans treballs amb la tècnica de la vareta.

En aquell temps, des dels ulls d'una xiqueta, el taller tenia un sentit especial i màgic. Mar era una somiadora i no deixaria de costat el seu objectiu: ser artista fallera.

Mar ja era una jove adolescent que tenia molt clara la seua vocació i, a més a més, la seua passió. Ella sempre havia sentit dir a sa mare que era important treballar en alguna cosa que t'agrada i que et faça feliç, però tal volta es referia a ser mestra d'escola o infermera.

Acabada la secundària, Mar volia començar a gaudir de la seua gran passió i tenia ideada la primera creació: una falleta infantil, de la qual ja tenia dibuixat un esbós. Però els pares li van dir que tenia molt de temps per davant i que es plantejara fer una carrera universitària per si això de ser artista fallera no li eixia massa bé.

Mar plorava... "**Mare, vull ser artista fallera** i no vull cap altra cosa!".

Els pares li van fer comprendre que ara ja no tenien vinculació amb el Gremi d'Artistes i que no es negaven que a la fi ella es convertira en artista fallera, però que ara estava molt complicada la situació i que molts artistes de prestigi havien tancat els tallers perquè no suportaven les despeses de

mantenir treballadors, pagar el lloguer de la nau i l'alt increment dels costos de les matèries primeres.

Els obstacles per aconseguir ser artista fallera eren grans, i a més el treball de les dones en aquesta professió no estava ben valorada. Mar va estudiar disseny industrial, va complaure els pares i al mateix temps que estudiava va aconseguir col·laborar, com també feien els seus pares, en un taller d'un artista faller local. Desitjava que arribara el dissabte i posar-se la bata de treball. Ni el fred del taller a l'hivern ni la calor a l'estiu feien que Mar deixara de pensar que ella volia ser artista fallera.

Acabada la carrera, va decidir fer el cicle formatiu d'artista faller i construcció d'escenografies. Ja havia plantat la seua primera falleta infantil, dedicada als somnis de les xiquetes reivindicant les professions que són tradicionalment d'homes i que hui també fan les dones (bombers, artistes falleres, metgesses, paracaigudistes o policies). Mar obtenia el seu objectiu amb aquesta falla infantil, aconseguia a la fi dissenyar i plantar la seua pròpia falla.

Caldria reflexionar al voltant de les dificultats que tenen els i les artistes, **una espècie en perill d'extinció**, primer per les grans dificultats que hi ha en el relleu generacional, ja que poca joventut tria aquesta complicada professió i els obstacles de l'especialització.

Mare: vull ser artista... fallera!

Falla Alcàntera del Xúquer, de **Lola Climent**

110

A més, alguns dels artistes no es dediquen únicament a aquesta professió i normalment comparteixen treball. Més complicada és ara la situació del gremi després de la pandèmia, perquè molts artistes van abandonar el gremi, grans especialistes han deixant una mancança de professionals especialistes important, especialistes en pintura o ajudants de taller amb experiència que les circumstàncies del 2020 els van fer abandonar. Vam tenir fuga d'artistes cap a altres professions.

En el cas de les dones encara és més difícil: en la majoria d'elles, el seu treball està centrat exclusivament en falles infantils i de vegades encara suporten alguns micromasclismes.

Actualment, sols són 17 dones entre més de 200 artistes fallers que formen el gremi. L'any 2021 les dones eren l'11% dels artistes. En el 2023 una dona, per primera vegada, Marina Puche, aconseguia dissenyar i fer l'esbós de la falla municipal a la plaça de l'Ajuntament de València, però encara cal trencar prejudicis i apostar per elles: la majoria encara es dediquen a falles infantils i és difícil obtenir la confiança de crear projectes de falles grans.

Des de la primera artista fallera membre del Gremi d'Artistes Fallers en 1954, María Caridad Pinto Ferrer, quantes dones han lluitat per aconseguir fer-se un lloc en un gremi tradicionalment ocupat per homes?

A quantes dones podríem ajudar a fer realitat el seu objectiu? Quantes xiquetes o joves igual que Mar lluiten per ser artistes falleres i quantes voldrien dir-li a la mare, sense por: **"Mare, vull ser artista... artista fallera!"**.

Falla Pizarro-Félix Pizcueta de **Marina Puche**

Falla Pl. Lepanto (Benetússer), de **Tedi Chichanova**

Les dones només representen el 5% del Gremi d'Artistes Fallers

El cicle formatiu sobre aquest ofici ha animat a nombroses joves a obrir els seus propis tallers.

La història que s'amaga darrere de cada falla comença a modelar-se en un taller. Els encarregats de donar-li vida a aquests «ninots» són els artistes fallers. I també les artistes falleres. Encara que, en 2021, encara són minoritàries dins d'aquest sector.

111

Actualment, el Gremi Artesà d'Artistes Fallers està compost per 200 agremiats i agremiades, però només 11 són dones, la qual cosa representa a penes el 5% del col·lectiu.

Entre elles es troben Lola Climent, Elena Esteban, Marisa Falcó, Eva Gimeno, Carmen Guaita, Inmaculada Ibáñez, les germanes María José Luna i María Pilar Luna, María Teresa Melià, Marina Puche i Georgina Torres.

Levante EMV

Ai mare!

La llengua

i les Falles

112

La gènesi de les falles i la importància de la llengua

La gènesi de les festes falleres està relacionada amb l'equinocci de primavera, el moment màgic per als antics en què les hores del dia s'igualen a les de la nit. Sens dubte des del Neolític, si més no, els solsticis i els equinoccis se celebrarien al voltant d'una gran foguera i de ben segur que les danses i rituals tenien la finalitat de propiciar l'efectivitat dels precis a les divinitats antigues. Dit això, cal dir que el foc és un element ancestral, fonamental per a reunir-se a la nit i celebrar tota mena de rituals i commemoracions perquè ens proporcionava llum, calor i brasilades per cuinar. Això ha arribat amb les falles de Catecúmens, Sant Antoni, Sant Josep, Sant Joan...

LES MARES DIEN:
«Ni sabates
ni sabatons».

Bella
Mare meua
Santa Anna
2024

Manuel Civera i Gómez
Professor de Magisteri, investigador i escriptor.
Mestre del Centre d'Estudis del Camp de Morvedre

L'element fonamental de qualsevol activitat humana, i potser més encara en les activitats festives al llarg de la història, és la llengua parlada pels habitants del territori saguntí perquè la gent prepara els actes parlant, reflexiona, enraona, acorda... i viu la festa, la recorda i l'escriu. Al territori saguntí s'ha utilitzat l'escriptura per deixar constància de l'activitat cultural. Ho hem constatat en el període ibèric (segles VI aE-I dE), durant la romanització, durant l'Imperi Romà i en el període visigòtic (segles III aC-VII dC), durant el període musulmà (segles VIII-XIII) i des de la colonització catalanoaragonesa del 1238 fins a l'actualitat.

Des que Saiganda (Saguntum, Sagunt) entrà en la història en el segle VI aE, disposem de notícies escrites que evidencien el culte a les divinitats solars. Comentaré dues inscripcions ibèriques del Santuari de la Muntanya Frontera de Sagunt, les quals van estar dedicades al déu solar > (Tu). Es tracta de dos pilarets votius i de les esculturetes de la divinitat en bronze en què podem veure que porta una corona amb puntes que representen els raigs del sol (semblant a l'estàtua de la Llibertat de Nova York) i una toga praetexta, la qual es posaven els homes al voltant dels disset anys quan passaven a ser adults, perquè sabem que durant la romanització el santuari passà a advocar el *Liber pater*.

-Inscripció del pilaret votiu blau F.11.28:

Reproducció il·lustrada.

Transliteració separant les paraules: *Ildu Bogon te Tu ar*.

Traducció: Al (déu) Tu per Ildu Bogon.

L'oficiant i devot de Tu era el membre de l'elit ibèrica saguntina Ildu Bogon, una família que es va romanitzar amb el nom de Voconi. Bogon no era el nom de la divinitat, com alguns sostenen erròniament; de fet, un germà d'aquest Ildu Bogon era Biur Bogon, el qual feu l'ofrena votiva que seguidament comente.

-Inscripció del pilaret votiu de marbre blanc F.11.30:

Reproducció de la inscripció parcial: [f] uqT9npisu0[q]esi+q[...]v[...].

Transliteració separant les paraules: *Biur Bogon bai su dar es[i]ka-r [a]do[re]*

Traducció possible: Biur Bogon, sí, per a animar l'ondulació del teu foc.

Són textos votius, curts, en els quals els devots feien la pregària perquè el sol afavorira la producció agrícola. Ens manquen certament els pensaments més complexos i les converses que les elits tenien entre si i amb els serfs que s'ocupaven de les tasques de llaurar la terra, de sembrar, de tindre cura de la plantació i de la collita, dels transport i de la venda del fruit. Ben segur la festa s'allargava des de la vespra i durant tot el dia festiu, i les dames i els homes es pintarien com podem veure en les ceràmiques pintades de Lliria, i tots es posarien els millors vestits i les millors joies les dames més riques, si fa no fa com la Dama d'Elx. Al voltant d'una gran foguera ballarien al so de la música de les flautes, les tubes, els panderos i les lires, i tots gaudirien fins que el sol eixira per la mar i

pintara de colors la terra, les plantes i els éssers vius. I sabem que la gent en parlaria del que havia xalat. Els arsetans també feien desfilades militars, nupcials i de ben segur festives. No desfilarien en filera, u darrere de l'altre, sinó en filades com ho fan els moros i cristians; almenys és el que hem documentat al *kel* (kàlahos) Lliria 11 i al lebes Lliria 18.

A partir del segle III aE, **Saguntum** va anar romanitzant-se i les festes al sol se seguiren realitzant: en el solstici d'estiu les *Fors Fortuna* i en el d'hivern les del *Sol invictus* romanes, i en els equinoccis de primavera les Dionísiaques i la Numenia romanes en la tardor. En aquest període hagué de ser un escenari ritual el temple redó que avui queda dins de la protecció dels Tres Castelletes. Aquestes festes ens han arribat cristianitzades: les que marquen els solsticis són Sant Joan i Nadal, i els equinoccis Sant Josep i Tots Sants.

Amb una menor intensitat durant el domini musulmà, les alimares o fogueres continuaren sent fonamental per comunicar i celebrar les festes al seu voltant, tant per als musulmans com per als jueus i per als cristians residuals. Durant les edats Mitjana i Moderna, la festa de les falles respira ja un aire de barri i de gremi. Si tenim en compte la dedicació a Sant Josep, és ben probable que foren fomentades pel gremi medieval de fusters. El llenguatge de la festa conserva paraules i expressions del camp semàntic inequívoc: serradura, fum d'encenalls, borumballa, ser un ninot... i a això ens remeten els versets orals que hem repetit des de temps immemorials i la tonadeta ha passat a la música tradicional:

Una estoreta velleta

p'a la falla de Sant Josep...

el tio Pep, el tio Pep!

«El llenguatge de la festa conserva paraules i expressions del camp semàntic inequívoc».

Xiquet anunciant el Cant de l'Estoreta.

De com el valencià festiu ha aguantat la repressió de tres segles

Resumisc com la nostra llengua i literatura passà de ser la més important d'Europa en el segle XV a la situació actual empobrida:

-L'any 1208, en la batalla de Muret va morir el rei d'Aragó Pere el Catòlic i les pretensions de la Corona d'Aragó al Languedoc començaren a ser controlades a favor de la corona francesa.

-Ferran II d'Aragó, de la casa castellana dels Trastàmara, en casar-se el 1475 amb Isabel I de Castella adoptaren l'estratègia d'una sola corona, una llengua i una religió, tres mentides en una gran excusa per acabar amb la diversitat peninsular. El Regne de València era un territori amb parlament, amb una llengua (el valencià) i el poble professava les religions cristiana, jueva i àrab.

-Felip V, de la casa dels Borbó, en la Guerra de Successió del 1707 derrotà a Almansa els exèrcits valencians que volien com a hereu Carles II de la Casa d'Àustria, un austracista. El Borbó Felip V, per dret de conquesta, va prohibir el dret, els costums i la llengua de València i foren substituïts pels castellans. Ací comença la història d'Espanya (sense Portugal, el Rosselló, Gibraltar i Andorra).

-Franco, amb bona part de l'Església, el capital i els nazis alemanys i els feixistes italians, provocà l'Alçament Nacional (espanyol) i creà la Guerra Civil (1936-1939) contra la II República. La victòria del bàndol nacional assentà la dictadura que consagrà la unitat d'Espanya, la llengua castellana com a única oficial i la confessionalitat de l'Església catòlica.

La decadència començà amb la **Guerra de Successió** (1707-1714), en la qual els borbons

prohibiren l'ús del valencià en l'administració i l'escola de la zona catalanoparlant. Certament, **la gent parlava el valencià a casa i públicament en les relacions productives de l'agricultura, i seguien utilitzant-lo en papers volants per il·lustrar i pregonar la seua llengua.** Davant d'unes lleis prohibitives i adverses, el valencià no va tindre l'oportunitat de normativitzar l'ortografia, adaptar veus de llengües foranes, la flexibilitat lingüística es va ressentir i l'educació en castellà dels valencians acabà per considerar que el castellà s'escrivia com es pronunciava i que era més difícil. Certament, és una concepció errònia perquè cap llengua s'escriu com es parla. Tot plegat, portà a escriure el valencià en to jocós, humorístic, irònic... Aquest valencià tan present en els papers (col·loquis, fulls volants, lletres de cançons de les murgues, falles...) es denominà llengua festiva. N'expose algunes mostres dels segles XVIII, XIX i XX:

–“**COLOQUI ENTRETENGUT, HON SE REFERIXEN LES DANCES, MISTERIS Y ALTRES COSES, TOCANTS Á LA GRAN FESTA DEL CORPUS, QUE FAN A VALENCIA,** compost per Carlos Ros en 1733” (HF, p. 266):

“Lluch y Blay són dos Llauradors de les Muntanyes, que aballaren á Valencia pera veure la Festa del Corpus, l'any proxim passat 1733 y trobantse ka vespra del dit jpirb á les sis hores del matí, els dos, en la plaça de la Seu, mirant les sis R (ó admirantse mirantles,) suceí lo que aquest paper contè: y aventlo llavors escrit pera futura memoria, se dóna à la pública llum ara en lo present any 1734, que ha vengut en un mateix jòrn Sanèt Joan y el Corpus.

Lluch. Not pareix Blay que les Roques si causen magestà?

Blay. Per cert Kkuch quem estaria mirantles

así dos anys, puix tinch por llèu un dellit, de pensar en los arcans Misteris quelles enclohuen, questich com à enagenat,

Lluch. No farèm Blay una cosa? Anèmosne à un Advocat, y paguemli allo que sia, sols nos posse eixtens, y clar en un paper, desta Festa curcunstancies, y sentals? Puix jo sè que sil duem al Poble, shan de folgar...”.

–El llenguatge festiu va ser el registre que utilitzaren els noucentistes per fer teatre, fonamentalment sainets. Apreciem això en un fragment de Josep Bernat i Baldoví (El Sueco, 1847, p. 97):

“**CHUNTA DE FAVARA**

Els mateixos hòmens, els mateixos pecats.

Vaoro. Avans que nos envisquém en atres asuntes de poca sustansia, pido la palabra, señor presidente.

Robustiano. ¿Pera qué, Salvador?

Vaoro. Pera parlar.

Robustiano. Ya eu suppose; pero sobre qué?

Vaoro. Sobre ferli á osia una pregunteta solta.

Robustiano. Vinga eixa pregunteta; pero t'encarregue molt particulament, que no parles majaderies.

Vaoro. Bueno: si m'esmarre algo, ya tocará osia la campaneta... Volguera saber, señor Robustiano, en qué consistix que hui en lo dia puchen y abaxen tan apresada los ministros del gobierno de la corte de Madrid; porque estic reparant, que encara no han cabat de sentarse bé en la cadira, tóp, ja están de cuatro. Y lo pichor es que cauen sempre com els gats, es dir, en les ungl...

1. Pérez Silvestre, Òscar (2006): “Aprender a ser mut”. *Una mostra dels conflictes lingüístics dels valencians en l’entremés: Una conferència (1927)*, de Pepe Alba i Lluís Juan Alcaraz; p. 119-141. Braçal 34, Centre d’Estudis del Camp de Morvedre, Sagunt.

«Davant d’unes lleis prohibitives i adverses, el valencià no va tindre l’oportunitat de normativitzar l’ortografia».

Certament, com explica Òscar Pérez Silvestre,¹ “els conflictes lingüístics (eren) seculars i arrossegats per la societat valenciana”. Ens interessa ara que apreciem el registre lingüístic i encara els supòsits i contradiccions reflectides en un fragment de l’entremés del saguntí Pepe Alba de l’any 1927:

ALGUATZIL *Muy buenas ¿Es usted el jefe de la central?*

TELEFONISTA *El jefe y único empleado. ¿Qué se le ofrece?*

ALGUATZIL *Pos ahora vorà: el sinyor alcalde m’ha dit que usted necesitava un xiquet p’a repartir, i como un servidor fa col·lecció...*

TELEFONISTA *¡En castellano..., en castellano!*

ALGUATZIL *No sinyor, en valenciano.*

TELEFONISTA *Digo que no entiendo el valenciano.*

ALGUATZIL *¡Pos està net! ¡En tan bien que l’antiendo yo!*

-Els membres de la meua família, lletraferits autodidactes, escrigueren versets i narracions per a familiars i amics. El registre festiu no té en compte l'ortografia, ni la puntuació, ni els castellanismes... només pretén distraure l'auditori. És una mena de llenguatge oral descurat.

Antoni Miret Duato va escriure algunes cartes festives dedicades als amics i articles que enviava a les revistes *La Traca*, *Pensat i Fet...* Els familiars em facilitaren fulls de dos textos que va escriure en els anys vint del segle XX: *Al meu bon amic Chusep Vives, en el atre mon, i Chiste alegre y divertit en Sagunto susoit*. D'aquesta última composició reproduïsc l'epíleg amb comiat que ens dona a conèixer l'autoria, el nivell de llenguatge, la ironia i l'ús del valencià prenormatiu. Només he modificat la puntuació perquè afavorira la lectura.

L'apíleg amb comiat del xiste

Als fadrins y fadrines / advertiré / una raó sensilla; que está molt ve / que tinguen pasiensia, que aixó es voler fer competensia / al que li ha costát / treball per vores casát, / pasant mil fatigues, / aguantantse de menjar figues, / tenint proporsió / de mencharse la flor / i el pesó. / Raó verdadera: / tot hom respecte més la figura..

Ara el que ha tret el chiste / diu en soltura / que és fill de so Toni Trompa / y de la Runa. / Son pare es monisipál, / Versarlo li sabia mál / però el obligaren / a que el traguera / o, si no, li tallaven la pera / y li fon presís el escriure'l / per un compromís (asó se ha acabát. / Dispensen señores / si en algo me ha esbarrat. Sagunto, 10 de diciembre de 1923.

Mon pare, **Josep Maria Civera Miret**, també escrigué versos pels anys trenta en què ironitzava sobre la Banda del Arte contrincant de La Lira

o elogiava la terra saguntina i me les recitava. Recorde la quarteta amb què iniciava una llarga col·lecció de versets sobre la terra:

Eixa, / eixa és la meua terreta / la que treballa i prospera / i el camp és meravella / per l'esforç dels seus veïns.

Pepe Francés, casat amb Teresa Duato i pare de Josep Maria Francés Duato, escrivia versos com els familiars anteriors fins a l'any 1962, dedicats a la nostra ciutat (*Sagunt prospera*), també als amics (*Al meu amic Antonio Marco en el dia del seu sant*) o reflexions per alegrar la reunió (*Lo que som*), que comença així (*sic*):

Valem ser tant i quant / i ser la mar de templats, / pero si ens mirem pel raio X / quedariem asustats. // ¿Qi serà el que no se mira / alguna vegada al espill, / i es mira amb dissimulo / com se trova de perfil? // Ningú volem ser lleigs / i estem carregats de faltes, / uns son baixets i fan por / sense estar en "carnestoltes". // Si la rova ens para mal / les culpes seran del sastre. ¡Xé, pero tu no veus que tens xepa / i pareixes un pollastre!

Certament el llenguatge, **el valencià**, era l'instrument més important de tota tradició, festa i diversió. Les lletres de les murgues eren en valencià festiu, polític o picant. Coneixem alguns components i algunes lletres de les murgues Els Pirates i Lo Rat Penat que es formaren als anys trenta. Reproduïsc unes estrofes d'aquesta última:

A vosté senyor alcalde / demanem un gran favor: / La llicència mos declare / al mando del director. // Si algú se desmandara / recurrent la població, / respectant al rei la vara, / és segura la presó. // Ací en esta quadrilla, tres xvals contrapuntats, els tres

«Certament el llenguatge, el valencià, era l'instrument més important de tota tradició, festa i diversió».

*volen a Angelina / i Angelina no en vol cap.
// L'u perquè és el Pebrero, l'altre perquè és
carreter / i a Juanito el de Llebre / no el vol
perquè és massa lleig.*

Aquest tipus de llenguatge descarat encara se sol utilitzar en algunes falles. No insistiré per ara, però més endavant exposaré com es va superar aquest estadi prenormatiu en la Falla de **Santa Anna** en la segona meitat del segle XX.

Com els meus familiars, hi havia saguntins que aconseguiren ser populars. És el cas de **Manuel Graullera, Nel-lo Caguetes**, que escrigué llibrets de falla i composicions que els amics es passaven copiats. Apreciem l'àmbit familiar, festiu i l'ús dels sobrenoms.

A Sagunt hi ha hagut algunes persones la seua tasca versadora dels quals ha transcendit l'àmbit familiar. Per parlar dels anys vint i trenta, esmentaré el botiguer Nel-lo Graullera, que va escriure els llibrets de la Falla Colilla i arribà a escriure versets per a la corruca, amics i coneguts com la popular composició. Apreciem la seua habilitat i consciència en la composició que es descriu (sic):

*De l'arròs de Montserrat / van a publicar un
bando / què després de ben guisat / sobraren
set plats de caldo. // Com la séquia era prop,
/ i l'aigua no li dolia, / cada volta que bullia
/ s'afegia un cullerot. // Si jo sabera guisar,
/ com guisa Nel-lo Caguetes, / me n'anirira
a València / a guanyar moltes pessetes.*

Pèls i senyals dels màrtirs de la paella

*“Molt serio, molt estirat, / molt amic de
fer favors, / a tots pareix malcriat. / No hi
ha saguntins millors. // Cuant agarra mich
petet, / canta y balla mes que el Nel, ya
sabeu es Pacualet / y Pascualet el de Candel.
/// La cara plena de clots / y els llabis molt
inflamats, / pareix que fragüe complots / y
es dels caçadors honrats. // Cuant la paella
està falta / d'algun conillet ben moso, ya
sabeu el que a salva: / Salvadoret el Raboso.
/// Diuen que fa molt de mal / y es un home
de pit, // vas a arancar-te un quixal / y el
bruto te arranca un dit. // Cuant intervé
algun ferit, / queda com un botarate / y
es comenta: L'ha fregit! / ¿Qui? Ernesto
Calafate.”*

Ai mare! La llengua i les Falles

Aquest llenguatge festiu i descurat va estar en voga a Sagunt fins a la dècada dels seixanta. De fet, era el registre que utilitzava La Peña Esvaradora en les emissions radiofòniques de **Radio Sagunto** entre els anys 1953-1968. L'autor dels diàlegs era el saguntí **Juan Chabret Villar** (1894-1969), nebot del cronista Antoni Chabret i Fraga. Ha estat el saguntí més prolífic dels anys quaranta en quantitat i qualitat en textos en valencià festiu. En 1940 va ser majoral de la Puríssima Sang i va escriure el primer llibret de la festa de mida d'octau, *La Bastida*. Els versets estan escrit en valencià festiu, quartetes molt semblants a les que Nel·lo Caguetes utilitzà a *Màrtirs de la paella*. Va ser funcionari de l'Ajuntament de Sagunt. En 1943, l'alcalde Àngel Ruiz el va nomenar cronista de Sagunt amb José Blasco Such i Antonio Carbó Ferrer. En 1953, l'alcalde Josep Blasco li encomana que amenitzara des de la ràdio La Voz de Sagunto la festa del desseté centenari del martiri dels Sant de la Pedra, Abdó i Senén, patrons de Sagunt. A tal efecte, creà La Peña Esvaradora amb amics incondicionals: Germà Ribelles, Agostí Gómez, Baltasar Palanca, Ramon Palanca Palos, Joan Suay, Santiago Bru... La Junta (ficció de les emissions) és la producció més gran escrita a Sagunt en valencià festiu. Tot i això, cal dir que els guions constaven a més de contes, resums històrics, lectura de poemes de la Generació dels Cinquanta i les obretes de teatre humorístic: *Les agonies de Constantino*, *Les festes patronals de 1953* i *La destrucció de Sagunt*. La Peña Esvaradora fou nomenada delegació local de Lo Rat Penat de València. D'aquesta immensa tasca desenvolupada entre els anys 1953 a 1968 conservem molt guions. Cal dir que, tot i que el llenguatge continuà sent el valencià festiu i prenormatiu, contenia els poemes de l'elit de poetes valencians i, de fet, La Peña acceptava les Normes de Castelló de 1932.

Juan Chabret Villar

LA JUNTA I (ELS) NOSTRES COL·LABORADORS
(emissió radiada el 28 de febrer de 1956):

(Musiqueta de Viatge per Espanya)

President: Com prometérem la setmana passada avui hem de contestar les cartes llegides en (la) nostra última emissió...

Catalino: ...contestació que aprofitarà per a vàries de les cartes recibides a tenor de les mencionades de'n Joan Martí de Massamagrell i en Rafel Padilla del Port de Sagunt...

President: ...però abans d'açò volem donar lectura a un fragment del pròleg per a la segona edició de la Gramàtica Valenciana de qui fou President de la Secció de Literatura i Filologia de lo Rat Penat i exprofessor de la càtedra de Valencià a l'Institut d'Idiomes de la Universitat de València, Carles Calvador.

Catalino: L'any 1932, dia 21 de desembre, es firmava a Castelló de la Plana la Declaració i Normes ortogràfiques que adoptaven les entitats culturals valencianes: Societat Castellonenca de Cultura, Centre de Cultura Valenciana, Seminari de Filologia de la Universitat de València, Lo Rat Penat, Centre d'Actuació Valencianista, entre altres. Els lingüistes R.P. Fullana, Lluís Revés, Bernat Ortín, Nicolau Primitiu, Carles Salvador, F. Almela i Vives, i Manuel Sanchis Guarnes, així com un gran nombre d'erudits, d'escriptors, de poetes, de professors, d'editorials, de periòdics i revistes valencianes per tal d'unificar l'ortografia que havien d'usar en llurs escrits valencians. Han passat els anys i la unificació ha donat els fruits que hom desitjava. Avui tots els escriptors i poetes populars usen habitualment les normes d'ortografia firmades a Castelló.

Reproduïsc un fragment de la Junta de la 21ª sessió en què es mostren defensors del valencià culte, tot i que l'autor no utilitza cap norma ortogràfica, ni de puntuació ni discrimina paraules. Cal dir que encara haurien de passar anys perquè Joan Fuster escriguera Nosaltres els valencians en 1962.

President: Tinc que dar conte a la Junta que hem rebut dues lletres de dos senyors, de València i Rafelbunyol...

Catalino: Demane la paraula...

President: Quan jo acabe parlaràs tu. Pues... dues lletres en els que mos diuen que pareix mentira que una Penya tan valenciana com la nostra parle tan mal el valencià i com tenen tota la rahó del mon, no estic dispost a toleraro. Parla ara, Catalino.

Catalino: Jo rogue al President...

President: ... tu veus com tenen rahó! No es diu rogue, es diu pregue, tararot!

Catalino: Bueno, home, bueno, no s'escarote. Pregue a vosté em diga què vol dir això de rebut i de dues perquè jo no eu sé.

President: Puix, rebut vé de rebre, recibir en castellà, i dues vol dir dos. ¿Eu saps ara?

Catalino: Si senyor, ja no eu olvidaré mai. Per mi pot seguir avant.

President: Puix com dia, tenen tota la rahó, debeu parlar millor i no eixe valencià d'anar en mànegues de camisa que es gasteu, aixina que el que parle mal una paraula li possarem un duro de multa.

Ataulfo: Això no li pareix masa fort?

Margagis: Si mosatros no savem més com vol que parlem d'una altra manera?

President: Tu veus? No se diu mosatros es

diu nosaltres en ene.

Catalino: Entonces mosatros en ene, cada vegà que fiquem la pata nos té que costar un verdelor?

President: Naturalment, per que, si no es així no parlarem en jamai en la correcció i puritat a que esteu obligats pel sol fet de ser membres d'esta penya. Està clar?

Catalino: Escolte, i no seria posible que vosté nos donara un marge de temps per a que es ficarem al corrent i nosatros, en ene, farem promesa de pulir-se.

President: Tu, Catalinet, això de en ene, no es pitorreo?

Ataulfo: No es diu pitorreo, senyor president, es diu pitorreig.

Margagis: I vosté, quant s'esvare també pagarà penyora, no?

President: Igualet que vosatros.

Catalino: En este cas, anem a estar tot un mes de practiques i despues el que falle que pague.

President: Entonces, conforme. Ara ja ho sabeu, ja que meditar una paraula enáns de dir-la i, si ja algún dubte preguntar-ho.

Catalino: ¿I vosté, senyor president, per que no compra un cató i tots els dies nos pega un repas per a que no fiquem la garra? No els pareix?

Ataulfo: Te molta rahó, Catalino.

Margagis: Si, Catalino, te rahó, pero si no nos posen tarà cada vegà que parlem...

Ataulfo: Jo, ja tinc la solució, en no obrir la boca ja eu tinc resolt.

Catalino: Además que així... ¡Eh, que bé eu dic! ...no t'entraran mosques.

President: No sé perquè, no haveu pres este assumpte en la formalitat i el calor que deheu. ¿Vosatros no compreneu que eu de fer tot lo possible per a parlar lo mes correctament que pugau? ¿Que no vos agradaria deixar tot eixe engraellat de paraules mig valencianes i mig castellanés que per corrupció parlem casi tots els valencians?

Catalino: Si senyor, ja ho crec, que mos agradaria, pero si no mos entenen o se mos burlen que...? Com ho tenim que arreglar, a colps?

Margagis: Aixó, aixó, menos romansos i més solucions.

Ataulfo: Puguera ser que eixe asunt de...

Catalino: Ja has ficat la pata... no es diu asunt, es deu assumpte.

President: Aixis m'agrada Catalino, que sigues un home aplicat.

Ataulfo: Puguera ser que eixe assumpte tinguera molt facil solució, cada setmana, que tots els socis de la Penya porten tres parauletes valencianes ben dificilotes i el que no les conega que les deprenga.

Margagis: No es mala la idea de Ataulfo, vote per ella.

President: Entonces s'aproba la proposició de Ataulfo?

Tots: Aprobat.

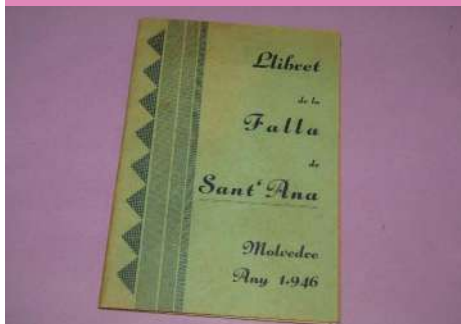
President: Pues no havent més coses de que tractar la seció es closa i hasta el dimarts que bé.

Llibrets de Falles de Sagunt 1982-86.

«Al Camp de Morvedre, les falles i el llibret arriben uns anys abans de la Segona República».

Llibret Santa Anna de Sagunt 1946.

El llenguatge festiu i la llengua de les Falles

La tradició de plantar les falles i editar els **llibrets en valencià** ve del cap i casal en el segle XIX. Al Camp de Morvedre, les falles i el llibret arriben uns anys abans de la Segona República. Són llibrets de mida xicoteta, un quart de full que es pagava amb la propaganda de les tendes i negocis de Sagunt. Molta propaganda i poc de text en valencià. **El valencià emprat és el prenormatiu** i amb un registre ple de castellanades que es creà en el segle XVIII en escriptors com **Carles Ros** i en el segle XIX en autors com **Bernat i Baldoví** i principi del segle XX en autors com el nostre **Pepe Alba**.

-A principi del segle XIX començaren a plantar-se falles de bulto, amb pedestals i figures, i no fou fins a meitat del segle XIX que disposem de fulls escrits en valencià. Reparem en el text de 1858 (HF p. 89) per tal d'apropar-nos al llenguatge festiu de les falles. En reproduïsc alguns textos significatius:

"FALLA DE SEN CHUSEP, en la plaseta del Tesatro Prinsipal de Valencia, en l'any 1858.

ARGUMENT. Un individuo, de bona casta y dotse arrobes ben cumplides, sentat en t'aula y en l'ampolla á la vista, s'atracá de chulles y llonganises, per a almorsár, mentre que un atre p'obre samarúc, llarc

i prim com la sargantana, está chuplantse el dit, en que escura de quant en quant la xiquera de chocolate que té en la má. Una agüela, en un nas de pam i mich, li fá fóc á la paella desde una finestra del veinát, y per conducte de un cordéll o fil d'arám, lligat en este obchecte, li remitix al hóme grós el almuerzo de que se trata. També hia un xiquet, en les galtes com dos codoñetes, que es burla, porque está fart, del atre pobret que dichuna. Asi tenen vostés ara la cópia exacta dels versos fijats en les parets del contorn, y que expliquen en mes claritat el pensament de esta falla.

AVÍS AL POBLE. *Si algú dels lectors critica / lo que ha escrit la meua musa, /entenga el tal que eixa pusa / es la que manco li pica / porque encara que es prou chica / y no es molt lo que ha estudiat / té no obstant per veritat / que en este mundanal clot, / aquell que fa lo que pot / ya no está més obligat. “*

-Les falles utilitzaren el valencià festiu prenormatiu i descurat. Llegim ara un fragment del llibret de la primera falla plantada a Sagunt al carrer del Poeta Llombart del Port de l'any 1927 (HF al CM d'E. Lluca, p. 42) per veure que el registre lingüístic continua sense normativitzar i considerant valencianes les paraules castellanes que no coneixia l'autor en valencià:

“PREAMBUL: Com este llibret s'escriu / en un pobla qu'es tota España / i lo mateix hi ha qui diu / churra, a la que ha naicut maña; / tinaja, quant es un charra; / morsilla, es botifarra, / i com la Falla es festa / de pur carácter valenciá, / volem que asi, en esta,

/ no siga tot castellá. / Així es, públic atent i discret / te prega esta Comissió / que si lliches el llibret / i no t'agrà la explicació / que t'anem fent de la Falla, / punt en boca, seguix i calla / que ya tobarás per fi / algo que te farà riiure, / i si no ham trobat el camí, / perdona, déixamos viure.”

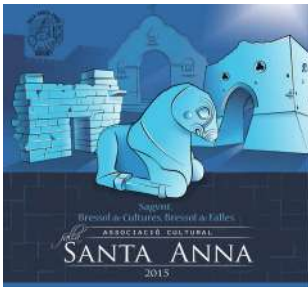
La falla era el resultat de les comissions veïnals i es plantaven a les places i cruïlles del poble. Els llibrets que hem pogut reunir evidencien que les comissions tendien a perpetuar-se, si bé eren poques les que aconseguien plantar i editar llibret dos o tres anys seguits. Esmente les dates de publicació dels llibrets que conec, encara que no siga exhaustiva, i identifique els períodes històrics:

Els llibrets editats en rústica abans de la Guerra Civil. La falla i el llibre més antic del Camp de Morvedre és el del carrer del Poeta Llombart del Port de Sagunt en 1927; tornà a plantar falla i a tindre llibret en 1930 la Falla Escolar de Benavites (1932), la Falla de Colilla (infantil) de la plaça Galán y García de Molvedre (1935), llibret de la Falla de la plaça Galán y García de Molvedre (1936), Falla de Molvedre de la Falla de Santa Anna (1936), el text de la qual es redueix a explicar en dues pàgines el programa de festes, dues més expliquen el significat de la falla “El dijous en València” i una escrita en castellà conta uns acudits.

Els llibrets de falla editats entre 1940 i 1975: La Saguntina en 1945, la Falla del Raval en 1947, Luis Cendoya y Adyacentes en 1947 i 1948, L'Hospital (1948), José Antonio y adyacentes en 1948, La Marina en 1954, La Saguntina 1955, La Trinitat en 1956, Santa Anna en 1958, La Saguntina en 1959, 1960 i 1961, El Remedio en

Festa de les Lletres Falleres 2023.

1959, 1960..., La Taronja en 1967, any en què els llibrets adquireixen el tamany de quartilla i els textos són d'inferior qualitat lingüística que el de Juan Chabret Villar i, com indiquen els títols de les associacions falleres, són en castellà llevat de casos comptats. El Remedio (1970, 1971).

A Sagunt, l'any 1975, amb la mort del dictador, la **Falla de Santa Anna encapçala un esperit renovador dels llibrets de falla**, i no sols perquè foren capdavanters en els motius de la falla arrelats a Sagunt, la concepció del casal propi, setmanes culturals, activitats culturals imbricades en la població... Són moltes les associacions falleres que aleshores ja comptaven amb llibrets de quartilla i amb abundants textos, però molt pocs els que apostaven per convertir-los en **mitjans cultes d'informació**. El seu projecte s'avançà moltíssim a un model novedós i implicat en les necessitats de la societat valenciana i saguntina: la llengua, el patrimoni, la comarcalització. Les persones més destacades de la transformació de l'**Associació Cultural Falla de Santa Anna** foren moltes perquè es repartiren les responsabilitats i es coordinaren per aconseguir objectius envejables: **Vicent Antonino**, constructor, tingué un paper definitiu en la compra i adequació del casal; **Paco Marco** fou un excel·lent artista faller amb la capacitat de construir la falla amb temes significatius de Sagunt: el Teatre Romà, la Porta d'Almenara, l'Ajuntament...; **Carme Tamarit** ajudada per les dones com a organitzadora de les Setmanes Culturals i dels tallers de disfresses; **Juli Gil**, controlador de responsabilitats (loteria, subministraments...).

Fou definitiva la tasca de **Josep Francés Duato** com a dinamitzador cultural, puntal d'iniciatives com el Concurs Escolar, el **Saguntí de l'Any**, els pobles de la comarca, la publicació de temes reflexius al llibret de la falla... **Defensà el llibret faller com a mitjà de reflexió i creació davant dels partidaris del contingut amb versos festius**. La Falla de Santa Anna fou capdavantera en l'adopció d'un versador excel·lent, **Josep Martínez Rondan**, coautor amb **Daniel Alepuz** del llibre el 2002 *El terme de Sagunt*, i en 2003 fou creador del Col·lectiu per la Defensa del Patrimoni Històric i l'impulsor de la tarja postal sobre la Muralla dels Agarens tractada digitalment seguint les estructures antigues que fou definitiva perquè s'elaborara i s'executara el projecte de rehabilitació. En aquesta associació fou l'iniciador dels itineraris per Sagunt, el *Pas a pas*. El 2008 impulsà la publicació del llibre de poemes escrits per a la falla per Josep Martínez Rondan: *25 anys amb nosaltres...* La seua tasca feu possible que participaren en el llibret persones que dominaven el valencià i el convertiren en un producte culte, projecte que continuà la seua filla **Maite Francés**. Al llibre de l'Associació Cultural Falla Santa Anna han publicat una nòmina extensa d'investigadors, professors, polítics, etc.: Santiago Bru (1992), Manuel Civera (1993), José Manuel Palomar, Óscar Pérez Silvestre, Fede Aznar, Conxa Cardo, Celia Paniagua, Francesc Fernández, Teresa Garcia... i els seus llibres han estat model per a altres falles com La Palmereta i El Mocador, que han fet dels seus llibres un pilar referencial de Sagunt en el contingut literari, la il·lustració i el disseny.

«Com a poble, estem perdent de nou el conflicte lingüístic que ens crearen les idees colonitzadores castellanques basades en la mítica unitat, grandesa i llibertat».

Un epíleg preocupant

L'aventura dels llibrets de falla tancà el cercle en la mesura quan va utilitzar el valencià normatiu i el va convertir en un instrument d'expressió i comunicació culte. Certament, han perdut força en la mesura que a partir de 1975 eren moltes falles les que impartien classes de valencià, tenien escola de teatre, i molts dels fallers no tenen el valencià com a llengua vehicular, de manera que el valencià està sent substituït pel castellà. En aquest sentit, els últims estudis sociològics sobre el grau d'ús del valencià a Sagunt afirma que només el 6 % de la població de Sagunt parla a casa el valencià. Això vol dir que Sagunt és un poble analfabet en la seua llengua, o molt pitjor, és inculte perquè no llig i no sap què suposa la pèrdua d'una llengua, que no té consciència lingüística o la té adversa al valencià. Com a poble, estem perdent de nou el conflicte lingüístic que ens crearen les idees colonitzadores castellanques basades en la mítica unitat, grandesa i llibertat.

Falles de Sagunt premiades a Conselleria 2022.

Libret Santa Anna 2023, "Amb l'aigua al coll".

AMB
L'AIGUA
AL COLL

Falla Santa Anna 2023

mare meua, la Setmana Santa saguntina!

128

Que la societat avança és una obvietat, i que no vivim igual que fa cinc segles és una altra. Comence aclarint este aspecte perquè concerneix molt directament el tema que ens ocupa, **la celebració a Sagunt de la Setmana Santa** i la seua centenària confraria.

Soc Blanca Ribelles, veïna de Sagunt molt vinculada a la **Confraria de la Sang**. Des de molt menudeta he volgut participar com un confrare més en la Festa i la resposta sempre ha sigut la mateixa: **només és per a persones de sexe masculí**. En preguntar per què –pregunta que sona en totes les cases del nucli històric quan alguna xiqueta la planteja–, la resposta era eixa: que no es podia, que només era de xics. Una resposta una miqueta infantil que li pot

LES MARES DIEN:
«Pregunta-li-ho
a la mare,
que tot ho sap».

Ballada Mare meua Santa Anna 2024

servir a una xiqueta de poca edat, però que ni és una contestació adulta ni em serveix. I no sols a mi, sinó a moltes altres persones, homes i dones, que afortunadament hem avançat i tenim molt clars conceptes com la **igualtat**.

Fa un parell d'anys, un grup de confreres -adults, crítics i convençuts que la igualtat entre homes i dones és un fet i ha d'abastar tots els estaments de la societat- van plantejar la qüestió en la Junta General, reunió que es realitza un parell de vegades a l'any i que convoca tots els membres de la confraria sota un sostre. Allà es discuteixen, amb més o menys encert, els temes propis de la confraria i l'organització de la Setmana Santa d'eixe any.

El que van plantejar va ser un canvi d'estatuts: **substituir la paraula home per persona, per facilitar l'entrada de les dones en la confraria**. Només el fet de plantejar el tema ja va sacsejar la ciutat: a aquella assemblea van acudir més confreres de l'habitual, i els veïns i veïnes esperàvem amb ànsia el resultat de les seues deliberacions. Segons contenen les cròniques, en aquella reunió van saltar espurnes entre els partidaris i detractors del canvi i el resultat va ser decebedor, ja que no va haver-hi cap canvi.

Blanca Ribelles i Lerga
Publicitaria

Mare meua, la Setmana Santa saguntina!

Concentració per la igualtat de les dones en la SS saguntina.

130

A conseqüència d'això, la ciutadania va fer un pas al capdavant i es va concentrar a les portes de l'ermita de la Sang, seu de la confraria, un dimarts Sant de 2022 amb la ferma voluntat de mostrar el seu rebuig davant la decisió adoptada. La resposta va ser positiva i vam ser moltes les persones, homes i dones, que ens concentràrem.

Va passar un any i aquell grup de veïns i veïnes vam tornar a concentrar-nos a les portes de l'ermita de la Sang el Dimarts Sant. Tristament s'està convertint en un costum al qual no pensem renunciar.

No es tracta d'estar per estar, sinó de reivindicar una participació en la Setmana Santa que ens és denegada sistemàticament amb arguments infantils. Ja ho expressava al principi d'este article: no vivim com fa 500 anys, estem en una societat que aposta per la igualtat de

les persones i volem viure també el fet religiós en igualtat. I no és només per herència familiar. La Confraria de la Sang pertany al poble de Sagunt, als seus veïns i veïnes, i ha d'evolucionar i ser una confraria moderna, acollidora, solidària, respectuosa i encarnar tots els valors positius que sembla que de tant en tant oblida.

Som dones, sí, però també formem part de l'entramat religiós del poble i en ple segle XXI volem ser-ne part activa, **amb els mateixos drets i les mateixes obligacions.**

Al llarg d'estos dos últims anys, el nostre missatge s'ha estès i hem aparegut en molts mitjans de comunicació reivindicant la igualtat i les nostres aspiracions d'arribar a ser part d'esta confraria. Un missatge davant el qual molts d'estos mitjans exclamaven: "Mare meua, la Setmana Santa Saguntina!".

Dones de Sagunt tornen a reclamar poder ser confreres de la Setmana Santa i acabar amb 531 anys de discriminació

Una concentració davant l'Ermita de la Puríssima Sang reivindica una festa inclusiva amb una participació igualitària

Per segon any consecutiu (2023), dones de Sagunt es mobilitzen per a reclamar la igualtat de drets en les celebracions de la Setmana Santa i demanen poder formar part de la Confraria de la Puríssima Sang, l'única que existeix a la ciutat (a part del Port de Sagunt) i que té més de 2.000 membres, tots ells homes.

La mare de Déu dels Desemparats

132

El 2023 ha sigut un any molt assenyalat per als qui professem devoció a la Mare de Déu dels Desemparats. Enguany hem celebrat **el Centenari de la seua Coronació a la ciutat de València**, i nosaltres, les Festeres del 2023, hem tingut la sort de poder representar la devoció que els Saguntins sentim per ella.

No som capaces d'explicar amb paraules el sentiment que suposa veure que tantes persones comparteixen l'amor per la Mare de Déu. El fet de voler semblar-nos a ella; en la seua tendresa, en la seua generositat i en la seua discreta però important missió d'acompanyar a Jesús, ens uneix a tots els valencians en una fervorosa devoció cap a ella. Va ser ell mateix qui ens va ensenyar que no hi ha amor més gran que el que se li té a

falla
Mare meua
Santa Anna
2024

Ana Recio i Gimeno Festera Mare de Déu dels Desemparats 2023 de Sagunt

133

una mare. Va ser Jesús qui, abans de morir i dirigint-se al seu amic i deixeble Joan, va dir: “Mare, ací tens el teu fill; fill, ací tens la teua mare”, fent així a la Mare de Déu mare de tots els cristians.

Cada dia podem veure la imatge de la Mare de Déu a les nostres cases, en la figura de les nostres mares, que es preocupen, ens cuiden i ens estimen com ho fa la nostra mare del cel.

La Verge dels Desemparats ha tingut, té i tindrà un gran impacte en els qui formem el poble valencià, i és que, si ens remuntem al 1409, va ser el pare Jofré qui, lluitant contra la discriminació dels malalts psiquiàtrics, va fundar el primer centre d'atenció, sota la protecció de la Verge dels Innocents que hui coneixem com a Verge dels Desemparats, amb la seua peculiar postura geperudeta, que permet que ens mire i ens guardes com una mare a tots els valencians.

Ser Festeres en aquest any tan assenyalat ens

ha permés no sols acompanyar la nostra Mare pels carrers de Sagunt, sinó també per la ciutat de València, amb la resta de representants dels pobles i ciutats, en el Centenari de la Coronació. Com a Festeres i com a creients, ha sigut molt emocionant veure el poble de Sagunt tan entregat per ajudar en la festa durant tot l'any, i les contínues mostres de suport que ens han encoratjat a celebrar una tradició del nostre poble que hem rebut amb molt d'honor. Però el que més ens va arribar al cor va ser sentir la protecció de la nostra Mare, i vore com el sospir de “Mare meua!” uneix tots els valencians quan davant d'algun problema ens dirigim a la verge, la nostra Mare, esperant la seua ajuda i protecció i sabent que sempre està al nostre costat, acompanyant-nos en el nostre dia a dia.

Gràcies, Mare meua, gràcies a la mostra Mare, la Mare dels Desemparats.

Visca la Mare de Déu!

mares

de llibret

Us contarem una història, d'eixes que les mares conten a les seues filles i fills abans de dormir. Fa deu anys estàvem donant una xarrada en la Mostra de llibrets de Gandia. Era la primera vegada que podíem comptar el nostre treball de manera directa, enfront de les falles més prestigioses de llibrets. Quan va arribar el nostre torn, vam comentar entre altres coses que no feia falta fer llibres gegantescos per a aconseguir un bon llibret, que véiem una tendència exagerada en emplenar per emplenar, la competició fregava el vulgar. Un d'eixos oients va entendre mal

Javier Bea i José Tena
Panal Fallero

el que vam dir i, una miqueta indignat, va comentar que el seu llibre -no direm quina falla, però un llibre amb escàs potencial que “casualment” sempre obté premis alts en les llistes de Conselleria- era molt bo, malgrat ser reduït en pàgines i grandària. Vam tornar a reiterar-nos: un llibret xicotet o de poques pàgines pot tindre articles innovadors, un guió mirat al mil·límetre, una portada i disseny trencadors i ser el millor en conjunt. Vam trencar una llança pels llibres que, malgrat quedar a l’ombra de llibres gegants, valien el seu pes en or, i mai més ben dit. I va ser precisament eixe discurs el que va fer que quatre dones s’acostaren, una vegada acabada la xarrada, a nosaltres i ens felicitaren pel que havíem dit, a més d’interessar-se per treballar amb nosaltres. **Deu anys, fa deu anys que us vam conèixer, santanneres. Una dècada treballant junts.**

Ens vau contar la gran història del llibret de Santa Anna, que les ganes de fer llibret i fer cultura ja venien d’estirp, que en aquest llibret escriu gent de la falla, gent del barri, **gent que estima Sagunt com un fill estima a la seua mare.** Gent amb il·lusió, amb ganes, amb garra. Persones que no els importa dir el que pensen, que s’enorgulleixen dels triomfs i saben rescabalar-se de les ferides. I tot això ens va embadalir.

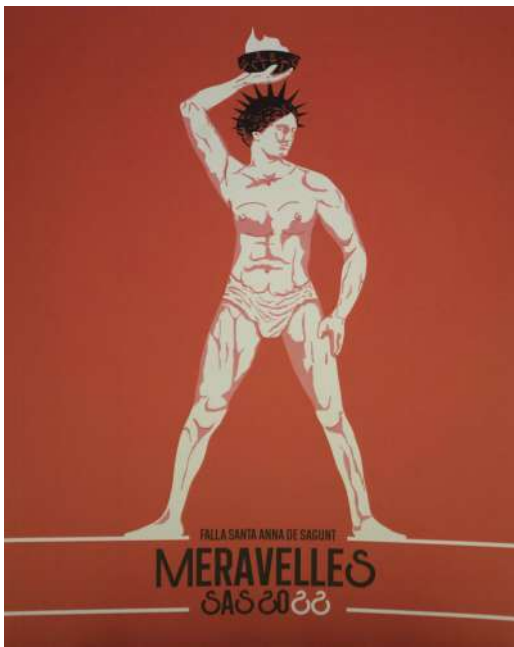
Eren temps de canvis. Nosaltres ja havíem fet un parell de llibres grans i de premi, però eixe any va ser el despuntar de la nostra empresa. Vau arribar amb una idea de temàtica històrica i mai oblidarem eixa última revisió plena de símbols ibers que la tipografia que havíem utilitzat per a tot el llibre no admetia. A més, primer any amb vosaltres, primer any que la portada la feia

una altra persona, i nosaltres pensem -no podem ser més sincers- “**Mare meua, com això siga així sempre, anem apanyats**”. Ja amb els llibres entregats i comptats per vosaltres un a un perquè no eixien els números, va arribar el premi de Conselleria. El 11è, ni més ni menys. Recordarem sempre que era dissabte (un dissabte!) i que vam cridar a Maite. Eufòria.

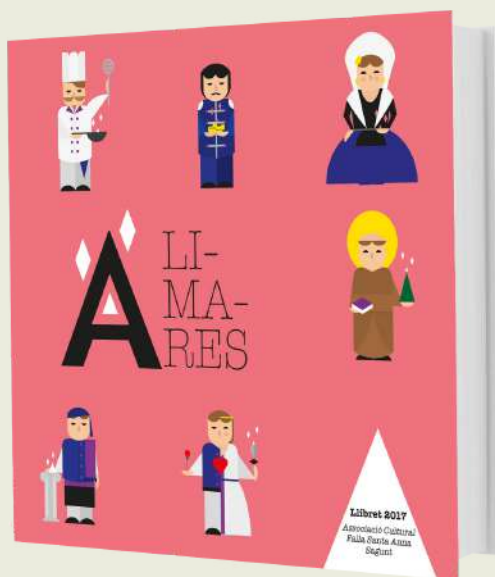
A poc a poc els anys van anar passant. I a poc a poc també hem anat coneixent-nos amb detall. Ja sabem qui maneja l'ordinador i qui encara està una mica “embossada”; qui és bona per a coordinar i té la fatxenderia suficient per a demanar col·laboracions i qui és una gasela per al guió, esprenent la temàtica fins a traure-li tot el suc. Ja sabem a qui cridar quan, entre els dos-cents emails, no trobem on està el text del Saguntí de l'any, i també qui, amb una cerveseta i uns cacaos, en la reunió del llibret-falla, somriu, accepta participar un any més i ix del casal donant voltes al tema. També vosaltres sabeu qui és l'exquisit per a fer un disseny, triar una tipografia, colors, formes boniques... i qui és el que fa de poli dolent i fica pressió per a arribar a terminis; qui és el de les bromes “amb la boca callada” i qui és al qual li pots donar un micro i que et recite el llibre de principi a fi. Ens coneixem ja tots i totes, perquè no sols el temps fa l'afecte: **hi ha llaços, com els cordons umbilicals, impossibles de separar.** Un fill coneix a la seua mare, com pensa, com actua, quan li renyarà i quan està contenta amb tu. Es podria dir que, com a fills, coneixem a les nostres mares, les **mares santanneres de llibrets.**

Per tot això, volíem des d'aquestes línies inesperades, donar-vos les **gràcies**. Diuen que tota falla ha de canviar d'artista al cap de quatre anys perquè si no l'artista i la falla s'adormen i treballen malament: en Santa Anna això no val ni amb l'artista -encara ens queden molts anys per a superar el rècord- ni amb els artífexs del llibret. A més, creiem que aquests tres últims anys hem refrescat vostre llibret, innovant-ho, portant-ho a punts potser més pròxims a la gent, actualitzant-ho en notícies i sí, també fent-ho un poc més divertit. No és veritat?

Vivim un moment en el qual el llibret de falla ja és considerat globalment com un producte d'alt contingut cultural, valencià i social. Això Santa Anna, moltíssim anys abans que nosaltres, ja ho sabia, de fet són pioners i la falla que més premis té en Conselleria al costat de la Malva d'Alzira. Tot eixe treball no es fa només, no depén exclusivament del “artista faller llibreter”. Per a aconseguir mantindre aquest llibrot, per a continuar any rere any malbaratant il·lusió, es necessita gent que vulga treballar, i en aquesta falla, l'equip de llibret en aquests deu últims anys ha estat format exclusivament per dones, mares de llibrets, treballadores com totes les mares del món. **Lourdes, Olaya, Carmen, Eva, Maite...** Gràcies per tots aquests anys al nostre costat, per obrir-nos les portes a Sagunt, bressol de llibrets, per la confiança cega, per deixar que expressem les nostres bogeries. Sou magnífiques individualment, però juntes ja sou “la repera”. Especialment, i sense que ningú s'enfade, gràcies Eva per eixes ajudes en els guions, per sempre dir que sí a totes les

Mares de llibrets

«Un fill coneix a la seua mare, com pensa, com actua, quan li renyarà i quan està contenta amb tu. Es podria dir que, com a fills, coneixem a les nostres mares, les mares santanneres de llibrets».

139

col·laboracions que et demanem, per somiar desperta sobre futurs temes abans d'haver presentat el llibret d'enguayi per la valentia, diversitat i inclusió dels articles que plantejes. I gràcies, òbviament, Maite, per no dubtar en cap moment en seguir amb nosaltres, per transmetre'ns la il·lusió que has mamat a la teua casa i continuar la generació del llibret, per la teua ment oberta i la delicadesa amb la qual ens tractes, pel teu coratge i per saber en tot moment que la falla és cultura.

No comptarem, per contra, els emails perduts i a última hora,

el comptatge rigorós dels llibrets al lliurament, els moments "canvia'm eixa foto que la xiqueta ix millor en aquesta", els altres moments d'"ací falta temàtica i ESTEM AL GENER" o els articles maquetats sense nom de l'articulista ni títol. Tot això no ho comptarem.

(...)

A Extremadura es diu alguna cosa així com "antes le falta la madre al hijo que la helá al granizo". Nosaltres us diem que abans li faltem a la Berni que a les nostres benvolgudes amigues i mares santanneres.

llengua
mare

Aquest és l'última categoria de la temàtica d'enguany. **Llengua mare.** Les Falles beuen del **valencià**, de la **nostra llengua**. Diuen que el que aprenem des del bressol, la qual cosa escoltem i veiem, se'ns queda tan dins que després ja no se'ns desprén. No obstant això, cal lluitar per conservar i fomentar la nostra història, i això només implica preservar l'idioma. Els llibrets de Falles són un clar exemple del foment del valencià, que hauria de ser imprescindible en aquesta festa. Lamentablement s'està perdent. Servisca aquest últim apartat per a aportar la nostra obstinació a la lluita pels nostres fonaments.

llengua
e

llengua
Mare meua
Santa Anna
2024

mare meua, com està la nostra llengua!

142

De quina llengua parlem? Perquè quan diem la *nostra* llengua donem per suposat que ens referim a una, la *nostra*, la dels saguntins i saguntines, la dels valencians, però potser per a una part molt important de veïns del vell Morvedre, la *nostra* llengua és l'altra. I és que a hores d'ara totes les estadístiques sociolingüístiques indiquen que **el procés de substitució de la nostra llengua per l'altra no sols no s'ha aturat sinó que s'ha intensificat en els últims anys**. Sagunt no n'és una excepció, però és una de les ciutats mitjanes, històricament **valencianoparlants**, que més ha destacat en la cursa de la deserció idiomàtica. (El "Baròmetre d'usos personals, professionals i públics del valencià" de 2023 elaborat i publicat per al Conselleria

LES MARES DIUEN:
«Perquè soc
ta mare
i punt».

Bella *Marec meua*
Santa Anna
2024

*“La llengua no ens la regalava ningú,
l’havem de guanyar dia a dia.”*

Joan Fuster

Quico Fernández i Carrasco
Filòleg i professor de llengua i literatura

d'Educació, Cultura i Esport, **indica que els valencians que usen sempre, generalment o més la nostra llengua a casa, a penes supera el 30% !!)**

Si com afirma el filòsof George Steiner “*Cada vegada que mor una llengua, desapareix un món*”, el nostre món a poc a poc es va diluint en el magma de la globalització, passant prèviament per la sucursal mesetària. I això a pesar de l’immens esforç que durant dècades ha portat a terme un sector entusiasta, si bé minoritari, de la nostra societat, especialment en el món educatiu. Tan entusiasta que en els anys que seguiren al franquisme aconseguiren encomanar les seues inquietuds en àmbits molt rellevants, com la universitat, la política, els sindicats ... El valencià va passar de ser la llengua dels pobles, dels majors i dels llauradors a ser la preferida pels estudiants, a entrar en les aules dels campus, a ser usada sense vergonya al cap i casal i en les institucions; hi hagué iaies que parlaven en valencià als néts quan no ho havien fet amb els fills; l’escola en valencià era la desitjada. Va ser una autèntica revolta que va donar peu a l’optimisme, tot era possible perquè tot estava per fer, els néts més joves del Tio Canya ja no abaixarien més la cara ... I la gent cridava als concerts “Mai parlem en castellà, mai parlem en castellà, sinó com la gent del poble ...”. La llengua del poble, la *nostra* llengua, havia recuperat el prestigi que tenia en la poesia d’Ausiàs March o la prosa del *Tirant lo Blanch*.

Raimon, Al Tall, Fuster i Vicent Andrés Estellés ens havien retornat l'orgull de parlar la *nostra* llengua, de recuperar els orígens i la identitat.

Què ens ha passat? Potser és el destí inexorable de les llengües minoritàries, sobretot si estan sotmeses a la minorització per una altra al seu propi territori. No és la primera vegada que ocorre a l'antic solar de la nostra ciutat. Què se n'ha fet de l'iber dels arsetans, o del romanç que es parlava a la MuriVeteri visigoda, hereu del llatí de Saguntum? De l'àrab de l'andalusina Madina Murbitar no en queda ni rastre ni per suposat de l'hebreu que sonava a les sinagogues. En uns casos perquè la gent va abandonar la seua llengua per adoptar la dels ocupants, l'idioma del poder; en el cas de l'àrab o de l'hebreu perquè els seus parlants van ser segregats i expulsats, encara que ja hagueren après el català dels conquistadors cristians del nord.

En aquest procés de substitució no estem sols, sinó massa acompanyats i tot ; de les aproximadament 7000 llengües que ara usa la humanitat només un grapat sobreviuran al pas dels anys. De fet al llarg de la història han desaparegut desenes de milers d'idiomes per diverses causes, encara que la més comuna és la l'absorció per imposició. Com reflexionava la

recentment i tristament desapareguda Carme Junyent al seu cèlebre Vida i mort de les llengües: *“Cal tenir present que, quan parlem de mort d'una llengua en el sentit habitual, és a dir per substitució, estem parlant d'una de les formes d'extermini més cruels i violentes. Quan un parlant renuncia a la pròpia llengua no està renunciant tan sols a un vehicle de comunicació, ni tampoc únicament a un senyal d'identitat; està renunciant al sistema que li ha fornit una visió del món i per mitjà del qual ha estructurat aquesta mateixa visió.”*

El problema és que ara el canvi es produïx de manera molt subtil, quasi imperceptible, perquè les etapes de violència en la imposició han desaparegut de la memòria dels parlants. Passar de la nostra a l'altra llengua no ha sigut un procés pacífic, ni ràpid. Durant més de 500 anys l'altra llengua, la dels castellans, s'ha imposat en la nostra societat a base de lleis, decrets, prohibicions, represàlies, càstigs, dictadures, menyspreus, etc. Ara la força de la substitució està en la inèrcia del costum, de la mal entesa bona educació, ja no cal que ningú no ens obligue a canviar, ja ho fem nosaltres de bon grat. Ningú no diu obertament que el monolingüisme siga la situació desitjable, fins i tot la lloança del bilingüisme o

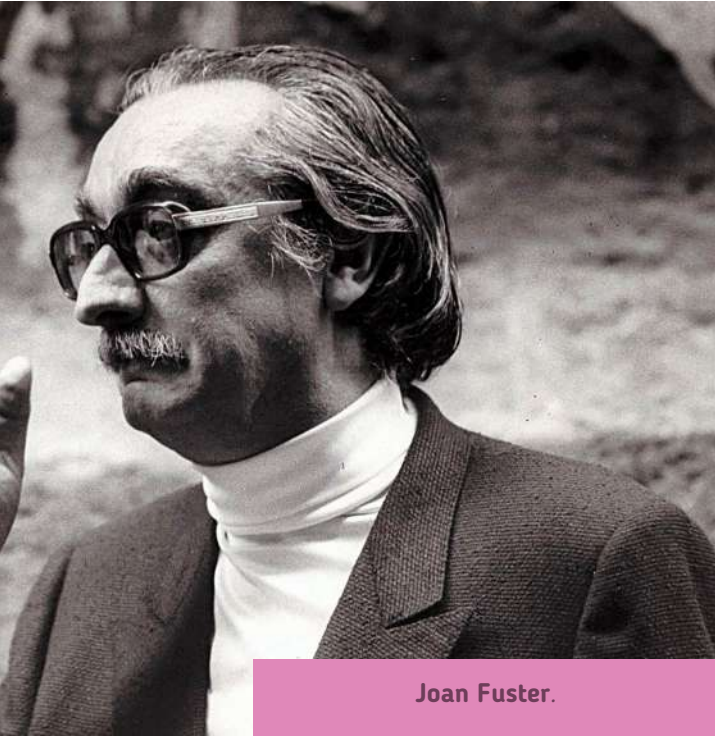

Ausias March.

Vicent Andrés Estellés.

Joan Fuster.

«De les aproximadament 7000 llengües que ara usa la humanitat només un grapat sobreviuran al pas dels anys».

del plurilingüisme són de comuna acceptació; tanmateix tot indica, si no es produïx un fet extraordinari, que **estem en les etapes finals de l'assimilació idiomàtica**. Alguns sociolingüistes pronostiquen que en 2050 el percentatge de parlants reals de la nostra llengua podria situar-se per sota del 10% i seria una irresponsabilitat desacreditar aquests pronòstics titllant-los d'alarmistes; o no veiem com s'estan acomplint les alarmes de canvi climàtic sense que hi haja reaccions serioses, i això que el que està en joc no és ja una llengua, sinó la supervivència de la nostra espècie, l'*homo stupidus*. "El fet que hi hagi tantes llengües que s'han deixat o estan a punt de deixar-se de parlar no és un fenomen independent, un fet autònom. És un més dels símptomes d'un col·lapse ecològic general resultat d'unes ideologies i d'uns mètodes brutals i moralment inadmissibles", escriu Pere Comellas a Contra l'imperialisme lingüístic .

Mare meua, com està la nostra llengua!

Els primers renaixentistes ja denunciaven al segle XIX la pèrdua de la seua llengua, i això que en aquella època el castellà era desconegut per a la majoria de la població, encara que havia sigut adoptat pels que sempre marquen el transcurs de la història. I així Tomàs de Villarroya cantava:

*“En ta llaor desplegaré jo els llavis
i una cançó diré, filla del cel,
en l’oblidada llengua de mos avis
més dolça que la mel.”*

146

Més contundent, Bonaventura Carles Aribau, s’exclamava, uns anys abans, el 1833:

*“Plau-me encara parlar la llengua d’aquells
savis
que ompliren l’univers de llurs costums e lleis,
la llengua d’aquells forts que acataren los reis,
defengueren llurs drets, venjaren llurs agravis.
Muir, muir, ingrát que, al sonar en sos llavis
per estranya regió l’accent natiu, no plora
que al pensar en sos llars no es consum ni
s’enyora
ni cull del mur sagrat les lires dels seus avis.”*

Òbviament, el problema no està en la llengua, tots els idiomes tenen les mateixes capacitats, no n’hi ha d’inferiors ni de superiors en el sentit racista del terme, encara que de prejudicis d’aquest tipus no en falten. Qualsevol llengua pot ser imposada i qualsevol idioma pot ser substituït. El bengalí és la setena llengua més parlada al món, principalment a Bangla Desh i l’Índia, però en canvi a Pakistan és una llengua perseguida. Un 21 de febrer del 1952, un grup

d’estudiants bengalís va morir durant una protesta a la Universitat de Dhaka. La policia i l’exèrcit pakistanés van obrir foc davant una multitud que es manifestava contra la decisió de les autoritats pakistaneses d’imposar l’urdú i discriminar el bengalí a milions dels seus habitants. Des de 1999 la UNESCO va declarar aquella data el Dia Internacional de la Llengua Materna. La llengua del Nobel bengalí Rabindranath Tagore, prohibida i perseguida? I què en queda de la llengua de Jesús de Natzareth, l’arameu? Fins i tot Napoleone Buonaparte, a pesar de les burles pel seu marcat accent italià, va continuar imposant el model jacobí imposat a França i que ens ha arribat a casa nostra per via borbànica.

Si realment volem revertir el procés perquè tenim tot el dret a la supervivència, perquè tenim tot el dret a contribuir a la diversitat de la humanitat amb la nostra identitat, no hem de contribuir a la difusió de mites com el del bilingüisme feliç, ni hem de demanar permís a ningú, simplement hem d’escoltar el que ens han dit els que realment s’estimen la nostra llengua com el professor Sanchis Guarner, “*Una llengua no es perd perquè gent nova no la parle, es perd si la gent que la parla deixa de parlar-la.*” Així, el primer que cal és aturar el degoteig de valencianoparlants que es passen a l’altra llengua o que la trasmeten **com a materna** i pròpia als seu fills. Com en el canvi climàtic, o en una lliga esportiva, es pot arribar a un punt de no retorn, a partir del qual qualsevol mesura, per molt adequada, intel·ligent o radical que siga, serà totalment inútil per evitar la catàstrofe.

«Tenim tot el dret de contribuir a la diversitat de la humanitat amb la nostra identitat».

Dia Internacional de la Llengua Materna

És única en el món.

Mare meua, com està la nostra llengua!

A continuació cal posar en marxa tota una sèrie de decisions realment efectives per a la **normalització**, és a dir, per a la normalitat en l'ús de la nostra llengua. *“Una llengua no pot ser salvada cantant algunes cançons o imprimint una paraula en un segell de correus. Tampoc no pot ser salvada atorgant-li el caràcter d'oficial, o fent que s'ensenyi a les escoles. Una llengua se salva amb l'ús (sense que importe gaire el grau d'imperfeció), i quan s'introdueix o s'usa en qualsevol ocasió de la vida i en qualsevol oportunitat concebible fins que esdevinga una cosa natural i no artificial o falsa. Això vol dir, en resum, preparar-se per a un període de lluita o de vida dura. Per a la recuperació d'una llengua no existeix cap camí fàcil.”* Ellis i Mac a'Ghobhainn, citat a Veus que s'apaguen, de D. Nettle i S.Romaine. Amb aquesta cita pretenc remarcar dues idees: la substitució lingüística, que té una llarga història i moltes víctimes, respon a patrons universals, i les solucions s'han de buscar precisament en l'experiència compartida, i no són fàcils, per cert.

148

Hem de pensar que encara estem a temps, perquè és la nostra obligació, si més no perquè hem de ser coherents amb la voluntat expressada d'assegurar el **futur de la nostra llengua**, perquè tots sabem que quan diem la nostra llengua, ens estem referint a la llengua dels valencians, la llengua pròpia i històrica del nostre poble, la que portaren ací fa més de 700 anys la majoria dels colons que acompanyaren Jaume I.

Comencem ja recollint la veu del poeta valencià que millor ha sabut expressar la nostra identitat i de qui enguany celebrem el 100é. Aniversari del seu naixement, Vicent Andrés Estellés.

*“Poble, retroba't a les malmeses
síl·labes de l'idioma de sang,
de ferro, d'ossos
que duixen més que els homes”*

Vicent Andrés Estellés

Nota: No es tracta d'una anàlisi complaent, perquè precisament la situació de l'ús del valencià a Sagunt o a al conjunt del PV no ho permet ni ho aconsella. L'esforç de milers de persones del món de l'ensenyament, del món de la cultura en el seu sentit més ampli, de les associacions de tot tipus ... ha sigut ingent i és imprescindible, però no és suficient per capgirar la història. Les falles juguen un paper molt actiu i destacat en aquest esforç col·lectiu, per la seua repercussió i perquè per a moltes persones és l'únic àmbit de contacte amb la nostra llengua.

Mare meua!

epíleg

150

Segons el diccionari de valencià de la Generalitat Valenciana¹, la primera accepció que apareix en el terme **mare** és la següent: dona o femella que ha tingut un fill o uns quants, especialment respecte a aquests. Aquesta definició fa referència a la realitat biològica i/o a la coexistència entre la mare i els seus fills. Però el concepte transcendeix eixa realitat. Pensem en la idea d'amor, de responsabilitat, d'unió, que marca la relació maternofilial; pensem també en la indissolubilitat del vincle i en la capacitat de sacrifici de les mares davant de qualsevol problema que afecte els seus fills, fins i tot a renunciar a ells si és en benefici de les criatures. És ben conegut el mític judici de Salomó. No obstant això, la mitologia i la literatura ens ha marcat uns altres perfils.

Celia Paniagua i Zornoza
Catedràtica d'ensenyament secundari de
llengua i literatura. Licenciada en Pedagogia

1. **Mare** f. 1. a. Dona o femella que ha tingut un fill o uns quants, especialment respecte a aquests. b. fig. Nom aplicat a certs fenòmens col·lectius, certes institucions, etc., que es consideren fonamentals per a la existència humana. *La mare pàtria. La santa mare església.* c. Catol. Títol donat a certes religioses. *La mare abadessa, priora, superiora.* d. **Abella mare** Apic. Abella reina. (...) h. mare adoptiva p. ext. Dona que ha adoptat un fill. **Mare de Déu Crist.** Títol més antic donat a Maria, mare de Jesús, que sol anar acompanyat de diverses adjectivacions o advocacions. (...) j. **mare de llet** p. ext. Dida. k. **mare meua!** Expressió usada per a manifestar sorpresa, enuig, etc. (...) 4. Jocs. a. En el joc de conillets a amagar i altres jocs de moviment, el lloc d'on parteix el qui encalça i on poden refugiar-se i salvar-se els jugadors. b. **tocar mare** Arribar al lloc on se salven els participants en el joc de conillets a amagar i altres jocs de moviment.

Podem pensar en la figura mitològica de Medea en la tragèdia del mateix nom del dramaturg Eurípides. En ella, Medea mata els seus dos fills en represàlia per l'abandó que pateix per part de Jàson, el seu espòs i pare dels xiquets. També hi ha mares que ofeguen i anul·len la personalitat dels fills i filles fins a extrems mortals, com és el cas de Bernarda Alba en la tragèdia lorquiana.

Afortunadament, la literatura ens mostra perfils diametralment oposats als assenyalats més conformes amb la realitat vital i afectiva. Màxim Gorki, en la seua novel·la *La mare*, ens mostra a Pelagia, mare pobra i abnegada on n'hi haja, qui, preocupada primer per la deriva revolucionària del seu fill a la Rússia tsarista, acaba identificant-se amb els valors de justícia i igualtat que ell defensa i sentint-se mare no sols del fill, sinó de tots els joves que amb ell lluiten, i ella amb ells. Destil·la i sobrepassa el més tradicional concepte de maternitat

comprentent i assumint els valors i la lluita del seu fill. Vegem un fragment que s'expressa quan el detenen:

Quan se'l van emportar, es va asseure en el banc i, tancant els ulls, va sanglotar suaument. Recolzant l'esquena contra el mur com un altre temps feia el seu marit, contreta per l'angoixa i la consciència humiliant de la seua impotència, el cap baix, va sanglotar llarg temps, abocant en el gèlid monocord tot el dolor del seu cor ferit. Veia davant d'ella, com una taca immòbil, el rostre groguenc de bigots esclarissats, els ulls ajustats dels quals expressaven satisfacció. Com una bola negra, s'estrenyia en el seu pit l'exasperació i la còlera contra aquelles gents que arrancaven un fill a la seua mare perquè buscava la veritat.

El ben cert és que la maternitat s'ha sublimat, sobretot, a partir de conceptes religiosos i morals. Així, l'Església Catòlica, a través dels seus llibres sagrats, els seus pronunciaments dogmàtics i litúrgies, ha elevat Maria al sùmmum del concepte de mare, i així ho recull també el diccionari. **Mare de Déu Crist.** Títol més antic donat a Maria, mare de Jesús, que sol anar acompanyat de diverses adjectivacions o advocacions. El concepte, en el món catòlic, no acaba ací i estén el valor atribuït a una mare al conjunt de la institució: la Santa Mare Església.

També s'ha sublimat la idea de mare en el moment en què serveix per a enaltir conceptes abstractes als quals es vol impregnar de valors nutricsis, productius, de protecció, amb idea d'univers comú. I es parla de la *mare pàtria* o de la *mare terra*.

Però és veritat que existeix eixe **cordó umbilical, no sempre físic, però sí afectiu**, mental, entranyable, que a les dones que els desitgen els fa estimar els seus fills des de la seua existència embrionària. Els fills apareixen i ja la vida es revoluciona entorn d'ells. La poeta Pilar Verdú ho diu en un poema molt tendre davant de la seua pròxima maternitat:

*Ara estic aprenent a estimar-te sense paraules
–perquè tu no les tens encara–,
a despullar la meua ment de sons
com despullada estava en invocar-te.*

*Hui ets només un pressentiment,
batec accelerat de promeses
en el teu regne d'esponges
paradís sense arbre de la ciència
del qual també seràs aviat expulsat.*

*Ací t'esperarem
perquè tu ens ensenyes
com d'inútils són els substantius
quan tu ens somrigues.*

Fins ací, les referències al·ludides pertanyen al món de la mitologia i la literatura. El normal és que la imatge d'una mare passe per ser una dona disposada a ajudar els seus fills i filles en el seu desenvolupament físic i mental, alimentant-los, educant-los i ajudant-los a superar els problemes i perills que la vida els presente, sempre amb un amor desinteressat.

*“Tants tipus de mares
com tants tipus de persones”*

Doncs bé, resulta que **aquest perfil no té per què ser exclusiu de les mares biològiques**. El diccionari matisa el terme: **mare adoptiva**: dona que ha adoptat un fill. Són una mare i un fill o filla, i no hi ha més a parlar. Si aquest comportament és assumit per una mare adoptiva..., què no farà una àvia davant de l'absència de mare? Ser mare, ni més ni menys. Fins a una **madrastra**, tan injuriada en els contes tradicionals i en el concepte popular, si és dona amb intel·ligència, cor, sensibilitat i sentit de la realitat, pot ser una mare estupenda per als fills de la seua parella.

El diccionari també recull una expressió encunyada en el joc infantil: **tocar mare**: arribar al lloc on se salven els participants en el joc de conillets a amagar i altres jocs de moviment. És l'espai de refugi i salvació. I és curiós que eixa expressió no sorgeix d'un enfocament adult, sinó d'una perspectiva infantil; és la identificació per a xiquets i xiquetes de la mare com a àmbit de seguretat i protecció. I és que és això. Fins i tot els adults, per ancians que siguen, quan estan en situació vulnerable no clamen pel pare, per la parella o pels fills, clamen per la seua mare. No fa falta que la dificultat siga molt greu, pot ser, simplement, un aclaparament o una sorpresa, i l'expressió ix sola: mare meua!

L'extrem negatiu en eixa perspectiva de seguretat i salvació arriba quan la mare falta. Per a les criatures és com si els llevaren el terra de davall dels peus. Ho expressa meravellosament José Agustín Goytisolo, que va perdre la seua mare durant un bombardeig a Barcelona en la Guerra Civil quan encara era un xiquet.

*Tu m'explicares un món
sense por sense fantasmes sense càstig
sense cambra de les rates
un món en el qual el llop
era bo i volia llepar-me igual
que als seus cadells
i en el qual l'home del sac
jugava a trobar-me
i després em mostrava les seues llandes i
botelles
les seues pells de conill.
Fins i tot el diable
era allí un aliat burleta
que en mudar de disfressa es tornava
un xiquet com jo
que no sabia
que existira un infern a l'altre costat
sinó només una pedra negra
en el pit dels malignes.*

Tu

m'explicaves totes aquestes coses.

parcaules
a la meua

mare

P

er tu,

I per a tu estes breus paraules.

Refugi d'amor abnegat

on tots trobem calma i complicitat.

Els teus fills som la teua il·lusió

la teua major demostració d'amor

quan arribe la tardor

serem la teua claror.

●●● M

G

ràcies Mare

per acompanyar-nos, per educar-nos, per cuidar-nos a cada moment de la Nostra vida tant de menuts com ja de majors, perquè una mare és per a tota la vida...

Gràcies per compartir amb nosaltres la teua alegria, la teua calidesa, la teua tendresa i per il·luminar-nos dia a dia amb el teu somriure, eixe somriure que porta felicitat en quant es dibuixa a la teua boca

Per tot i per més gràcies mama. T'estime.

●●● ..RICARDO

P

er a mi viure cada dia al costat de la meua mare és la millor anècdota, amb ella cada moment és insuperable, dona amb força, vitalitat, un exemple de superació, punt d'unió, sensatesa i amor incondicional.

Podria contar mil i una anècdota, ja que no li ho he posat fàcil en este viatge que és la vida, però em quede amb totes les coses bones que ha fet per mi.

Aprofitar estes línies per a agrair-li infinitament tot l'esforç i les ganes que ha posat en esta vida per a poder arribar a comprendre'm a arribar a eixe punt d'unió que no canviaria per res. Et vull, mamà.

●●● MIGUEL

Com començar a parlar de ma mare ?

En primer lloc ma mare es Maria Teresa Francés Lacalle, més coneguda com Maite . Vaig a parlar d'ella dins este món tan especial, que són les Falles.

És una dona que des de molt xicoteta i gràcies als meus iaïos materns, ha estat en esta falla vivint com a fallera totes les etapes del seu creixement personal. Una de les més significatives, per desconeguda, va ser quan vaig arribar jo, el seu primer fill. Ella tingué molt clar que jo també havia de viure des del primer moment en este "món" faller. Hem passat moments molt bons, i d'altres no tan bons. La pèrdua de son pare, el meu iaïo Pepe, sens dubte *ànima mater* del nostre llibret i també de la falla, va estar un colp molt dur, però també un punt d'inflexió en la seua vida fallera que la va portar a decidir, junt a altres dones de la falla, ser més activa en la preparació del llibret. Primer col·laborant en el q li demanaven i després fent de coordinadora i responsable del nostre llibret com abans el seu pare, el meu iaïo Pepe.

Ella és una dona que m'ha inculcat dia a dia l'amor per la falla i el treballar per ella .

Anècdotes podria contar-ne moltes. Des de les primeres festes , despertades, viatges, discussions pel llibret... jajaja. Però sobre tot em quede amb la història que sempre m'ha contat: quan jo era molt xicotet em dormia dins del casal amb tot el soroll que hi havia i que en el moment que deien d'anar a casa a dormir i eixia per la porta del casal, amb la quietud i el silenci em despertava, jajaja .

Gràcies mamà per tot el que fas per mi i per esta falla.

●●● HÉCTOR

Pense que soc una persona molt afortunada per tindre dos mares meravelloses. Les dos són iguals d'importants i no sé per on començar a parlar d'elles... La meua mare Mercedes, que des del dia 1 em va cuidar, ja que la meua mare Chelo per feina no va poder. Les he tingut al meu costat, sempre m'han ensenyat a continuar endavant vinga el que vinga. M'han vist créixer i convertir-me en la dona que soc hui. Elles són el meu suport, encara que la meua mare Mercedes ja no està ací, sé que em cuida des del cel. La Merxu, com jo li deia, era una persona treballadora i amb un cor que no li cabia en el pit. Ballar i riure era la nostra filosofia de vida. Un dels millors records que tinc al costat d'ella i la meua germana era mirar a la televisió el programa "Lluvia de estrelles". Que bé que ho passàvem!

Què dir de la meua Chelo?, dona lluitadora i treballadora com no n'he conegut cap. Ella és hui el meu pilar i el meu exemple a seguir. Sempre orgullosa de mi i el meu suport incondicional. Sempre recorde una frase que em va dir fa uns anys quan jo era menuda, jo li vaig preguntar: "Mare, què vols que siga de major?". A la qual cosa, ella sempre contestava: "El que més desitge en esta vida és que sigues feliç". I puc dir que ho soc, mare. **Mares, gràcies per tot**, i espere ser igual de bona mare que haveu sigut vosaltres per a mi.

● ● ● ADA

157

La vida em va premiar en permetre que la dona més lluitadora d'aquest món sigui la meua mare.

● ● ● ANÒNIM

De ma mare no puc centrar-me sols en un record o en una situació. Ma mare sempre està i ha estat present en totes les coses importants i significatives de la meua vida. Callada, sense fer soroll, simplement estant per recolzar-me, sent eixe pilar pràcticament invisible que et sosté sense que ningú se n'adone. A ma mare he d'agrair-li qui sóc i la manera que tinc de viure la meua vida. Ma mare m'ha deixat d'herència la il·lusió i les ganes de gaudir. Per tot això i per totes aquelles coses que ni conte ni vaig a contar, gràcies mamà, et vull amb tota la meua ànima, gràcies per tot el que fas per mi i per tots!!

●●● JORGE

158

Sempre he sigut una xiqueta de papà més que de mamà ja que tu eres més seriosa i mehys afectuosa però ara que porte dos anys sense tu me n'he adonat del molt que et volia i de que m'està costant molt acostumar-me a la teua absència, trobe a faltar les xarrades amb tu, venen a la meua ment tantes anècdotes, tants moments que vam viure i la teua manera de cridar a les coses.

Que trist que te n'hages hagut d'anar per a que em done compte de l'important que ets per a mi.

Vas ser una gran mare i una gran iaia .

●●● LOLI

Fa uns anys, exactament l'estiu del 2016, ens vam anar els quatre (els meus pares, la meua germana i jo) de vacances a Roma. Un viatge increïble, un dia del qual es va donar la situació que ara conte.

Després d'haver estat caminant i recorrent diferents llocs de la ciutat, ens vam dirigir cap al Foro romà. Com que feia prou calor i estàvem més bé cansades vam buscar lloc per a refrescar-nos. Vam trobar uns lavabos públics i allà que vam anar les tres i ens posarem a vore on podríem dinar eixe dia fins que entrarem en discussió les dues germanes en proposar cadascuna un lloc diferent.

Ma mare es va posar nerviosa en veure'ns discutir i intentant parar la discussió... li va caure el mòbil dins la tassa del wc ! Quin esglai i quin fàstic ! Però... qui posava la mà per traure'l ? Va ser ma mare l'atrevida.

El mòbil estava xorrant aigua i a ma mare sols se li va acudir al cap fer-li colpets on està l'altaveu per a traure l'aigua. I bones gotes que queien !

Evidentment el mòbil no funcionava, no podíem fer-ne res i havíem perdut totes les fotos del viatge dels dies d'abans, i això va causar un gran disgust a ma mare.

Com que de tot s'aprén en esta vida, d'aquell desastre vam aprendre que en eixes circumstàncies cal deixar el mòbil quiet, ficar-lo en arròs per a que absorbisca l'aigua i la humitat, i potser així recuperem el mòbil. Perquè aquell mai el vam recuperar.

Però molt més important, també vam aprendre que de les discussions no eix res de bo i menys si són entre germanes. Per a mostra... un botó !

●●● ALBA

159

Gràcies Mare per donar-me la vida i desviure't pel tete i per mi. Per cuidar-nos de xicotets i continuar guiant-nos de majors. Gràcies mare per continuar donant-nos-ho tot, per la teua saviesa, gràcies per donar-me suport en cada pas. Sense tu, no podria caminar i deixar el camí per a Emma, ho eres tot per a mi encara que no t'ho diga, crec que per fi la sabatilla voladora ha descansat, encara que hi haja vegades que de majors ens la vulgues tornar a tirar al cap.

Tinc la sort de tindre una altra mare, la meua mare fallera, Chelo, la que sempre ens ha cuidat com a uns més de la família, la que s'ha preocupat pel meu germà i per mi en aquesta gran família Santannera, i ara ho continua fent per la meua filla, aqueixa xicoteta revolució que ens ha tocat....

Milions de gràcies a les meues mares..... ●●● LOURDES

Mare meua: la meua Maru.

Què pense? Què dic? Què explique? Què conte de què és ma mare per a mi?

Doncs un dels pilars fonamentals de ma vida.

Com tocava ser a les mares d'abans: la dona de la casa. Cuidadora, cuinera, perruquera, infermera, consentidora, forta, treballadora, confident, pacient, lluitadora, carinyosa, i tota una llarga llista de substantius i adjectius que a tots ens ve al cap quan pensem en les nostres mares.

Però si alguna virtut tinc a destacar d'ella, eixa és la discreció i la fidelitat amb les seues conviccions i amistats.

Dit açò, què més puc dir-te?

Doncs gràcies. Gràcies per haver estat la persona que, junt amb mon pare, prengueres la decisió de fer-nos família fallera. Aquell dia de març del 1973 vam iniciar una aventura en la que aleshores era la falla Barri Santa Anna, després falla Santa Anna i ara ja A.C. Falla Santa Anna. I ací estem encara!

Al llarg de tots estos anys hem anant acumulant amistats, unes encara estan, però a d'altres hem hagut de deixar-les anar quan ha sigut l'hora. Hem passat de tot, alegries i penes, però d'aquestes últimes no diré res, dol massa!

I d'alegries, doncs celebrar que tant tu com jo enguany fem 51 anys en esta nostra segona casa, en la nostra estimada Falla.

Hem sigut les primeres falleres de la comarca en poder complir 50 anys seguits com a falleres, i a més a més en una mateixa comissió. Jo he tingut la sort d'haver estat reconeguda com toca, però no ha estat el teu cas perquè no va ser fins 10 anys després d'apuntar-te com a fallera que et censaren i començares a constar oficialment com a tal, i com el que val són els papers...! . Igual dóna, jo aprofite i et FELICITE des d'ací per haver aconseguit aquest fet, i com tu em dius: «les medalletes no tenen importància, és el estar, el fer i el gaudir de cada moment, de cada instant, de cada detall, el que és important». I tens raó.

Tens raó mamà. Per tot açò i més, MIL GRÀCIES . Et vull!

Dedicat a ma mare.

Com quasi totes les mares de la seua època s'ha dedicat exclusivament a la seua família en cor i ànima. No sols ens ha criat a nosaltres (els seus tres fills) sinó també ha estat sempre pendent dels seus pares i dels seus germans.

Des de menuda a ma mare el "rol" de mare li va caure de colp sense cap elecció; per ser dona i la major de cinc germans. Amb sols nou anys ja s'encarregava dels seus germans menuts, l'època i les circumstàncies la van convertir en una dona dreta i feta abans de temps. Per aquest motiu no podia acudir a l'escola molts dies, però ella que és desperta i intel·ligent i va aprendre tot el que podia sense ajuda, això l'ha convertida en una dona "autodidacta" "feta a ella mateixa i amb una sensibilitat especial, amb una vena artística. Tu eres capaç d'aprendre de tot a pentinar, a pintar, a fer flors de tela. Així tinguera jo eixa capacitat d'aprendre.

Una mare i iaia "patidora com cap" de vegades en excés i és així quan estimes a la teua família i la teua gent, no pots evitar-ho. Això és el que ella diu.

Una mare a temps complet sense descans perquè tu no tenies ni rentaplats, ni roomba i a més a més pendent de nosaltres en tot moment de transmetre'ns valors i amb dedicació no et perdies ni un partit de bàsquet de nosaltres. Mare estem orgullosos i jo t'admire per la teua capacitat d'adaptació i treball.

Una dona que de jove va aprendre a cosir en el taller de la tia Elisa, la tia Elisa era com una segona mare per ella i d'ella va aprendre a fer patrons i cosir.

Cosir és una de les seues grans dedicacions. Abans era capaç de passar hores i hores pegant puntades.

La majoria dels meus vestits de fallera els vas confeccionar tu i els jupetins dels teus nets també.

Per mi les falles sempre han estat molt vinculades a tu i al Pare amb vosaltres vaig

iniciar aquesta aventura fallera que porte amb ella tota una vida. Recorde molt bé que des que tenia deu anys et vas fer endavant i començares a pentinar-me i a confeccionar-me vestits i quin rebombori s'organitzava a casa a l'hora d'arreglar-se els cinc per acudir algun acte faller.

Com vam gaudir les dues, quan vaig formar part de la Cort d'Honor de Junta Fallera. Em vas confeccionar vestits, em pentinaves i amb el grup de pares ho passareu d'allò més bé als sopars i dinars organitzats. El pare i tu aconseguireu que gaudirem d'un any especial i jo també ho recordaré per sempre. Sempre pendent de mi i de què tot estiguera perfecte.

I ara quan arriba les falles posem cap per amunt la vostra casa, hi ha qui torna a casa per Nadal...jo torne a casa per falles i tu mare estàs atenta a tot, per uns dies capgirem la vostra rutina.

Mare no deixes mai de tindre il·lusió, ja siga per acabar de pintar eixe quadre a l'oleo, bé siga per cosir algun ornament nadalenc, per compartir una paella amb la família, escoltar als teus nets, cuidar les plantes o fer un bon passeig per la vorera del nostre riu Palància. Cada dia és especial i cal viure'l sense més ni més.

Junt amb el pare feu un tàndem perfecte, tu més nerviosa i activa i el pare tranquil i pausat compartint amb nosaltres tota la vostra estima.

Des d'aquestes lletres vull aprofitar per a agrair tota la dedicació, afecte, sacrifici i experiències que he viscut al teu costat i del pare.

Una abraçada

La teua filla

Sóc Borja Beltran i Català, fill major de la meua mare Maria Josep Català i Alpuente. La meua família per a mi és de les coses més importants en la meua vida. Res no podria ser possible sense el pilar fonamental que

tenim en ella, sí, MA MARE. Des de ben menuts recorde milers d'anècdotes junt a ella, però el que més recorde són els naixements dels meus germans menuts, en especial el de Marcos. Aquell 5 d'octubre del 2004 tot es va posar cames amunt quan vam saber que tenia Síndrome de Down, beneït cromosoma extra. Potser siga de les millors coses que ens ha passat en la vida, un repte difícil de superar però que els meus pares van enfrontar junts fins que la defunció del meu pare va deixar ma mare com a responsable única donat que Marcos era ben menut i tant la meua germana com jo encara erem menors d'edat. Així

els primers 14 anys de Marcos van estar una dedicació quasi que exclusiva ja que dues vegades per setmana calia portar-lo al local d'Asindown a València, una associació dedicada a la cura i ajuda per als qui tenen Síndrome de Down, i a la que pertanyem des del primer moment. Gràcies a ella i a les persones que la porten endavant, l'ajuda per a Marcos de fisioterapèutes d'edat primerenca com de logopedes, psicòlegs, orientadors, etc, van cobrir totes les seues necessitats fent un seguiment setmana rere setmana de la seua evolució física, psicològica i cognitiva. A més a més també hem rebut l'ajuda per a tràmits burocràtics quan ho hem sol·licitat. Unes altres instal·lacions ben conegudes són les de l'Hospital Clínic, on acudeix Marcos periòdicament per a realitzar una sèrie de proves que van confirmant-nos que tot està com toca.

Així podria contar-vos moltíssimes de les obligacions i atencions que comporta tindre un Down com Marcos a la família, per a qui sols cal buscar la seua felicitat i el seu benestar. Però tot sacrifici es dissol en rebre les seues mostres d'alegria, la seua innocència, les ganes que posa en agradar a tots, i avui en dia podem dir que Marcos, és molt feliç envoltat de tot el món que l'estima. I això ho sabeu ben bé totes les persones que el coneguen. Com ja he dit abans. una vegada va passar la mort del nostre pare, ella va tirar endavant la nostra humil família, lluitadora com la que més i amb l'afegit de cuidar i educar ella a soles de Marcos, amb una miqueta d'ajuda per la meua part, de la meua germana i també de tota nostra família.

No som molt de parlar d'aquestes coses a casa, però aprofitant el lema que ens brinda enguany la nostra falla fent protagonista principal la figura de la MARE, tant jo com els tetes volem dir-te que GRÀCIES, gràcies per ser valenta per cuidar de nosaltres i procurar que mai ens falte de res, gràcies per ser la mare que tot fill voldria tindre i gràcies per fer que tota una vida d'inestabilitats sembla al teu costat un món en calma.

●●● De part de Mª José, Marcos i Borja... GRÀCIES MAMÀ!

Vos vaig a contar una cosa:

Diuen que la perfecció no existix, però jo crec que es casà amb mon pare, i és ma mare. Tot el que sóc i espere ser li ho dec a ma mare.

No és per presumir, però com ma mare no hi ha altra, encara que quan em porte mal em diu que m'enviarà a un col·le militar.

El vull molt

●●● ISSEY

Mare és la que ens porta al món, la que ens ensenya valors, ens educa i ens ajuda a créixer com a persones orientant-nos en prendre decisions. Sense mare no podria viure.

●●● LOARA

la **mare** APARTAT FALLER
que ens ha "parcit"

folla **Mare meua**
Santa Anna
2024

Saluda President 2024

A mics i amigues,

Uns dels privilegis de ser president de l'Associació Cultural Falla Santa Anna és poder dirigir-me a tots vostés des d'este saluda a pocs dies de les nostres festes josefines, i enguany ho faig per primera vegada d'esta la meua comissió.

Soc faller des de 2012 en comissió adulta, al llarg d'estos anys he passat per diferents càrrecs, en els anys 2015 i 2016 vaig ser president de l'AC Falla El Mercat, la qual cosa em va donar pas a pertànyer a l'executiva de la Federació Junta Fallera de Sagunt durant cinc anys. Passant pels càrrecs de responsable de Cort d'Honor i Falleres Majors i vicepresident de Cultura de la nostra Federació, adquirint experiència des de l'altra part del món de les Falles. En estos anys he conegut molta gent d'altres comissions, presidents, falleres majors i companys de Federació, per als quals sempre tindrè un bon record, amb els quals he treballat tenint sempre un objectiu en comú: la nostra festa, **LES FALLES**.

Vull agrair al veïnat per la seua paciència i demanar disculpes per totes les molèsties que puguem ocasionar o que hàgem ocasionat, també a totes eixes persones que col·laboren amb nosaltres desinteressadament per a poder portar el nostre treball anual avant.

Donar gràcies, com no, a cada persona que forma part o ha format part de la nostra comissió. Des del càrrec més alt fins a l'últim vocal. Des d'organitzar una activitat fins a agranar el carrer o parar taula, preparar o servir una taula per a una picada, dinar o sopar, perquè tots puguem gaudir de la vida fallera.

Especialment a totes eixes persones que sempre estan disposades a fer tot els que se'ls demana sense importar càrrec ni edat. Gràcies per acompanyar-me i donar-me suport.

Als xiquets de la comissió els dic que ara que són a temps aprofiten de gaudir i xopar-se de la nostra cultura, sou el futur de les Falles, algun dia sereu vosaltres els que estareu davant per a poder mantindre els nostres costums i tradicions i allí estarem nosaltres per a ajudar-vos i donar-vos suport perquè tot continue i puguem seguir amb les nostres tradicions.

Vull donar les gràcies a la meua família per ser i estar al meu costat i donar-me suport en tot moment. A la meua família política, gràcies per estar en tot moment. Ricardo, gràcies per eixa ajuda incondicional per aguantar totes les meues bogeries, les meues absències i, sobretot, totes les meues converses de falla i els meus raonaments, en què moltes vegades ens costa arribar a un punt mitjà, però sé que sempre arribem per eixe amor a les Falles que tenim en comú. Gràcies.

Als meus companys de viatge: **Alba, Loara i Issey**.

Loara, sabem que és el teu segon any com a fallera major infantil de la teua benvolguda comissió, xiqueta dolça i afectuosa que s'apunta a tot, que gaudeix de cada acte, encara que en algunes ocasions es despista amb algun tik tok. Gràcies per ser eixa llum i innocència d'este grup de quatre que hem format enguany.

Issey, què dir de tu, xicotet homenet responsable, murri i afectuós, també és el teu segon

any com a president infantil d'esta la teua comissió. Sabem que algun dia seràs, no en tenim dubte, un gran president de la comissió adulta. Espere haver-te aportat el significat de les Falles. No canviés mai, et volem.

Alba, encara recorde eixe anhelat dia en què vas eixir fallera major d'esta la teua comissió. Cosa que esperaves pacient des de feia ja algun any. Gràcies per ser com eres, per estar en tot i pendent de tots, per la teua inescotablement de pensar i de fer. Dir-te que gaudisques d'estos dies que ens queden com a màxims representants, que et xopes de tot el que tenim al voltant, són dies on tot passa a una velocitat extrema i perdurarà en els nostres records, gràcies.

Als tres dir-vos que gaudiu de cada acte, de cada activitat i de cada cercavila. La nostra setmana gran comença en molt poc de temps i acaba de seguida. Gaudiu-la.

Als familiars de Loara i Issey, gràcies per deixar que els vostres fills i nets hagen format part d'este màgic grup de quatre. Per ajudar-nos i posar-nos les coses fàcils en tot moment, sense la vostra ajuda hauria sigut tot un poc més difícil. Moltes gràcies.

Per a acabar vull dirigir-me a tots els representants de totes les comissions, a la Federació Junta Fallera de Sagunt, presidentes i presidents, falleres majors i cort d'honor, i sobretot a les meues senyores, este any 2024 està sent un any inoblidable, carregat d'emocions que espere que continuen fins a l'últim instant, que acabarà el dia de Sant Josep, quan totes les nostres falles es reduïsquen a cendres, llavors recordarem tots els moments que ens han unit enguany.

Ara sí, només em queda dir que les portes del nostre casal estan obertes per a tothom, que gaudiu de cada moment, i espere i desitge que estes Falles queden en els vostres cors amb un bon record per sempre.

Mare meua
Santa Anna
2024
Falla

PRESIDENT

Miguel Arenas i Chica

Saluda Fallera 2024 Major

Per a mi és un plaer i un honor dirigir-me a vosaltres com a **Fallera Major de l'AC Falla Santa Anna**, de la qual forme part des de ja fa 12 anys. Soc **Alba Fides i Borbotó**.

Tots els que em coneixeu sabeu la il·lusió que em feia que arribara aquest any, un any ple d'emocions, alegries i vivències espectaculars.

És un privilegi poder viure aquest somni desperta, el somni que tant he estat esperant i per fi s'ha fet realitat: ser la Fallera Major del 2024 i passar a formar part de la història d'aquesta comissió.

Gràcies i mil gràcies a totes aquelles persones que m'acompanyen i fan que tot açò siga possible. Especialment als meus acompanyants de regnat: **Miguel, Issey i Loara**. Els quatre formem un equip excepcional i portem sempre al nostre cor l'escut d'aquesta gran falla. Així com a la meua gran i meravellosa família, que fan que aquest any siga el millor de la meua vida.

No puc oblidar-me de la resta de la comissió: tots i cadascun dels fallers i falleres que lluiten i treballen durant tot l'any per tal que cada acte siga excepcional i tots junts gaudim de la nostra volguda festa.

Espere que gaudiu d'aquest **2024**, amb alegria, passió, sentiment, i que ens acompanyeu en aquest meravellós camí.

¡VISCA L'AC FALLA SANTA ANNA!

Mare meua
:: Santa Anna
Faller 2024

FALLERA MAJOR

Alba Fides i Borbotó

*Comissió
Executiva*

President

Secretari.

Vicesecretària

Vicepresident General

Vicepresident 1er (Economia i festejos) Julio Gil i Alcamí

Tresorera

Comptadora

Vice-comptadora.

Delegat de Comptabilitat

Vice-delegat de Comptabilitat

Delegada de Loteries

Vice-delegat de Loteries

Vicepresident 2on (Casal)

Delegat de Casal

Vice-delegats de Casal

170

Vicepresidenta 3a (Cultura)

Delegada de Cultura

Delegada de Llibret

Vicepresident 4t (Actes, protocol)

Delegada d'Infantils.

Vice-delegades d'infantils

Delegada de xarxes socials, Actes i Protocol

Delegada d'Incidències

Delegada de Flors

Delegat de Pólvora.

Vice-delegats de Pólvora

Vicepresident 5é (Esports, activitats diverses i sectors)

Delegat d'Esports

Delegada de Cavalcada.

Vice-delegades de Cavalcada

Delegada d'Ornamentació

Vicepresident 6é (Viu les falles)

Miguel Arenas i Chica

Josep Xavier Marco i Raro

Noelia Marchán i Comeche

Ricardo Antonino i Pérez

Marta Gil i Sola

Mª José Sola i López

Xelo Pérez i Castillo

Pepe Gil i Pallarés

Miguel V. Bono i Romero

Conxa Mena i Calza

Eduardo Díaz i Peris

Ginés Ruiz i Lara

Isaac Rubio i Torres

Adalberto Báguena i Tamarit

Juanvi Iranzo i Alós

Anna Rueda i Mena

Mª Teresa Francés i Lacalle

Laura Comeche i Martínez

Lourdes Crisol i Barrachina

Julio Gil i Sola

Virginia Mascarell i Gimeno

Irene Marco i Micó

Mireia Redondo i Gómez

Eva Marín i Mas

Maria Viñals i Andrés

Carmen Tamarit i Carles

Gema Miragall i Gálvez

Josep Campos i Matoses

J. Antonio Grimaldos i Martínez

Abdón Antonino i Pérez

Rafael González i Berzosa

Israel Verdejo i Pérez

Tere Peris i Soriano

Cristina Forte i Aleixandre

María Jose Catalá i Alpuente

Lydia Camacho i Forte

Borja Beltrán i Catalá

Fallera Major:

Alba Fides i Borbotó

Vocals

Francesc Marco i Tortajada
Mª Josep Lacalle i Huerta
Conxa Aleixandre i Aleixandre
Mª Sacramento García i García
Carolina Díaz i Mena
Olaya Marco i Micó
Maria Bono i Romero
Ana Belén Mañas i García
Francesc Bono i Romero
Inmaculada García i Aleixandre
Eva Mª Marco i Raro
Imma Báguena i Tamarit
Casto Camacho i Ruiz
Ana José Segura i Rubio
Manolo Hernández i Cano
Nuria Sanchis i Aznar
Yolanda Pérez i Gómez
Héctor Pi i Francés
Juan D. de Haro i Guillén
Mª Dolores Berzosa i Muñoz
Verónica Andrés i García
Jairo Caballero i Gómez
Alberto J. Galarza i Ortiz
Laura Palomar i Lloris
Ainhoa Moros i Marqués
José Miguel Rozalén i Martínez
Elena Caplliure i Gil
Coral Fraga i Agües
Fàtima Sancho i González
Pablo Sanz i Espejo
Júlia Caplliure i Gil
Noelia Partal i Lara
Elena Carreres i Segura
Juanjo Monleón i Noverques
Marcos Beltrán i Catalá
Noelia Benet i Izquierdo

Marta Carreres i Segura
Pablo Ruiz i Alcaide
Adrià Belmonte i Marco
Ariadna Hernández i Díaz
Alejandro Bono i Segura
Teresa Redondo i Gómez
Vicente Llorens i Grau
Paula Sancho i González
Alejandra López i Francés
Sergio León i Cárdenas
Carlos Sabio i Mezquita
Mª José Moreno i Perona
Ada Ferragud i García
Gemma García i Meliá
Javier Megías i García
Mª José Beltrán i Catalá
Silvia Lara i Remolí
Alberto Campos i Piquer
Aura Matei
Victoria Marín i Mas
Carlos Izquierdo i Clemente
Ramón Palanca i Andújar
Sofia Manchado i Mateo
Mª Mar Bono i Lucas
Álvaro García i Morales
Celia Martínez i Conejos
Jorge Luis Giraldez i Arroyo
Gala del Moral i Carrera
Kevin Merlos i Gázquez
Daniel Rossell i Moreno
Beatriz Moreno i Rossell
Anna Sebastiá i Perales
Jorge Murciano i Bru
Noelia Romero i Anreus

Exaltació Fallera 2024 Major

174

Hola, Alba.

Com està anant el teu somni? Sé que mai hagueres imaginat que jo estiguera ací dalt vestida de fallera, però, com veus, els desitjos sempre es poden fer realitat.

Avui les meues paraules no poden contindre l'emoció que sent al veure la meua germana complir el seu somni, el que més ha esperat i desitjat, el somni de ser fallera major.

Des que érem xicotetes, sempre vaig saber que estaves destinada a brillar i a aconseguir tot el que et proposaves, per això vull fer-te saber de part de tota la gent que t'estima que t'admirem, que estem orgullosos de tu i que sempre t'acompanyarem en la persecució dels teus somnis.

Sé que hui pot ser un dia difícil per les persones que ja no estan per a acompanyar-te, però estic segura que senten el mateix orgull que sentim els que som ací. L'àvia Maruja està aplaudint-te des de dalt, ja saps la il·lusió que ella tenia que arribara

aquest moment, un sentiment faller que només vosaltres dos enteníeu. Estic segura que l'has fet sentir plena.

Eres una persona que sempre s'ha dedicat als altres, des de l'àmbit personal al professional, sempre entregada a fer de la vida de les persones un lloc més bonic, i això ho sé jo de primera mà. Encara que de xicotetes ens portàrem a matar (com diem ara, coses de bones germanes), ara no imaginaria la vida sense tu, sense la persona que sempre ha cregut en mi i la que sempre m'ha tirat cap avant.

Per finalitzar, en nom de la teua família i de les teues amigues, esperem que mai oblides aquest dia i que nosaltres tinguem la sort d'acompanyar-te fins al final. Espere que la música de cada mascletà ressoni dins de la teua passió, recordant-te l'orgull de ser valenciana i l'orgull de ser la **fallera major de la Falla Santa Anna.**

Allora

Falla 2024
Gran

176

MARE MEUA

#ELTALLERDEDANIBAREA

COS CENTRAL

Al cos central de la falla veus una imatge gran: representa la natura, com una dona regnant.

És el volum majestàtic que pregona alt i ben clar que la falla de Santa Anna aposta a favor de l'art.

Ho fa amb estil l'artista superant el vell barroc i adoptant el cubisme i el surrealisme forts.

La dona no té pintura que definisca detalls, tot línies i planures que miren, sí, cap endins.

I tu, que atent la mires, has de llegir-la a fons per entendre el concepte i allò que sent el cor.

Veus que la fèmina esvelta és un altíssim pilar que s'eleva de la terra i arriba ben a dalt.

Falla **Mare meua**
Santa Anna
2024

ARTISTA: DANIEL BAREA
Títol: MARE MEUA
Crítica i versat: Manuel Civera

El tronc que endins arrela
xupla la saba per dins,
i les branques que s'allarguen
són mans i braços florits.

Devots som de la natura
i li devem gratitud,
perquè ella ens dona vida
i ens cobreix de virtuts.

Mireu la mare natura,
li hem adjuntat dos cors
que simbolitzen l'estima
que no cap al nostre cos.

És la versió moderna
de les deesses del passat
Neitin, Diana, Maria
que ha advocat la ciutat.

NEITIN

La deessa protectora de la ciutat de Sagunt en iber s'anomenava per a més senyes Neitin.

El nom Neitin ens revela que era esposa de Net, déu de la guerra dels ibers en els més reculats temps.

Neitin era la deessa de la natura: del bosc, dels animals salvatges i de la virginitat.

Es representa molt bella i jove amb un pentinat adornat amb una lluna i amb túnica de blanc.

A les monedes ibèriques veiem el creixent de lluna: es refereix a la nostra Neitin, vigilant, nocturna...

Va acompanyada d'un cérvol, i sovint també d'un ca, el seu arbre era el roure i va armada d'arc i carcaix.

DIANA

L'any dos-cents dènou abans l'era Sagunt fou del bàndol romà: fou assetjada, vençuda i assolada per Cartago.

Els romans recuperaren Sagunt i passà de nou de Roma ser federada i romanitzada clou.

Això suposà alguns canvis: Net i Neitin foren rellevats per Apol·lo i Diana i Net s'assimilà a Mart.

El culte a la deessa al bell mig de la ciutat va convertir-se en centre salutífer i sagrat.

De fet, tenien les dues les mateixes potestats: defensa de la natura agrest i la castedat.

S'identificà amb la Lluna, tutelar dels animals, dels esclaus, humils i pobres, i dels més desemparats.

MARIA

S'expandí el cristianisme,
i el costum social
trobà a faltar una dona,
la filla de Santa Anna.

Maria, la mare de l'home
que s'esperava amb afany,
el Crist, fill de déu fet home
que acabà crucificat.

L'any sis-cents quaranta nou,
al Concili de Letran,
es declarà que Maria
era mare virginal.

D'aleshores ençà és la Mare
de Déu en propietat,
i amb temps l'anomenàrem
Mare dels Desemparats.

Neitin, Diana, Maria
han ocupat els altars,
per ser les nostres patrones
i sovint els hem pregat.

Les falleres fan ofrenes
de flors a la *maedéu*
i el cos central de la falla
representa sentiment.

MARE NATURELESA

La mare naturalesa
és un concepte actual
que diu clar la importància
més preuada dels humans.

La mare naturalesa,
com una divinitat,
té força, però no tanta
que reste l'activitat

que es produeix de sobra:
plàstics, residus fatals...
com si fora adob innocu
quan posen punt final.

ESCENA 1

MARE MEUA, LA NATURESA!

Fa temps, molt de temps,
potser el paper
la tasca antròpica
la terra s'escalfa,
els rius se sequen
control del consum
ponent i vent fort
El reg escasseja
el preu es dispara
La terra s'ocupa
els déus no entenen
que el sòl productiu
els camps d'espillats,
El llauro mira al cel,
no sap qui l'atén
Neitin ja no és ,
Maria, si tens fe,
perquè més val tot
Reseu llauradors
vos compre a bon preu
un pèl vos importa
si ompliu la butxaca
El camp i el bosc
el sòl està eixut
la vida vegetal
Trellat demanem

que la natura es queixa;
de l'home n'és la causa,
l'explotació de la terra:
la sequera persisteix,
i les alarmes s'encenen,
piscines, aixetes, banys...
i els arbres solten el fruit.
i els aqüífers s'esgoten,
i l'energia és molt cara.
per altres menesters,
que es barate el sòl,
l'ocupen les factories,
plaques de força solar.
ja no recorda resar,
i qui pot resoldre-ho.
Diana marxà després,
et pot ben bé conformar
i bo, que res i roí.
perquè la gran empresa
allò que el mercat no fa,
l'agricultura futura
amb l'especulació.
tenen set de mesos, anys...
i el foc pot devorar
i animal en camps, muntanyes...
i evitem la mort cantada.

ESCENA 2

MARE MEUA, COM ESTÀ LA POLÍTICA...

Mare meua, la política
municipal, autonòmica,
europea, mundial...

Els polítics no s'entenen,
el diàleg és difícil
per tindre la veritat.

L'objectiu no es entendre's,
és negar-se i engrescar-se
mai no és acordar.

Dissentir no és política,
és amollar el que penses.
Cal esforç i estudiar.

Qui crida no té respecte,
insultar és un defecte.
Cal saber enraonar.

Cal frenar la violència
física i parlamentària.
Cal contenció verbal.

L'anàlisi i l'estudi
és la millor medicina,
preventiva és clar.

Rússia envaeix Ucraïna
i bombardeja a dojo
per raons del Putin tsar.

Hamàs Israel ataca
i aquests desfan Palestina
i tot s'amera de sang.

Milei, fatxa histriònic,
guanya per molt Argentina
amb insults despentinats.

A l'Estat l'extrema puja
i servil és amb la dreta
per impedir avançar.

Se salten tots els principis
i culpen els adversaris
d'haver-los-hi entrampat.

Em sona a incivil guerra
en què els vençuts pagaren
per auxiliar el fat.

ESCENA 3

MARE MEUA, LES VELLES TRADICIONS...

La Setmana Santa Saguntina,
el Divendres Sant de bon matí
fins la processó de la vesprada
és la festa més antiga hui.

Fou creada a principi del catorze
de mà del tercer orde, beguins,
franciscans per reviuere la vida
i mort del salvador Jesucrist.

Al llarg de tot el dia Divendres
ells la representaven en viu,
eren generalment conversos
que abraçaven la fe així.

També hi havia dones beguines
a Morvedre que actuaven amb tal fi,
vivien al convent de Santa Anna
i s'encarregaven de cosir...

En l'Edat Mitjana no deixaven
que les fèmines foren actrius,
i sempre sota l'ombra dels homes
feien tasques d'assistir, servir...

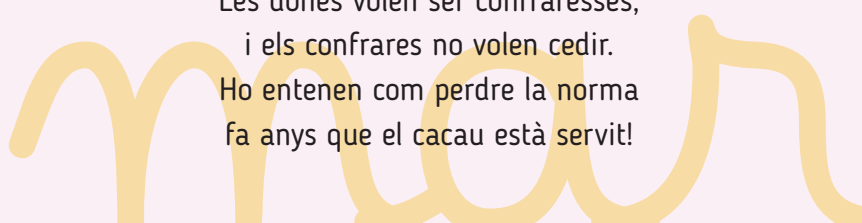
Amb l'expulsió dels jueus,
els conversos industrials rics
crearen la Confraria de Peraires
(adobar pell i tenyir teixit...).

Instal·lats a la sinagoga
sota el nom del *Corpus* de Crist,
seguien vivint a la judaica
representant el turment de Crist.

La tradició seguí intacta
el mil cinc-cents seixanta i cinc,
quan crearen la Confraria
Puríssima Sang de Jesucrist.

Confreres i majorals són homes
seguint el costum dels més antics
i ara que tenen dret les dones
els confreres no es volen obrir.

Les dones volen ser confreres,
i els confreres no volen cedir.
Ho entenen com perdre la norma
fa anys que el cacau està servit!

2. LA LLENGUA

ESCENA 4

MARE MEUA, LA NOSTRA LLENGUA...

1. LA PARAULA 'MARE'

La paraula *mare*
la tenim a la llengua
a punt de pronunciar:
invoca la mare
des de la tendra infantesa
al crepuscle de la vellesa.

La mare és l'origen, la causa,
i el principi de tot:
el llit (del riu) mare
la séquia mare
la mare que ens ha parit,
el llit mare (del riu),
la mare del vi,
l'abella mare,
la mare dels ous...

La paraula *mare*
és referida a allò més preat:
la Mare de Déu,
la mare biològica,
la mare de llet,
la mare adoptiva,
la mare política,
la mare que t'ha parit
eixir-se'n de mare.

Si la terra és la mare,
la llengua és l'essència
d'aquesta humanitat,
perquè mitjançant la llengua
els humans parlem del món,
i expressem els sentiments.

La llengua és l'invent
major creat pels humans.
Més encara, som persones
perquè parlem i escrivim.
La llengua és eina viva,
com el poble que la parla.

La llengua designa el poble:
valencià, castellà,
francès, alemany, anglès...
Quan la llengua no es parla,
la llengua, de veritat,
desapareix sens sentit.

Quan perdem la nostra llengua,
diu bé Andrés Estellés,
perdem la identitat,
perquè es perd la història
i el nom de cada cosa,
i la recreació.

És la llengua de les falles,
la que ens han transmés els pares,
la que hem escoltat en contalles,
en què hem rigut amb ganes,
en què hem estimat amb flames
i en què escrivim muntanyes.

ESCENA 5

MARE MEUA, LA VIVENDA...

1. Les cases pairals

Morvedre s'ha fet,
a partir de cases
amos d'horta i camps
i a més de vivenda
quadra per equins
magatzems i andana

Eren cases grans
fills i net tots junts
El pares es feien
un fill heretava,
i de temps en temps
de posar al dia

Avui no són útils
les grans plantes baixes
si la zona és densa
Si tot això falla,
o s'ha d'assolar
petits amb garatge

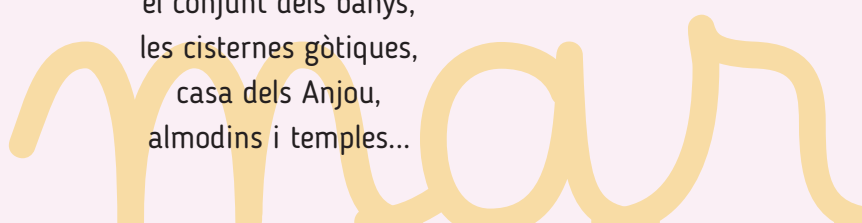
Les cases històriques
no es tenen en compte
A Morvedre tenim:
el forn i l'hostal,
casa de Romeu,
Casa dels Gaeta,

com tants altres pobles,
nobles i pairals.
que donaven feina
tenien corral,
entrà(da) per al carro,
per guardar el fato.

on vivien pares,
en harmonia.
vells i morien
la vida seguia
es feien les obres
i per reparar.

per als empleats,
acullen negocis
i les fa rendibles.
la casa caurà
per fer habitatges
i no massa cars.

que són patrimoni
i van degradant-se.
el conjunt dels banys,
les cisternes gòtiques,
casa dels Anjou,
almodins i temples...

2. La casa i el lloguer

Gigafactoria
el mercat immòbil
i els desocupats
sols són emparats
els joves no tenen
i els emparen

Joves ben formats
per guanyar-se el sou
i somiar Sagunt,
recordar els pares
i els amics d'escola
Quan desperta veu

Hi ha qui amb esforç
amb la hipoteca
si el treball no manca
Si apugen l'euríbor
el banc te l'embarga
o has de fer més hores

Més desgraciat
se'n va de vacances
la troba ocupà(da)
La poli aplica
no pots expulsar-los
que el jutge comprove

ha despertat gana,
ha pujat els preus
que no tenen sou
per la caritat,
el sou p'a un pis
els pares a casa.

han d'emigrar lluny
p'a dormir ben just
ciutat immortal,
que sempre l'estimen
i adolescència.
que el treball l'espera.

es compra un pis
que paga a terminis
i no augmenta la quota.
i no pots pagar,
i et quedes en blanc
o morir-te de fam.

arriba a ser qui
i, quan torna a casa,
i no sap què fer.
la norma fatal:
i cal esperar
el que l'amo sap.

Saluda President 2024 Infantil

186

Hola de nou!

Per a qui encara no em conega, sóc **Issey Rozalén i Camacho**, amb pare provinent de terres de secà i mare de terra i mar salada, vivint a les faldes de la Peña i envoltats per la flama santanera.

Sóc faller de bressol i porte la pólvora a la sang. El meu primer record es voler presidir la falla, i com a bon consentit, enguany torne a repetir.

Estic molt content de poder tornar a representar a la comissió infantil de la falla, ho tornarem a passar "de traca". També molt agraït a Miguel per estar sempre al meu costat, a Alba per cuidar-me i a la meua Loara per no deixar-me a soles. Però sobre tot, a la falleta del meu cor.

Enguany més, i a per tot.

Mare meua
Santa Anna
2024
Jalla

PRESIDENT INFANTIL

Issey Rozalén i Camacho

Saluda Fallera 2024 Major Infantil

188

Enguany torne a saludar-vos des d'aquesta pàgina del nostre llibret.

Ho faig perquè repetisc com a **Fallera Major Infantil** de la meua volguda falla.

Torne a estar acompanyada per Issey, però enguany són Lalo i Alba els representants majors i els que tenen cura de nosaltres i a qui acompanyem en tots els actes que podem.

Sembla que tot és igual però no és així ja que cada moment el torne a viure com si fóra la primera vegada, posant tota la meua il·lusió.

El meu desig és passar unes Falles tan bones com les de l'any passat. Estar acompanyada per tota la xicalla de la meua falla i gaudir de tots els actes fallers.

També desitge que tot el món passe una bona setmana fallera i participe en tots els actes que puga.

Bones falles 2024

Loara Gómez i Fraga
Fallera Major Infantil 2024

Mare meua
::: Santa Anna
Falla 2024

FALLERA MAJOR INFANTIL

Loara Gómez i Fraga

Comissió Executiva Infantil

President.....	Issey Rozalén i Camacho
Vicepresident 1er.....	Álvaro Bono i Segura
Vicepresident 2on.....	Daniel Hernández i Díaz
Secretari.....	Diego Galarza i García
Tresorer.....	Ían Pérez i Báguena
Comptador.....	Diego de Haro i Mañas
Delegats.....	Vera Galarza i García Loara Gómez i Fraga

Marc Pérez i Báguena
Chloe Báguena i Andrés
Claudia Quesada i Redondo
Sergio de Haro i Mañas
Emma Crisol i Barrachina
Lucía Rubio i Marco
Joan Peñalver i Miragall
Thiago Llorens i Redondo
Candela Llorens i Redondo
Alberto Bielsa i Sancho
Adalberto Báguena i Andrés
Valeria Campos i Matei
Vega Ruiz i Peris
Mateo Izquierdo i Marín
Pablo Murciano Rodriguez
Ramon Palanca Gil

Vocals

Exaltació Fallera 2024 Major Infantil

192

Bona vesprada, princesa

No sé si t'esperaves que fóra jo qui et dirigira avui aquestes paraules, però no volia perdre l'oportunitat d'explicar a tot el món qui és la xiqueta que està de nou asseguda en aquest tron, vivint de nou el somni, que tant havies desitjat.

En veure les teues llàgrimes el dia de la cremà, no vaig tindre cap dubte, sabia que series capaç de convèncer ta mare, ella que sempre està disposada a fer realitat els teus somnis. I tornaries a estar al més alt de la nostra comissió, comptant amb el recolzament de tota la família, ser la menuda de tres germans sempre ha tingut els seus avantatges.

Tots al teu costat un any més, preocupats per a que sempre estigues perfecta, i disposats a acompanyar-te en tot moment. Cuida'ls, perquè estan deixant el seu temps per a que tu pugues gaudir de nou d'aquesta preciosa bogeria.

Ets una xiqueta dolça, de primeres vergonyosa, però en quant agafes confiança despertes l'alegria al casal, que ja s'ha convertit en la teua segona casa, sempre et costa molt voler-te'n anar. Gaudeixes de cada ball, als playbacks i al casal, però sobretot al TikTok, que ja ens has fet fer a tots.

Des que et vaig conèixer vam connectar immediatament, i ja no et soltaré mai, eres rissa i traca, també tendresa i curiositat, en un món faller que és la teua passió i del que cada dia gaudeixes més.

T'hi veig de nou asseguda, però què diferent a l'any passat! Has deixat de ser una nineta, per a convertir-te en ja quasi una gran dona fallera. Has crescut, has madurat i cada dia demostres més saber estar, però sobretot m'encanta veure com cuides de les xicotetes de la teua comissió, de la mateixa manera que jo cuidaré de tu.

Loara

Novament capitaneges al costat del tete Issey la nostra benvolguda comissió i espere que no siga l'última vegada en veure-vos en eixe lloc, així com vos desitge que gaudiu més si cap d'aquest somni, junt amb Lalo i Alba, que són dos grans fallers i persones, dels qui de segur esteu gaudint i aprenent moltes coses.

Només em queda desitjar-te un any ple d'aventures, gaudeix el moment, coneix nous amiguets i amiguetes, fes pinya amb els teus companys de somni i que sobretot balleu en cada cercavila això de "mi caballo camina palante".

Està tot dit princesa, saps de bona mà tot el que et vull, i per això és per a mi un orgull, poder dir que Loara Gómez i Fraga, és de Santa Anna la seua **Fallera Major Infantil**.

COS CENTRAL

La iaia, molt contenta,
Totes les nits conta contes
De por i d'amagatontes
La xicalla l'escolta atenta.

La iaia conta contes de por,
De fantasmes i lletges bruixes,
I a les xiquetes trau el plor
En veure Sagunt tota foscor
I el terme replet de fotovoltaïques.

La iaia conta contes
I a la xicalla vol animar
des d'un muntó de llibres
llegir als menuts vol escoltar.

Cal promocionar la lectura,
Llegir llibres és una aventura,
Però als joves es pareix una tortura:
Caldrà ensenyar-los a estimar la cultura.

La Lluna trista està ací dalt
Com si fora un observatori.
A la iaia donen un sobresalt
Quan informen del Conservatori
Que Sagunt no aconseguirà
Amb la Generalitat un conveni meritori.

Atemorides estan les rates penades,
A la xarxa no s'integrarà el Conservatori,
Ja que a València governa partit adversari
I les promeses ara les han oblidades.

ARTISTA: FRANCISCO J. MARTÍNEZ
Títol: LA IAIA CONTA CONTES DE POR
Crítica i versat: Eva Marco

ESCENA CAÇAFANTASMES

Un conte de caçafantasmes
Amb el fantasma de l'homofòbia:
Quan al nou institut al carrer
Van aparéixer pintades anònimes
que volien en la joventut malvoler,
trencant la tranquil·la convivència.

Però els caçafantasmes van actuar
Per la diversitat respectar
I el carrer es va repintar:
Amb la bandera multicolor
El problema van solucionar.

ESCENA BRUIXA I BEURATGES

La bruixa treballa de valent
Amb beuratges i encanteris
Per tindre un transport decent
De qualitat i de millor horaris.

La granera la bruixa ha utilitzat
Per arribar a València ciutat,
Ja que el polític prometia
Una línia de metro i un tramvia.

Un encanteri va llançar
La bruixa dels beuratges
Per tal de facilitar
Entre Sagunt i el Port els viatges.

falla **Mare meua**
Santa Anna
 2024

ESCENA LABERINT DEL FAUNE

Com al laberint del faune,
 Les explicacions es van perdre
 I sense que ningú se n'adone
 A festes van tallar arbre i arbre

Per tal de celebrar

Gran festival musical,

I xicalla i iaies es van quedar
 Sense placeta d'ombra on berenar.

La ciutat a poc a poc es va quedant

Sense arbres, plantes i flors,

Perquè els jardins són de diners engolidors
 I diu la corporació que és per estar estalviant,

Però el sou ells es van apujant:

Això sí que és **necessitat!**

La casa porta darrere el caragol,
 Quina sort més gran que té ell!

Més d'u això vol, jove o vell,
 De no pagar ni casa, ni lloguer,
 Això sí que és un gran poder,

Ell sí que pot estalviar

I a Sagunt ens van augmentar

La quota que hem de pagar
 quan la gigafactoria van anunciar.

ESCENA XIQUETA I UNICORN

La xiqueta imagina un conte
D'un unicorn meravellós
Que a Sagunt per fi porte
Un futur més profitós.

A **Sagunt** ciutat, volta i volta faràs
Si un poc més tard has arribat,
Si no tens garatge per llogar
La paciència prompte hauràs esgotat.

Volta i volta pegaràs,
Més difícil no pot estar:
Cap lloc per tot l'entorn.
Segur que primer trobaràs
Com la xiqueta a l'unicorn
Que aconseguiràs aparcar.

Zona blava o reservat,
Mobilitat reduïda o gual,
tot carrer està igual,
un cotxe vull comprar
que es guardi tot plegat.

ESCENA FADA I XIQUET

El xiquet mira inquiet la fada
I en la iaia es posa a pensar:
Per al net és la iaia estimada
I a bàsquet no pot veure'l jugar.
Perquè als pavellons no pot estar esglaons pujant,
No tenen cap accessibilitat, però això els fa igual.
Ni un ascensor, ni al **René** ni al **Veral**.
De segur que en els majors no estaven pensant!

La iaia voldria ser una fada
Per a l'ajuntament compromisos fer complir,
Amb la nova instal·lació esportiva ja acabada.
Les hores de pavelló es tornaren a reduir,
Al bàsquet la gent se sent menyspreada,
Però no els van a acovardir

ESCENA 3 FANTASMES HALLOWEN

Tres fantasmes anunciaran
La festa gran de la tardor,
Tots de zombis es disfressaran
Donant benvinguda a l'horror.

Halloween és una festa banal,
La nostra s'anomena Tots Sants,
Per la nostra tradició cultural
I per ser festes importants.

200

APARTAT INFANTIL

La mare
de ma
mare

No hi ha més remei. Enguany ens toca anar al poble amb la iaia a passar el dia de Tots els Sants. Mamà ens ha dit que ha d'anar a una fira de molt de prestigi a Itàlia per a parlar del seu negoci i aconseguir nous clients. Des que va crear la seua nova empresa, està molt contenta i treballa molt, però... a nosaltres... **el poble... NO ENS AGRADA!** La iaia ens ha dit que al poble tots els menjars són més rics i saborosos, perquè les verdures arriben directament del camp. I a més ens ha promès que podrem passejar amb la bici sense trànsit per molts camins de voltant. Però la casa... Mai hem estat en eixa casa. Porta tancada molt de temps, la iaia només va al poble de tant en tant per a "donar una ullada". Ens ha contat que és molt gran, que té una andana i un soterrani, tots dos molt foscos. Creiem que estarà ple de teranyines, de bestioles! Ens fa molta por! Demà ens n'anem, així que, per si ens passa una cosa dolenta, Bea i jo hem començat a escriure aquest diari.

Hola, soc Bea, la germana de Miquel.

Hem arribat al poble. Estem esperant que la iaia ens faça el berenar, "llesquetes" i un got de llet. Escrivim asseguts en la taula braser que el té encès i s'està calentet. Aquesta casa fa molta por, està molt freda, pertot arreu se senten cruixits. Res més arribar al carrer, hem vist una gran casa pintada de blanc amb el marc de blau. Li he preguntat a la iaia que per què el marc és blau i ella m'ha dit que és per a espantar al Dimoni. Quina por! Li he dit a Miquel que, encara que a l'habitació de la mamà i l'oncle Francesc hi haja dos llits, que dorma amb mi perquè no pegaré ull en tota la nit.

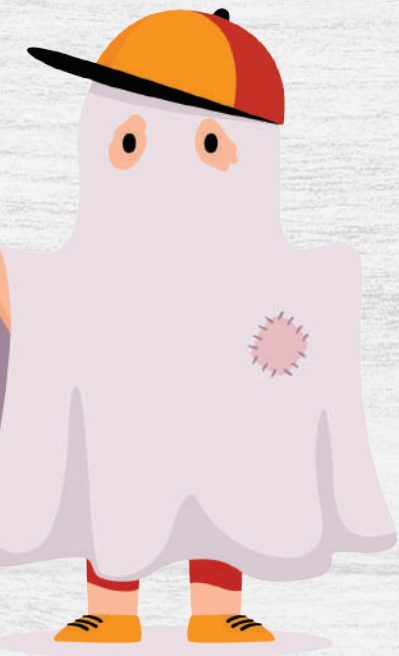
Bea és una paregosa. [NO, no ho soc! I tu tens la mateixa por que jo] Val, a mi tampoc m'agrada aquesta casa. És molt alta i molt llarga. Els sostres tenen bigues de fusta i al fons, més enllà de la cuina -tot plena de marbre blanc i les covartxetes per a guardar els utensilis de cuina- i de l'aljub -que recollia l'aigua de pluja des de la teulada- està el paeller, la zona on es criaven gallines i conills i unes escales. Quan la iaia no m'ha vist, he anat a baixar-les i... el que m'he trobat... Estava molt fosc, feia olor com a humitat, i he vist com una ombra passar d'un costat a un altre i, bo (quina vergonya!) he pegat un crit. La iaia s'ha espantat, i després s'ha rigut de mi. M'ha dit que això es diu soterrani o carbonera, perquè s'utilitzava per a guardar carbó per a cuinar i calfar-se.

Hem ajudat la iaia a comprar per al sopar. El poble té els carrers deserts. Fa olor de llenya, les famílies segur que estan dins de les seues cases perquè fa fred i sols són les sis de la vesprada. Hi ha com una espècie de boira que ho embolica tot, segurament del fum dels fumerals. Quan ja estàvem a punt d'arribar a casa, han sonat les campanes de l'església. El so retrunyia per tot Sagunt. Això sembla un conte de por, i nosaltres som els xiquets xicotets que els persegueixen els monstres. Miquel m'ha dit que he de protegir-me sola, que ja soc major amb vuit anys, però encara així no em separe d'ell. La iaia no sembla tindre por, de fet no para de somriure perquè, amb la poca gent que ens hem trobat, amb tota s'ha parat a parlar. Ací es coneix tothom?

La iaia no ens va enganyar. Quin sopar més deliciós! Un veí li ha donat tomaques del seu hort i la iaia ens ha fet coca de tomaca i pinyons. I per a postres, ossos de sant. Sí, OSSOS!!!!!! Però estaven boníssims, encara que semblaven xicotets ossos d'animal o dits. Dits d'angelets???? **MARE MEUA!!!!!!!!!!!**

Això és un rotlle. No tenim wifi, i encara que la iaia diu que troba a faltar manar whatsapps a les seues amigues del poble (la nostra àvia és molt moderna, encara que només envia imatges amb ossets i cors desitjant bon dia), que al poble es poden fer moltes més coses que veure la tele i jugar a la consola tot el dia. Nosaltres li hem preguntat per com jugaven mamà i l'oncle quan eren xicotets. Ha rigut molt dient que mamà era de xicoteta molt poregosa, que a les nits, si sentia un soroll, es tapava el cap amb el llençol. Mamà poregosa! Ara la veiem molt valenta, viatjant sola, amb el seu negoci. És tota una supermare. Perquè la iaia diu que malgrat la valerosa que és ara, de xicoteta era molt espantadissa. Pessigant-nos en les galtes ens ha dit que nosaltres hem eixit a ella. Miquel s'ha enfadat, perquè es creu molt valent per tindre dos anys més que jo, però a mi m'ha donat molt de riure, perquè és veritat vertadera. Una vegada que vaig tindre un malson, em vaig despertar espantada i em vaig posar a plorar, i el meu germà em va dir que era una xiqueta plorona, que plorava "com les xiquetes". Mamà va entrar a l'habitació i, com li va escoltar, li va dir «Miquel, això no es diu. Les xiquetes no ploren més que els xiquets, ni els xiquets són més valents que les xiquetes. Els xiquets i les xiquetes són iguals i tots podem tindre un dia de por»

Sentim un cruixit en l'ardana. La iaia ha dit que potser era un xicotet ratolí, o només que les bigues cruixen. Diu que també pot ser l'esperit de l'avi Voro. De qui? QUINA POR! Ella ha soltat una gran riallada i, agarrant un nou os de sant, ens ha preguntat si volíem que ens contara històries de por de la nit de Tots els Sants. A Bea no li ha fet gràcia, però jo m'he fet el valent, mentre li estrenyia la mà forta... per si de cas.

204

Ella ens ha dit que ara no para de sentir-se la festa d'Halloween, i que els xiquets i xiquetes es disfressen i demanen llepolies, però que això és una tradició americana, que ací el que se celebra realment, i per això no tenim col·legi, és el dia de Tots els Sants, i la nit anterior es diu Nit de Difunts. O siga... MORTS!!!!!!!!!!!! La iaia ens conta que, segons la creença, eixa nit és l'oportunitat que les ànimes dels morts, que tornen, arriben al cel. Que per a ajudar-los, cal encendre un ciri, i que abans s'encenien xicotets ciris que suraven en l'oli i es deien "palomitas". Ara entenem per què la iaia té encés un ciri en la cuina, damunt d'un plat perquè no es taque de cera. És per l'avi. Nosaltres no li vam conèixer, però la iaia ens ha dit sempre que ell ens haguera volgut amb bogeria. I que era tan llépol que no podia comprar ossos de sants perquè se'ls menjava tots.

Com ens veu escrivint molt, ens ha comptat una cosa més... Diu que, quan siguem més majors, si ens agrada llegir (mamà ens diu que sempre és bo llegir, de fet ella té un munt de llibres), el llibre més conegut, perquè és una obra de teatre i es representa en eixa mateixa nit, és Don Juan Tenorio. Jo m'ho he apuntat en una llibreta per a no oblidar-ho, i li preguntaré a mamà si ho té per a quan em deixe llegir-ho.

205

DISFRESSES! Mamà ens tenia una sorpresa preparada. Com vam posar cara de bolet per la notícia d'anar al poble, li va donar a la iaia dues disfresses perquè ens els possem aquesta nit. El meu és de bruixa, i té una berruga que es pega al nas. La iaia diu que, si m'agraden les berrugues, que compte les estrelles a la nit que em creixeran. Jo... preferisc aquesta berruga falsa que no em cresquen de veritat vertadera.

El meu és de Spiderman. D'acord, sí, no és un monstre ni fa por, però és que m'agrada molt Marvel. I és una aranya, quina diferència hi ha?

*Hem anat a demanar
TRUC O TRACTE!* Un grup de xiquets i xiquetes del carrer, en veure'ns disfressats, ens van convidar a anar amb ells. Al principi la iaia ens ha acompanyat, però com anàvem amb més pares i mares, ens ha dit que ens esperava a casa de la Celia, la veïna. Segur que les veïnes s'han posat al corrent dels comentaris del poble... i s'hauran pres una copeta d'anís!

Ha sigut molt divertit. El poble, que al principi ens va semblar solitari i trist, estava ple de gent celebrant la festa. Estem tan cansats de pujar i baixar carrers, i amb l'estómac tan ple de gominoles, que segur que, per molt de soroll que sentim a dalt, caurem adormits de seguida. Demà acompanyarem a la iaia al cementeri, a visitar a l'avi. No ens fa por, perquè ella ens ha dit que les tradicions han de seguir i que, malgrat les creences individuals de cadascun, el dia de Tots els Sants i la Nit dels Difunts són per a respectar-les. Halloween ens agrada molt, però li hem dit a la iaia que, a l'any que ve, vinguem amb mamà i el celebrem els quatre junts.

Benvolgut diari...

[És que m'ha dit Miquel que els diaris es comencen així]

Era de matinada, i de sobte hem notat uns passos en l'entresolat. Quina por! Seria l'avi Voro? L'home del sac? El Dimoni? Dràcula? L'avi Voro? Ens hem alçat corrent i hem anat al llit de la iaia. Ella jo crec que ja esperava aquesta reacció, perquè sense preguntar-nos res, ens ha fet lloc perquè dormíem amb ella. La iaia és estupenda. No li ho diem moltes vegades, però la volem molt molt. És tan valenta com la nostra mare, o més, perquè segur que ho va tindre més difícil. I no ens estranya que la mamà siga tan forta, perquè la iaia és la seua mare, la mare de la nostra mare, clar. Li ha de vindre d'herència.

A les
nostres 2024
Falleres
Majors

208

Loara: tornes a ser la Regina dels infantils de la falla. Tornes a gaudir la festa sent centre de la xicalla. Issey volgué repetir i, per no deixar-lo a soles, agarrada del seu braç has volgut tornar a eixir. L'experiència és diferent perquè ara saps el que hi ha, saps què fer en cada acte i saps el que ha de passar. Així i tot, després d'un any les emocions d'alguns actes sempre són ben diferents: la Presentació i l'Ofrena desperten gran sentiment. Els records de l'any passat ja els portes guardats al cor, on aniran afegint-se uns de nous en un racó. Com a principal fallera tornes a lluir una banda que diu a tots que en Santa Anna és la Regina Infantil
LORA GÓMEZ I FRAGA.

Alba, Fallera Major: després d'uns anys esperant tant de temps paga la pena, en veure't lluir la banda que amb orgull el teu pit creua. Ser la Fallera Major és un desig principal que cada dona fallera somia fer realitat. Enguany es complix el teu, i des del primer moment el vius amb intensitat, emoció i sentiment. Dia a dia, acte a acte, va passant tot aquest any ple de noves experiències i de noves amistats. Haver estat fallera des de ben jove en Santa Anna t'ha fet viure el món faller des de dins, i a poc a poc, fent créixer en tu les ganes de deixar un any la Cort per a ser nostra Regina, per a ser nostra Major. Un desig ja s'ha complit, d'un somni ja has despertat: guarda-ho tot dins el teu cor. Tu ja ets nostra FALLERA MAJOR:
ALBA FIDES I BORBOTÓ

Vivències Santanneres

210

Novament ens retrobem per donar-los a conèixer totes les activitats que hem realitzat durant tot aquest any passat, les nostres “**vivències santanneres**” de **2023**.

Començarem, com no podia ser d'altra manera, per l'inici de l'any, al que donarem la benvinguda amb el nostre **pessebre** muntat al casal, i amb la visita que va realitzar FJFS amb les seues Falleres Majors i Corts d'Honor el 3 de gener. Una estoneta després, tinguérem també la **visita de SSMM els Reis Mags d'Orient**, que venien a portar una xicoteta mostra anticipada als més menuts dels regals que portarien uns dies després a les seues cases.

D'aquesta manera començava el període més intens d'activitat fallera. Els mesos de gener, febrer i març estan totalment plens d'actes i treballs d'última hora per a que tot estiga a punt per a la setmana gran de la nostra festa. Començarem per l'acte de clausura de les **activitats culturals i esportives**, amb l'entrega

dels diferents guardons. Enguany vam aconseguir ser **campions de bolot** en els jocs de taula i **guardonats al certamen de curtmetratges**, on participàvem per primera vegada. Concretament, aconseguírem el 1er premi al millor actor per a Ricardo Antonino, 1er en qualitat d'audio, 2on en muntatge, 2on en fotografia, i 3er d'interpretació. I ja acabant el mes de gener vingué al món un altre nou falleret santanner, Adalberto Báguena i Andrés, que pareix ser que tenia un poc de pressa i volia ja eixir en la nostra presentació del dia 4 de febrer, com així va ser.

En eixe mateix acte de la **presentació**, donarem a conèixer i exaltarem als nostres representants de 2023, els nostres presidents Issey Rozalén i Rafa González, i les nostres Falleres Majors, Loara Gómez i Laura Palomar. Durant l'acte, també lliurarem el títol de “**Saguntí de l'any 2022**” a **Manel Ruiz Cuenca** per la seua tasca al Centre d'Educació Especial de Sant Cristòfol durant més de 30 anys.

Continuant amb les tradicions saguntines, tinguérem el 16 de febrer el berenar típic de **“pataqueta”** al nostre casal, i ja entràrem en el frenètic mes de febrer, on no tenim temps de quasi res entre **nits d'albades, sopar de germanor, crida i entrega de recompenses als fallers, presentació dels llibrets, premis J. Mª Francés i Santa Anna** als millors articles infantils d'un llibret de falla, bateig dels monuments, repartiment de tortades...i la **cavalcada**, que tancava aquest frenètic mes.

Destacar com a curiositat i com a mostra que la comissió infantil va augmentant i fent-se major que, des de fa molts anys, **el nostre estendard infantil va tornar a eixir a les cercaviles** portat pels membres de la comissió infantil. Ells no volien ser menys que els majors i volien portar el seu estendard, així

que en la crida ja va eixir al carrer, continuà eixint en la setmana fallera, i esperem que continue molts més anys, perquè significarà que el relleu generacional està garantit.

Acabat febrer, entràrem ja en març, fent els tradicionals sopars de les comissions masculina i femenina i preparant els últims detalls per començar, com sempre, la “plantà” el dia 12. Uns dies molt intensos i plens de treball però amb el resultat de sempre: tot a punt el dia 15 per que el jurat passara a vore els monuments i decoració, i nosaltres ja ens dedicàrem únicament a gaudir de la setmana fallera. Una setmana que, per fi, després d’uns quants anys amb molta pluja i les restriccions pel COVID, puguérem gaudir ja de forma totalment plena, amb sol, sense pluja i sense cap restricció. Unes **falles 2023** en les que ja es van poder fer actuacions musicals a la Glorieta després dels 3 anys de restriccions i cancel·lacions i que començaren amb les **visites a Gilet i Faura** i continuaren el dia següent amb l’entrega de premis, on

aconseguírem el **2on de secció primera en la falla gran** (des de 2007 que no aconseguíem un premi tan alt), el **2on de secció quarta**, el **2on de crítica local i el d'enginy i gràcia en la infantil**, el **2on de carrossa en la cavalcada fallera**, el **1er de crítica i poesia del llibret i el premi 11 dels llibrets de conselleria**. Després, la visita a les falles del Port i l'ofrena deixaren pas al dia de Sant Josep, que dediquem sempre a activitats per als menuts abans de la cremà dels monuments, que deixen pas a un nou exercici.

Sense quasi temps per recuperar-se del cansament d'unes falles per fi "normals" començarem a preparar les de **2024**. El primer era renovar la Junta Executiva i **Miguel Arenas Chica** va resultar elegit per a ser el nou president. A partir d'ahí, els retocs oportuns en la resta de càrrecs i a començar a treballar, perquè en poc de temps s'havien de preparar pressuposts, pla de treball, noves propostes, etc. I entre

eixes tasques, les més importants: buscar nous artistes fallers i nova xaranga, atès que per diferents motius no podíem comptar amb els de l'any anterior. Finalment, després de moltes reunions, converses i contactes, aconseguírem arrodonir-ho tot, contractant una nova xaranga i a **Dani Barea i Javier Martínez Albiñana** com a artistes fallers. Mentre, la comissió continuava creixent, arribant als **134 fallers**, xifra històrica en la nostra comissió.

En abril continuàrem amb les diferents activitats i "excuses" per muntar festa al casal. De nou, la **Fira d'Abril** va ser la primera reunió festiva de la comissió, on gaudírem d'un bon soparet tots vestits a l'estil andalús, com tocava. I de seguit, continuàrem amb el **comiat dels representants de 2023**, Rafa, Laura, Issey i Loara, i la nominació dels de 2024, en este cas, **Miguel Arenas i Alba Fides per als majors**, i **Issey Rozalén i Loara Gómez**, que decidiren repetir, per als infantils.

Ja en juny, férem la **proclamació** dels nostres nous representants en un bonic i emotiu acte a la plaça de l'Hospital, convertida des de fa uns anys en el nostre lloc de celebracions diverses, i a principis de juliol, el primer acte faller, l'**exaltació** de les noves Falleres Majors de FJFS al Teatre Romà.

Al mes d'agost, que és l'únic de descans faller, un altre **nou falleret** vingué al món santanner, **Ramón Palanca i Gil**, de moment, el més menut de la comissió fins que n'arribe el següent.

El 2 de setembre tornàrem a celebrar, com començàrem a fer l'any anterior, el **mig any faller**. Les condicions meteorològiques no ens van permetre realitzar el programa previst a la plaça, però condicionàrem el casal i puguérem gaudir d'un agradable dia amb els veïns i amics que ens volgueren acompanyar al dinar i durant les actuacions musicals i recreatives que es van realitzar.

Al mes de setembre tinguérem també el

concurs de paelles, realitzat a la Glorieta amb un grandíssim ambient i posterior actuació musical, i la setmana següent els playbacks de FJFS.

Així s'arribà al mes d'octubre, on ja es començà el calendari d'activitats habitual, amb les presentacions de falla, els jocs de taula i els esports i les setmanes culturals. I com no, amb la celebració del ja tradicional «**Halloween santanner**», on els més menuts s'ho passaren d'allò més bé amb les disfresses, el recorregut per les cases demanant llepolies i el posterior sopar amb el casal ornamentat com tocava per l'ocasió.

Durant eixe mes de novembre, començà el nou congrés faller per a retocar el reglament de FJFS, es celebraren les **Trobades Falleres** a Gilet, vam col·laborar com de costum en la carrera 30K de la nostra ciutat i del 24 al 29 de novembre celebràrem la nostra **XXX Setmana Cultural**, de la que tenen més informació en un altre article d'este llibret.

Així, poc a poc, arribà desembre, amb els preparatius per als Nadals i el tradicional sopar al casal abans d'acomiadar 2023, l'any del retrobament amb la normalitat de sempre.

XXXX Setmana Cultural

216

Arribat el mes de novembre, la nostra comissió es disposa a realitzar la **Setmana Cultural**, una moment de l'any que s'ha convertit en ineludible i tradicional per a nosaltres. Enguany el tema escollit era "**MARE MEUA**", seguint la línia marcada fa uns anys de **tractar el mateix tema tant als monuments com a la cavalcada o la setmana cultural**. En les diferents exposicions férem un repàs de tot allò que signifiquen i ens aporten les mares, i en concret, les mares de la nostra comissió, les mares falleres.

Amb este motiu realitzàrem una exposició amb una gran quantitat de treballs i objectes de diferent tipus realitzats per les **mares de la nostra falla**. Des de brodats a pintures, plats, copes, roba, caixetes, perxes, taulells i moltes més coses.

També gaudírem d'una àmplia exposició fotogràfica de les mares de la falla amb els seus fills i filles, inclús en algunes d'elles, estant les tres generacions, mares, filles i néts i nétes, envoltades per diferents cartellets amb expressions típiques de les mares.

Entre les diferents exposicions també es trobaven els **treballs guanyadors del Certamen Literari Escolar en Valencià**, on participaren xiquets de Primària. Enguany tinguérem una ampla participació amb alumnes dels col·legis Ausias March, Cronista Chabret i Sant Vicent

Ferrer. En aquest llibret poden trobar el treball guanyador d'aquest certamen, del xiquet **Izan Zarza García**, del Col·legi Sant Vicent Ferrer.

Dins el programa d'actes, divendres 24 de novembre vam fer l'acte d'inauguració, a càrrec dels nostres representants Miguel, Issey, Loara i Alba, acompanyats per les Falleres Majors i membres de Federació Junta Fallera de Sagunt, dels fallers de la nostra comissió, amics i familiars.

Dissabte 25, de vesprada, es va disputar el tradicional **Trofeu de Bolot**, guanyat per **Nacho Navío i Roberto Gimeno**. Per la nit, vam celebrar la primera edició del concurs de pinxos, que va ser tot un èxit, amb una nombrosa participació. Es van repartir premis en tres categories diferents, guanyades per **Isaac Rubio en innovació i originalitat, Loli Berzosa en sabor i Tere Peris en presentació**.

Al dia següent, de matí se n'anàrem a Gilet amb els xiquets de la falla a les **Trobades Falleres** que organitza FJFS, on vam participar al concurs de dibuix infantil i als diferents tallers que es varen organitzar. Posteriorment, ja al nostre casal, gaudírem d'unes bones paelles cuinades per membres de la comissió, i de vesprada es va disputar el campionat de parxís, que guanyaren **Maruja Lacalle i Conxa Aleixandre**, i també el campionat de catan, guanyat per Noelia Marchán.

217

Dilluns va ser la vesprada destinada als xiquets, amb **berenar i diferents activitats per als menuts**, que gaudiren especialment construint unes tortades amb i llepolies.

Finalment, dimecres férem la cloenda d'aquesta setmana plena d'activitats, amb l'entrega dels diferents guardons dels campionats disputats i del certamen literari. A continuació **vam presentar les nostres falles** per a l'exercici **2024**. El nostre artista Dani Barea ens mostrà l'esbós del monument gran i ens va fer una explicació de la temàtica del mateix, tota al voltant de les mares, com ja hem dit, el tema sobre el que giren totes les activitats d'enguany a la nostra comissió.

I amb açò, ens acomiadarem fins l'any que ve, on esperem continuar amb totes aquestes activitats culturals.

XXVIII Certamen literari

El treball guanyador serà publicat al Llibret de la nostra Falla en Març de 2024.
I per que així comate, signe aquesta acta com a Secretari de l'Associació Cultural Falla Santa Anna.

En Sagunt, a 21 de novembre de 2023

Literari Escolar en Valencià compost per l'equip de cultura de la determinació de seleccionar els següents treballs:

meua", presentat per:
Isabela Carpintero Trejo

re meua!", presentat per:
Pablo Gallego Ripollés

ari:
ta de bastos", presentat per:
Izan Zarza García

Reunit el jurat qualificador del XXVIII Certamen Literari Escolar en Valencià compost per l'equip de cultura de l'Associació Cultural Falla Santa Anna, s'ha arribat a la determinació de seleccionar els següents treballs:

218

Tercer Premi:

Pel CEIP Ausias March el treball titolat "mare meua", presentat per:

M. Isabela Carpintero Trejo

Segon Premi:

Pel CEIP Cronista Chabret el treball titolat "Mare meua!", presentat per:

Pablo Gallego Ripollés

Primer Premi i guanyador del Certamen Literari:

Pel CEIP S. Vicent Ferrer, el treball titolat "La sota de bastos", presentat per:

Izan Zarza García

LA SOTA DE BASTOS

La meua àvia es diu Lola i és una de les persones més bones, afectives i protectores que conec, tant que em fa vergonya que li agrada tot de mi, excepte una cosa, els meus cabells llargs.

Malter vegades em diu: "Fran, dis-li a la teua mare que et talli el pèl, però jo sempre li dic queestic a què amb el meu pèl i que no vull tallar-me'l.

I amb este dilema comença la meua històrieta: Fa algun temps havia de fer-me una sessió de gèls amb els meus companys de classe per a l'orla de Nadal.

La vesprada anterior em vaig quedar amb els meus pares a la meua casa perquè els meus pares tenen alguna cosa per.

Uares, la meua àvia se li va acudir la gran idea de portar-me a la perseguida, seria la primera vegada en la meua vida perquè la meua mare mai m'havia portat, sempre m'ha retallat ella. Record que li va dir a la perseguida: "talla-li un dit".

I tres hores després, em vaig mirar en l'espeïll i me em vaig reconèixer perquè m'havia tallat el pèl moltíssim, semblava un "campenyó". Més tard, en veure'm la meua mare es va passar gèls una gèla i li va dir a la meua àvia que com se li havia ocorregut tallar-me el pèl.

Juntament amb la deliberació del premis Josep M. Francés i Santa Anna, vam presentar el nostre llibret 2023 “Amb l'aigua al coll”. Després del gran canvi que va suposar el llibret “Meravelles” del 2022, amb el qual vam aconseguir el 14é premi de conselleria a l'ús i promoció del valencià i quatre nominacions als premis Lletres Falleres, amb aquest hem tornat a avançar i vam aconseguir el **premi 11é a l'ús i promoció del valencià**.

Gràcies a tots els col·laboradors i col·laboradores que, any rere any, fan possible que en Santa Anna continuem **fent cultura i fent falla** a través del nostre llibret.

Llibret 2023

219

Saguntí de l'any

Josep Xavier Marco i Raro, secretari general
de l'Associació Cultural Falla Santa Anna

CERTIFIQUE: Que en Junta General Extraordinària, celebrada el passat dia 13 de desembre al nostre casal situat al carrer Na Marcena 3, sota la presidència d'En Miguel Arenas i Chica, s'acordà nomenar **SAGUNTÍ DE L'ANY 2023** a

CRISTINA MICÓ I MELIÀ

Pel seu treball tecnològic que ha resultat premiat com el millor joc al campionat del món de la Game Development on hi participaren més de 3600 jocs i 145 països.

Josep Xavier Marco i Raro, secretari general de
l'Associació Cultural Falla Santa Anna

CERTIFIQUE: Que en Junta General Extraordinària, celebrada el
passat dia 13 de desembre al nostre casal situat al carrer
Na Marcena 3, sota la presidència d'En Miguel Arenas i
Chica, s'acordà nomenar **SAGUNTÍ DE L'ANY 2023** a

CRISTINA MICÓ I MELIÀ

Pel seu treball tecnològic que ha resultat premiat com el millor joc al
campionat del món de la Game Development on hi participaren més
de 3600 jocs i 145 països.

I, perquè així cometo i als efectes oportuns, signe el present certificant,
amb el vist-i-plau del president, en Sagunt a 20 de gener de 2023.

Vist-i-plau
EL PRESIDENT

EL SECRETARI

Miguel Arenas i Chica

Josep Xavier Marco i Raro

220

CRISTINA MICÓ I MELIÀ

Cristina és una artista que gaudeix del qualificatiu de saguntina i que sempre s'ha mantingut creativa. Conservant la seua ànsia creativa, van passar els anys estudiantils fins que, aplegat el moment, acabà el Batxillerat i va poder orientar la seua formació universitària al que es dedica ara: l'art 3D de personatges i criatures per a videojocs i pel·lícules d'animació.

L'any 2022 va participar, en col·laboració amb més artistes locals, en el llibret de la Falla Santa Anna de Sagunt, treball el qual va consistir en una sèrie d'il·lustracions que plasmaven les Meravelles del Món en un to de reivindicació feminista. Va ser aquell any, quan encara estudiava, que també va participar en la primera demo del videojoc "**Seeking Light**", un projecte de final de grau, junt a onze estudiants més a l'escola ESAT de València.

Al graduar-se, el grup pensava que solament havien fet un projecte acadèmic sòlid. Però, per a sorpresa de molts, aquesta iniciativa aconseguí destacar en el panorama internacional. La demo obtingué nominacions a l'octubre de 2022 i al llarg dels darrers mesos, i finalment guanyà el **premi en la categoria "Hobby"** del concurs global "**Game Development World Championship**" (GDWC) en abril de 2023, un esdeveniment on l'escola va obtenir diverses mencions.

No molt més tard, aquest fet va arribar als oïts de l'Ajuntament de Sagunt. El 28 de setembre de 2023 es va realitzar una recepció a l'Ajuntament en homenatge a dit joc mitjançant l'orgull de tenir una saguntina en l'equip de desenvolupament. Cristina ha demostrat ser una artista proactiva. Amb dedicació i esforç, ha aconseguit superar tots els reptes professionals que li han sorgit fins aquests dies, i per això està hui ací.

Ara, Cristina ja no és sols una estudiant. Exerceix d'artista de manera professional. Ha adquirit experiència laboral en una empresa dels Estats Units fent art per a videojocs de Realitat Virtual des de casa. En aquest moment, mentre continua buscant treball dins d'Espanya, està acompanyada pels seus amics, amb els quals, donat l'èxit de la demo acadèmica, segueix treballant per a fer possible el desenvolupament d'un joc sencer.

Donada la dificultat per a incorporar-se en la indústria hui dia, ocupar les hores amb els seus propis projectes s'ha convertit en una manera de continuar formant-se i enfortir les nocions de la producció d'un videojoc.

Premis Santa Anna i Josep M. Francés

P R E M I
SANTA ANNA
AL CONTINGUT
DIDÀCTIC I CULTURAL
INFANTIL
D'UN LLIBRET DE FALLA
COMUNITAT VALENCIANA

P R E M I
JOSEP M. FRANCÉS I DUATO
AL CONTINGUT
DIDÀCTIC I CULTURAL
INFANTIL
D'UN LLIBRET DE FALLA
CAMP DE MORVEDRE

222

Reunit el jurat qualificador de la VIII edició dels premis **Josep M. Francés i Duato** i **Santa Anna** al millor contingut didàctic i cultural infantil d' un llibret de falla, format per: **José Tena, Ana José Segura, Carmen Tamarit i Josep Xavier Marco** decideixen seleccionar els següents treballs:

FINALISTES JOSEP M. FRANCÉS 2023

Nombres

Autora: Anabel Forte i Dentell

Publicat en el llibret de l' AC Falla El Mocador de Sagunt

Jocs Infantils

Autores: Marta Vedriel i Anna Andujar

Publicat en el llibret de l' AC Falla La Palmereta de Sagunt

M al Cub

Autors: Miguel Hache i Rosa Benet

Publicat en el llibret de l' AC Falla El Mocador de Sagunt

TREBALL GUANYADOR

Jocs Infantils

Autores: Marta Vedriel i Anna Andujar

Publicat en el llibret de l' AC Falla La Palmereta de Sagunt

FINALISTES SANTA ANNA 2023

Els jocs dels objectius de desenvolupament sostenible

Autores: Empar Mayans i Cristina Lahosa

Publicat en el llibret de l' AC Falla Cambro de Tavernes de la Valldigna

Jo puc

Autores: Tere Cremades, Vero Peris, Jessica Talens, Beatriz Palomares, Carme Martínez i Laura Bellver

Publicat en el llibret de l' AC Falla La Via de Tavernes de la Valldigna

Cantar i Contar

Autora: Mariam Talens Artigues

Publicat en el llibret de l' AC Falla Portal de Valldigna de Tavernes de la Valldigna

TREBALL GUANYADOR

Cantar i Contar

Autora: Mariam Talens Artigues

Publicat en el llibret de l' AC Falla Portal de Valldigna de Tavernes de la Valldigna

Programa de Festes

224

27 de maig de 2023

Acomiadament dels nostres representants de 2023, nominació del de 2024 i posterior sopar al casal.

16 de juny de 2023

Proclamació dels nostres representants, Miguel Arenas, Alba Fides, Issey Rozalén i Loara Gómez, al nostre casal.

17 de juny de 2023

Proclamació al Saló de Plens de l'Excm. Ajuntament de Sagunt de les Falleres Majors de Federació Junta Fallera de Sagunt.

8 de juliol de 2023

Exaltació de les FFMM de FJFS al Teatre Romà.

2 de setembre de 2023

Celebració del mig any faller, amb dinar, actuacions i sortejos, a la plaça de l'Hospital i el casal.

16 de setembre de 2023

Concurs de paelles de FJFS a la Glorieta en Sagunt.

Amb la col·laboració de:

23 de setembre de 2023

Concurs de play-backs de majors junt al pavelló René Marigil de Sagunt.

24 de setembre de 2023

Certamen de play-backs d'infantils.

Del 24 al 29 de novembre de 2023

XXX Setmana Cultural al nostre casal. Dins els actes de la Setmana Cultural, celebrarem el XXVIII Trofeu de Bolot "Ciutat de Sagunt", el campionat de parxís, el torneig de Catàn, un concurs de pinxos, la presentació dels monuments de 2024 i altres activitats infantils, xerrades i exposicions.

26 de novembre de 2023

Trobades falleres a Gilet, amb concurs de dibuix i activitats i tallers infantils.

3 de desembre de 2023

Presentació dels esbossos dels monuments de les falles de FJFS.

Del 22 de desembre de 2023 al 7 de gener de 2024

Exposició del pessebre al nostre casal. Tinguérem també la visita dels Reis al nostre casal el 3 de gener.

20 de gener

A les 16:00 h. a l'Auditori Joaquin Rodrigo, presentació de les nostres comissions. L'acte fou presentat per membres de la comissió. A l'acte es lliurà el nomenament de "Saguntí de l'any" 2023

21 de gener de 2024

Certamen de teatre de FJFS.

28 de gener de 2024

Certamen de curtmetratges.

3 de febrer de 2024

Tradicional sopar de germanor.

11 de febrer de 2024

Bateig dels nostres monuments.

17 de febrer de 2024

Crida. Realitzada per la Fallera Major de la FJFS a la Tinença d'Alcaldia.

22 de febrer de 2024

Presentació del nostre llibret 2023 "mare meua", i lliurament dels premis Josep M. Francés i Santa Anna als millors articles de contingut infantil dels llibrets de falla.

24 de febrer de 2024

A les 17:00 hores Cavalcada Fallera al nucli del Port de Sagunt.

25 de febrer de 2024

Repartiment de tortades als abonats. Per la vesprada, presentació dels pasdobles fallers a l'auditori Joaquin Rodrigo.

Dies 2, 9, 16 i 23 de febrer de 2024

Nit d'Albades, realitzada per sectors.

2 de març de 2024

A les 17:00 hores Cavalcada Fallera al nucli de Sagunt.

A partir del 12 de març fins les 8:00 del dia 15 Ornamentació del carrer i plantà de la falla a la Plaça de l'Algepsar.

15 de març de 2024

A les 7:30 primera despertà. Per la vesprada, cercavila per Gilet i Faura

16 de març de 2024

A les 7:30 segona despertà. Per la vesprada, recollida de premis i cercavila per Sagunt.

17 de març de 2024

A les 7:30 tercera despertà. Per la vesprada, cercavila pel Port.

18 de març de 2024

A les 7:30 quarta despertà. Per la vesprada, visita a l'Asil d'Ancians i Ofrena de Flors a la Verge dels Desemparats.

19 de març de 2024

A les 7:30 quinta despertà. Per la vesprada tindrem jocs infantils.

A les 21:30 cremà de la Falla Infantil, i després de sopar, en funció dels bombers, cremà de la falla gran.

Aquesta Associació Cultural es reserva el dret d'alterar el programa de festes.

NOTA: Totes aquelles persones que vullguen apuntar-se a la nostra comissió, ho podran fer al nostre casal al C/ Na Marcena, 3. Reunit el j

SAGUNTO DISTRIBUCIÓN S.L

**EXPERIENCIA EN DISTRIBUCION Y VOCACION
DE SERVICIO A LA HOSTELERIA**

C/ Puig de Santa María, 10

Tel. 96 265 08 10

Fax 96 265 06 67

SAGUNTO (Valencia)

GRANJA SAGUNTO

Nazario Sanz

Ctra. Petrès-Albalat s/n
46500 SAGUNTO

tel-fax: 616 94 71 75

Loterías y Apuestas
del Estado

ADMINISTRACIÓN DE
LOTERÍA Nº 1

 ARUANA

"La más antigua de España, concedida por el Rey Carlos IV en 1790"

Pl. Cronista Chabret n.8
46500 SAGUNTO
VALENCIA

Tlf. 96 266 15 76
loteriacaruana@hotmail.es

CARNS FRAN
EMBOTIT ARTESANAL
PLAÇA BLASCO IBÁÑEZ 11
TEL.: 96 265 12 96

Ferragud

XERESA (*Valencia*)

Va de bo Restaurant

Xavier Climent Costa

¿Qué te apetece comer?

Las tapas de siempre con nuestro toque personal, un buen arroz hecho al momento o un pescado fresco de la lonja, acompañando la comida con buen vino y finalizando con un postre irresistible.

También puedes disfrutar de toda nuestra carta en casa o donde tú quieras ¡Haz tu pedido y pasa a recogerlo!

Somos calidad, proximidad, tradición,
sabor e innovación.

Somos de temporada, de la huerta,
del Mediterráneo y de casa.

Reserva tu mesa

622 036 413

C/ Finlandia n7 (Valencia)

Nuestra carta

www.vadeborestaurant.es

 Vadebo_restaurant

 Vadebo Vlc

Menús disponibles de medio día y noche

Consúltalos en nuestra página web

Redondo seguros
correduría de seguros

Av. Sants de la Pedra, 59, Sagunto.

☎ Tel. 960 883 587- 615 34 37 40

@ oficina@segurosredondo.es

🌐 www.segurosredondo.es

234

TIENDA DEPORTIVA Y EQUIPACIÓN PARA CLUBES Y COLECTIVOS

✉ rrss@benjosports.com

📷 [@benjosports](https://www.instagram.com/benjosports)

📍 CARRER D'ALBORAIA 73, VALÈNCIA

☎ 633 805 284

🎵 [@benjosports](https://www.tiktok.com/@benjosports)

📍 PASSEIG DE LES GERMANIES 3, GANDIA

📞 963 041 768

🌐 www.benjosports.com

📍 CARRER DEL CARBONER 34, PATERNA

Estem amb les Falles!

On toca estar.

caixapopular.es

*AMPLIO SURTIDO EN TELAS Y COMPLEMENTOS PARA VESTIR DE FALLAS Y TRADICIÓN.

*CONFECCIÓN A MEDIDA.

*NO QUIERES COMPRAR? PUES ALQUILA!!!

*DISPONEMOS DE TRAJES Y COMPLEMENTOS EN ALQUILER BIEN POR DIAS O PARA TODO EL AÑO.

¿MAS INFORMACIÓN? PREGUNTANOS!!!

613151204

ede
Lealó

Indumentaria valenciana
Desde 1995

FORN-PASTISSERIA

SAL I SUCRE

Sal i Sucre

Jose Antonio Ruiz Garcia
joseobradordepa@gmail.com

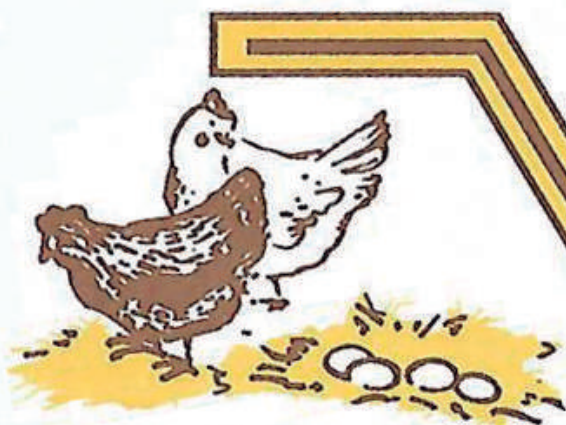
Jose 626 225 002
Ana 660 234 612

ARTESANIA

COMUNITAT
VALENCIANA

237

Huevos

Sales, s. l.

R.D.G.S. 14.01228/CS

LOS MAS NATURALES

XARCUTERIA SELECTA REMOY

XARCUTERIA SELECTA REMOY
MERCADO MUNICIPAL SAGUNTO
PUERTO N°34
TELF.: 665540463

238

Belladonna

Centro de Belleza

644968046

San Francisco, 1 bajo izqda, Sagunto

Mar

Indumentaria
Bordados
Serigrafía

Tlf. 960 05 25 61

C/ Del trabajo 17 bajo 46520 Puerto Sagunto

**Ramón
Gimeno**

**Grifería - Baño
Materiales
Construcción**

**Azulejos
Rústico
Saneamiento**

Ctra. Nac. Valencia-Barcelona, km. 25,2
46500 - Sagunto (Valencia)

Oficina:
Tel.: 96 266 02 09
Fax: 96 265 42 81

Exposición:
Tel.: 96 265 40 03
Fax: 96 265 42 82

RESTAURANTE - CAFETERÍA

SAN LUIS

- Arroces
- Tapas
- Bocadillos
- Carnes/Pescados

C/ Rel Sant Lluís, 14
46520 Puerto de Sagunto (Valencia)
Teléfono: 96 267 16 54

ALMUERZOS, TAPAS Y PLATOS
CASEROS

Avenida Juan de Austria, 56
PUERTO DE SAGUNTO

facebook.com/BarZaidinSI

INYECCION DIESEL
Y REPARACION
DE MOTORES DIESEL

CARRETERA DE
SAGUNTO - BURGOS, KM 1

TELEFONO: 96 266 14 40

FAX: 96 266 15 28

241

Floristería
Sayas

 96 267 26 43

floristeriasayas.es / floressayas1@hotmail.com
c/ Del Trabajo, 23. Puerto de Sagunto (Valencia)

CARNICERIA PEPI

EMBUTIDOS CASEROS
HAMBURGUESAS ARTESANAS
ELABORACION PROPIA

TELF. 96 266 29 93

C./ ROMA. Nº 2
46500 SAGUNTO
VALENCIA

carniceriapepi.roma2@hotmail.com

ACADEMIA DE INGLÉS

**Speak
English**

CENTRO PREPARADOR CAMBRIDGE
CENTRO ACEICOVA Y FECEI

Avd.Montiber 3A (SAGUNTO)
Tlf.96-306.68.60/622449774

Mediterraneo Beach Club

Cafeteria Bocateria FABIOLA 107

Telf: 96.108.78.82

Av 9 de Octubre nº 107

Pto de Sagunto

244

JORGE MARÍN BELTRÁN

GRADUADO SOCIAL

JURÍDICO - LABORAL

CONTABLE - FISCAL

C/ Caruana nº 15-1º-2.
Tlf: 962664859
46500. SAGUNTO (Valencia)
jose.marin@hotmail.com

C/ Sagunto nº 22-1º-B.
Tlf : 964710706
12400. SEGORBE (Castellón)

MUEBLES
AMPLE
desde 1936

CASAS DE BARCENA 50 - VALENCIA

FLEX
GALLERY
VALENCIA

245

administracion@mega-auto.es

MEGA AUTO VALENCIA S.L.

Nº REC 551/2006

OMAR SANCHEZ VELIZ

C/ VALENCIA, 112
46500 Sagunto - Valencia

T. 962 663 066
 640 04 16 29

MERCA EURO

El mejor bazar de Puerto Sagunto

Avd. Hispanidad nº 16 - Puerto de Sagunto

246

Linda Bella

Avenida Hispanidad 30, 46520 Puerto de Sagunto
teléfono 601 153 249

el nou wizard

el nou wizard

Avinguda de Montiber, s/n
46500 Sagunt
Tel. 963 948 360

L' aixobar

despatx de vins i viandes

Camí Real, 87
Teléfono, 96 266 32 01
SAGUNTO

HORNO - BOLLERIA
PASTELERIA

C/. Benifairó, 8 - Tel. 96 265 00 40
C/. Raseta, 31 - Tel. 96 266 07 57
C/. Partida de l'Oliba - Tel. 96 266 54 90
46500 SAGUNTO

TOLDOS Y PERSIANAS
ELMAR
CARPINTERÍA METÁLICA Y PVC

653 772 044 - crisegual@hotmail.com

FARMACIA CONDOMINA, C.B.

C/ L' Hort D' Ais, 5
46500 - SAGUNTO
Tel.-Fax: 962661146
farmaciacondominacb@gmail.com

CONFECCIONES
96 118 30 79 · 652 907 396

C./ Asturias, 49 · Bajo Izq.
46520 · PUERTO DE SAGUNTO
sento49@hotmail.com

ESTUDI CREATIU

HAPPY DAYS
DISSENY QUE EMOCIONEN

F A R M A C I A
Avelina Escrig

Plaza del Algepsar; 10 · 46500 SAGUNTO

☎ 96 266 16 52

Racó del Peps

250

Bar Restaurante

*el
llorer*

www.ellorer.com

- Almuerzos Populares
- Menú Diario
- Tapas Variadas
- Terraza
- Zona Wifi

C/. Les Parretes, 8 - Teléfono 96 065 64 03
46500 SAGUNTO

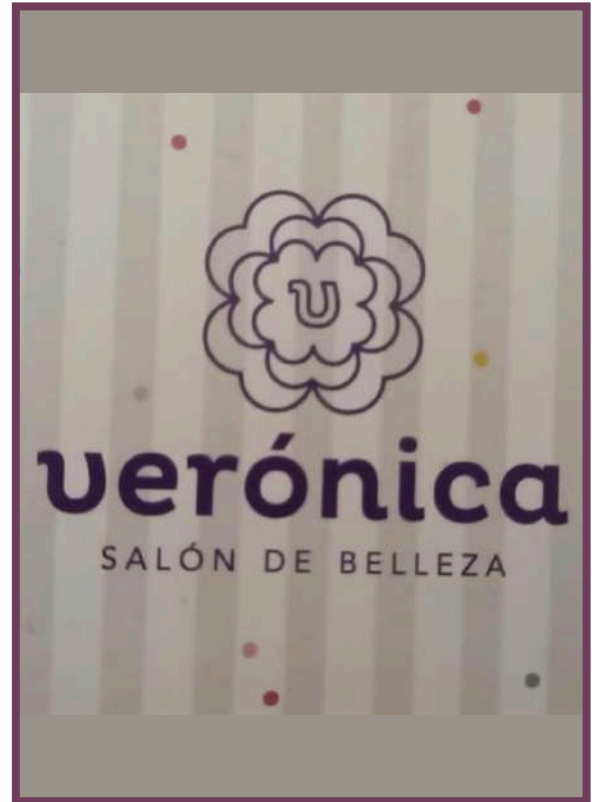

Cumplimos **20** años

BORDADO
PERSONALIZADO E INDUSTRIAL

C/TEODORO LLORENTE, 142
46520 PUERTO DE SAGUNTO
962690941

Buscanos en:

verónica
SALÓN DE BELLEZA

Falla *Mare meua*
Santa Anna
2024

La AC Falla Santa Anna de Sagunt
vol agrair la col·laboració de tots els
comerços que, any rere any, ens ajuden a
traure aquest llibret endavant

del nostre cap
a les milions
prestatgeries

Soluciones Gráficas

Panal
fallero.com

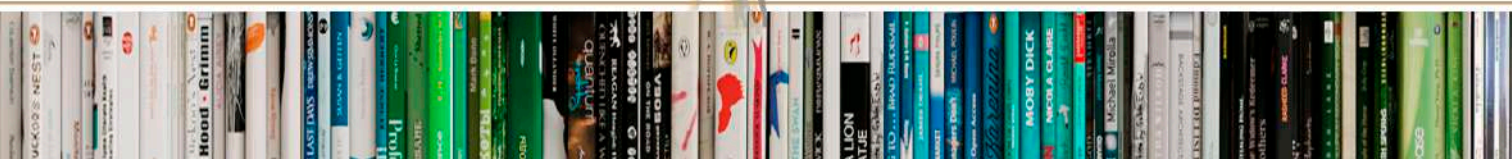
LLIBRETSTOGO →

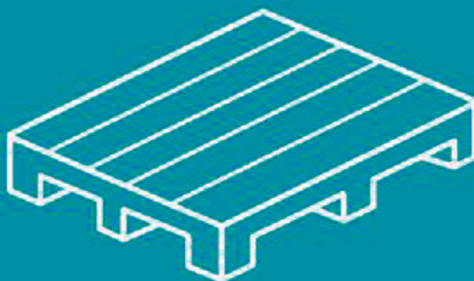
@panalfallero

606 983 973 628 638 413 96 322 22 74

www.panalfallero.com info@panalfallero.com

COMPRA -VENTA DE PALETS

PALETALIA

TLF: 609 15 87 67 - INFO@PALETALIA.ES - C/ MAS DEL BOMBO, 11. PUZOL

Ja batega el cor de **Sagunt**.
Junts vivim les falles!

La teua tenda Consum
al carrer del Capità Pallarés, 14
Tel. 962 66 61 61

www.consum.es

AGR OCAMP CANET S.L.

*Patrocinadors oficials dels
Premis Santa Anna
i Josep M. Francés*

PREMI
SANTA ANNA
AL CONTINGUT
DIDÀCTIC I CULTURAL
INFANTIL
D'UN LLIBRET DE FALLA
COMUNITAT VALENCIANA

PREMI
JOSEP M. FRANCÉS I DUATO
AL CONTINGUT
DIDÀCTIC I CULTURAL
INFANTIL
D'UN LLIBRET DE FALLA
CAMP DE MORVEDRE

